

SIRUS

Statens institutt for
rusmiddelforskning

Melding om
virksomheten
2003

FORORD

I 1995 avga et regjeringsoppnevnt utvalg en utredning under tittelen "Alkoholpolitikken i endring?" (NOU 1995:14). De nesten 10 år som er gått tilsier at spørsmålstegnet kan fjernes. Alkoholpolitikken er i endring. Ikke dramatisk: Våre tradisjonelle restriktive tiltak, avgifter og omsetningsbegrensninger, er fortsatt i bruk. Men i mindre grad enn tidligere. Avgiftene på brennevin er redusert med ca 25 % de siste par årene. Antall vinmonopolutsalg er økt med 70 % i løpet av noen få år. Andre virkemidler er etterspurt.

Også narkotikapolitikken er i utvikling. Riktignok heves fortsatt fanen høyt for et narkotikafritt samfunn. Men det har vært en forskyvning i retning av større interesse for skadereduserende tiltak. I løpet av de siste fem årene er antall personer i legemiddellassistert rehabilitering økt med 1 300 %. Det er større grad av fokus på de akutte helseskadene for den enkelte misbruker, og sprøyterom er på vei.

På tobakksområdet er utviklingen annerledes, i den forstand at nye restriktive tiltak er i ferd med å bli tatt i bruk. Men et felles trekk for alle områdene er en større vekt på de individuelle skadene og, spesielt på alkoholområdet, det individuelle ansvaret for dem.

Et rusmiddelfelt i endring betyr for instituttet et forskningsfelt i endring. Effektene av de nye tiltakene etterspørres. Hvilke konsekvenser har det at bruken av de tradisjonelle virkemidler begrenses? Samtidig: Hvilke endringer som er i gang, er i seg selv et tema. Det er for eksempel ikke opplagt at statens og helsesektorens overtakelse av sentrale deler av tiltaksapparatet for rusmiddelmissbrukere bare har mulige konsekvenser for effektiviteten i ressursutnyttelsen.

Samtidig som nye temaer dukker opp, er det viktig å vedlikeholde eksisterende kunnskap, ikke minst om rusmidlene utbredelse. Vi har alkoholstatistikk tilbake til midten av 1800-tallet. Siden 1956 har instituttet med ca fem års mellomrom gjennomført landsomfattende undersøkelser av den voksne befolkningens drikkevaner, og derved også innfanget det uregistrerte forbruket. Siden 1991 har denne undersøkelsen også omfattet narkotika. Siden 1968 har det vært gjennomført årlige undersøkelser om ungdom og rusmidler. Samlet gir dette et grunnlag for å gi et bilde av den faktiske bruken av rusmidler som er bedre enn det de aller fleste land kan prestere.

Av større prosjektene som ble avsluttet i 2003 vil jeg særlig trekke frem disse:

Hvilken nytte, for hvem og til hvilken kostnad? En prospektiv studie av behandlingstiltak for stoffmisbrukere, det såkalte Kost-nytteprosjektet. Dette har pågått siden 1997 og har vært omfattet med betydelig interesse. Undersøkelsen er ment å bidra til et bedre kunnskapsgrunnlag for de som skal ta beslutninger om behandling av narkotikamisbrukere i Norge. 20 ulike behandlingstiltak (døgn, poliklinisk, metadonassistert rehabilitering) var representert. Noen av de viktigste endringene var overraskende stabile. Reduksjonen i bruken av heroin var på 58% ved første oppfølgingsintervju ett år etter, mens den to år etter var nesten like stor (56%). Det samme gjaldt for amfetamin. Også kriminaliteten sank betydelig i løpet av observasjonstiden. Dersom tallene for endringer og kostnader blir sett i forhold til hverandre, viser det seg at ingen behandling er klart best på alle områder. For 100 000 kroner "fikk" man den største forbedringen med hensyn til heroinbruk i metadonassistert rehabilitering, mens de psykiatriske ungdomsteamene så ut til å gi størst forbedring når det gjaldt psykiske plager. Man bør imidlertid være svært forsiktig med å trekke for bastante konklusjoner på grunnlag av disse tallene. Det er store individuelle forskjeller i forhold til klientenes belastningsgrad i de ulike tiltakene. For MAR's vedkommende er det også usikkert hvordan kostnadene skal beregnes, siden dette er en behandlingsform som i prinsippet kan komme til å vare livet ut. - Resultatene er publisert i SIRUS rapport nr. 4/2003.

Pengespill og pengespillproblemer i Norge representerte et nytt tema for instituttet. Prosjektet ble gjennomført med finansiering fra Lotteritilsynet. Undersøkelsen viser at pengespill er svært utbredt i Norge. Over 80 % av den voksne befolkning deltok i pengespill i 2002, mens 41 % deltok så ofte som en gang i uka. Andelen dagligspillere utgjorde likevel kun 1,4 % av spillerne. Blant normalspillere var lotterier, og særlig Lotto, den mest utbredte spilltypen.

Ut fra den målemetoden som ble brukt hadde 0,7 ($\pm 0,2$) % av utvalget hatt pengespillproblemer eller – patologi i løpet av det siste året, mens 1,4 ($\pm 0,3$)% hadde eller hadde hatt problemer eller patologi noen gang i løpet av livet. Overført til befolkningen utgjør dette ca 49 000 personer over livstiden, og 24 500 personer siste 12 måneder. Problemspill var mer utbredt blant menn, personer under 25 år og personer med annen etnisk bakgrunn, enn blant kvinner, personer over 25 år og personer født i Norge. Den mest utbredte spilltypen blant problemspillere var pengeautomater. I alt 3,2 % av tenåringene ble, etter strenge kriterier, vurdert å ha pengespillproblemer. I denne gruppen var et stort flertall gutter. Ungdom med venner som spilte ofte på automater, ungdom i lavinntektsfamilier, og ungdom med problematferd var overrepresentert blant problemspillerne. - Resultatene er publisert i SIRUS rapport nr. 2/2003.

Også prosjektet *Rus og psykiatri i inntektssystemet for kommunene* representerte noe nytt for instituttet. Prosjektet var å lage en oversikt over kommunenes kostnader i forbindelse med rus og psykiatri og hvordan disse varierer med ulike faktorer som – eksempelvis – gjennomsnittsalder på kommunens innbyggere og kommunens størrelse. Denne informasjonen skulle så brukes til å se på mulige endringer i systemet som brukes ved overføringer av penger fra staten til kommunene (kostnadsnøklerne i inntektssystemet).

Kostnadene til tiltak for rusmiddelmissbrukere varierer sterkt mellom kommunene. Mens kommuner med under 5000 innbyggere brukte omtrent 30 kroner per innbygger, var beløpet mer enn syv ganger så stort i de store kommunene med over 40 000 innbyggere (230 kroner). Som prosent av kommunenes totale nettoutgifter er beløpene små (0,44 %). Enkelte store kommuner hadde større utgifter enn storbyene. Det blir derfor feil å fokusere på kostnader til rus som kun et storbyproblem.

Når det gjelder psykiatri er resultatene så langt at det er vanskelig å identifisere kostnadene direkte, bortsett fra de som finansieres via øremerkede tilskudd under opptrappingsplanen for psykisk helse. Tall på innleggelse tyder imidlertid på det samme mønsteret som for rus: Store kommuner har i gjennomsnitt flere konsultasjoner og innleggelse per innbygger enn små kommuner.

Prosjektet var et oppdrag fra Kommunaldepartementet og resultatene er publisert i SIRUS rapport nr. 3/2003.

Generelt har SIRUS i løpet av 2003 hatt en sterk vekst i sin produksjon, sammenliknet med tidligere år. Det er publisert 42 vitenskapelige arbeider hvorav 25 internasjonalt. De tilsvarende tallene i 2002 var henholdsvis 32 og 13. To forskere tok doktorgraden i løpet av året. Antall dokumentasjonspublikasjoner økte fra 4 til 8, mens antall populærartikler gikk svakt tilbake (20 mot 23). Antall sideoppslag på vår webside er mer enn tredoblet fra 2002 til 2003 og antall ganger instituttet er nevnt i media er nesten fordoblet fra 2001 (vi mangler sammenliknbare tall fra 2002).

Jeg vil med dette takke styret, samt alle ansatte, for et godt og inspirerende samarbeid i 2003.

Oslo, 28. mai 2004

Knut Brofoss

INNHOOLD

1	INNLEDNING	7
2	INSTITUTTETS STYRE	9
3	PERSONALE	10
4	INSTITUTTETS ØKONOMI	13
4.1	INNETEKTER	13
4.2	UTGIFTER	15
4.3	REGNSKAPET	15
5	OM VIRKSOMHETEN	16
5.1	FORSKNINGSVIRKSOMHETEN.....	16
5.2	DOKUMENTASJON.....	18
5.2.1	EMCDDA – Focal Point funksjonen i Norge	18
5.2.2	Det nasjonale dokumentasjonssystemet for tiltak for rusmiddelmissbrukere	19
5.2.3	Annen dokumentasjon	19
5.3	FORMIDLING	20
5.3.1	Publikasjoner	20
5.3.2	Webseite.....	20
5.3.3	Det nasjonale kompetansebiblioteket.....	21
5.3.4	Media, foredrag og annen formidling.....	22
5.4	VIRKSOMHETEN FOR ØVRIG.....	24
5.4.1	Utredninger.....	24
5.4.2	Internasjonalt samarbeid utenom EMCDDA.....	24
5.4.3	Administrative saker.....	25
5.4.4	Maskiner og utstyr.....	26
6	FORSKNINGS- OG DOKUMENTASJONSPROSJEKTER	27
	HOVEDOMRÅDE 1: RUSMIDDELMARKEDET	27
	PROSJEKT 1.1: ALKOHOLPOLITIKK OG ALKOHOLKONSUM I ET EU-PERSPEKTIV	27
	PROSJEKT 1.2: DET ILLEGALE SPRITMARKEDET	28
	PROSJEKT 1.3: GRENSEHANDEL MED ALKOHOL.....	29
	PROSJEKT 1.4: NARKOTIKAMARKEDET I OSLO	29

PROSJEKT 1.6: METANOLSAKEN OG SPRITSALGET PÅ VINMONOPOLET.....	30
HOVEDOMRÅDE 2: RUSMIDDELBRUK OG RUSMIDDELKULTUR	31
PROSJEKT 2.1: UNGDOM OG RUSMIDLER.....	31
PROSJEKT 2.3: EUROPEAN SCHOOL SURVEY PROJECT (ESPAD).....	31
PROSJEKT 2.4: DEN VOKSNE BEFOLKNINGS DRIKKEVANER.....	32
PROSJEKT 2.7: NARKOTIKASITUASJONEN I KOMMUNENE.....	33
PROSJEKT 2.8: DRIKKEMØNSTRE OG FAMILIE SOM REGULERENDE FAKTOR I ULIKE DRIKKEKULTURER, - KOMPARATIVE STUDIER AV DATA FRA QUEBEC OG NORGE	33
PROSJEKT 2.9: HVEM DRIKKER HVA, NÅR – OG TIL HVA?	33
PROSJEKT 2.10: VINJOURNALISTIKK – MARKEDSFØRING ELLER FORBRUKERVEILEDNING? 34	
PROSJEKT 2.11: ALKOHOLKONSUM BLANT 1. GENERASJONS NORDMENN MED ULIK ETNISK/RELIGIØS BAKGRUNN	34
PROSJEKT 2.12: STABILITET I ALKOHOLVANER OVER TID	35
PROSJEKT 2.13: RUSMIDLER I HISTORISK OG KULTURELT PERSPEKTIV.....	35
PROSJEKT 2.14: BRUK AV NARKOTIKA I NORSKE FENGSLER OG SONINGS VIRKNING PÅ NARKOTIKAMISBRUK OG MISBRUKERKARRIERE	36
PROSJEKT 2.18: SPILLEADFERD OG SPILLEAVHENGIGHET I NORGE	36
PROSJEKT 2.19: BEREGNING AV OMFANG AV NARKOTIKAMISBRUK OVER TID	37
PROSJEKT 2.20: IDEALTYPISE BRUKERTYPER AV TOBAKK.....	38
PROSJEKT 2.21: ENDRINGER I DET SOSIOKULTURELLE KLIMA FOR BRUK AV TOBAKK - HVA SIGNALISERER SIGARETTEN?	38
PROSJEKT 2.22: VARIASJON I ALKOHOLFORBRUK MED ALDRING I FINLAND, NORGE OG SVERIGE	39
HOVEDOMRÅDE 3: FOREBYGGENDE TILTAK	41
PROSJEKT 3.2: VIRKNINGER PÅ DRIKKEMØNSTER OG GRENSEHANDEL AV ETABLERING AV VINMONOPOLBUTIKK I TRYSIL.....	41
PROSJEKT 3.3: VIRKNINGENE PÅ ALKOHOLFORBRUK OG DRIKKEMØNSTER VED ETABLERING AV 70 NYE VINMONOPOLBUTIKKER	41
PROSJEKT 3.7: ALCOHOL POLICY AND THE PUBLIC GOOD II	41
PROSJEKT 3.8: HOLDNINGER TIL OG BRUK AV RUSMIDLER BLANT GRUNNSKOLEELEVER 42	
PROSJEKT 3.9: RØYKING BLANT NORSKE 9. OG 10. KLASSINGER	42
PROSJEKT 3.10: INTENSJON OM Å SLUTTE Å RØYKE	43
PROSJEKT 3.11: EMPIRISK ANALYSE AV INFORMASJONSMATERIELL	44
PROSJEKT 3.12: RISIKOOPPLEVELSE OG RØYKING.....	44
PROSJEKT 3.13: BARNES EKSPONERING FOR PASSIV RØYKING.....	45
PROSJEKT 3.14: TOBAKKSFOREBYGGING I PRIMÆRHELSETJENESTEN – UNDERSØKELSER BLANT HELSEPERSONELL.....	46
PROSJEKT 3.15: EVALUERING AV FRYKT-KAMPANJE	47
PROSJEKT 3.16: EVALUERING AV "ANSVARLIG VERTSKAP" I BERGEN.....	47

PROSJEKT 3.17: GENERELT EFFEKTIVE KOMPONENTER I FOREBYGGINGSPROGRAMMER? EN KRITISK OPPSUMMERING AV LITTERATUREN.....	48
PROSJEKT 3.18: EVALUERING AV PILOTPROSJEKT PÅ INTEGRERT LOKALBASERT FOREBYGGING	48
PROSJEKT 3.21: EVALUERING AV ANSVARLIG VERTSKAP I TRONDHEIM OG OSLO	49
HOVEDOMRÅDE 4: KONSEKVENSER AV RUSMIDDELBRUK.....	50
PROSJEKT 4.1: RUSMIDDELBRUK OG SKADER	50
PROSJEKT 4.3: OVERDOSER50	
PROSJEKT 4.5: DØDELIGHET BLANT SPRØYTEMISBRUKERE REKRUTTERT VED SPRØYTEBUSSEN	51
PROSJEKT 4.6: ALKOHOLKONSUM OG HJERTE-/KARSYKDOM.....	51
PROSJEKT 4.7: ALKOHOLKONSUM OG KREFT.....	51
PROSJEKT 4.8: RUS OG PSYKIATRI I INNTEKTSSYSTEMET FOR KOMMUNENE.....	52
PROSJEKT 4.9: DØDELIGHET OG DØDSÅRSAKER HOS RUSMISBRUKERE.....	53
PROSJEKT 4.10: SIGNALAVHENGIG TOLERANSE OG OVERDOSER I UVANLIGE SITUASJONER	53
HOVEDOMRÅDE 5: BEHANDLING OG OMSORG	55
PROSJEKT: 5.1: "HVLKEN NYTTE, FOR HVEM OG TIL HVLKEN KOSTNAD?" EN PROSPEKTIV STUDIE AV BEHANDLINGSTILTAK FOR STOFFMISBRUKERE	55
PROSJEKT 5.2: ENDRINGER I MISBRUKSPROFILER OVER TID	56
PROSJEKT 5.6: BEHANDLING AV RUSMIDDELMISBRUKERE I NORDEN, ORGANISERING OG FINANSIERING	56
PROSJEKT 5.8: MANAGEMENT OF HIGH RISK OPIATE ADDICTS IN EUROPE (ROSE- PROSJEKTET).....	56
PROSJEKT 5.9: MØTE MELLOM ANSATTE I TILTAKSAPPARATET FOR RUSMIDDELMISBRUKERE OG KLIENTER MED INNVANDRERBAKGRUNN.....	57
PROSJEKT 5.10: EVALUERING AV "TILTAKSPLAN FOR ALTERNATIVER TIL RUSMILJØENE I OSLO SENTRUM".....	57
PROSJEKT 5.11: "MENN UTEN FALLSKJERM". -EN KVALITATIV STUDIE OM MENN MED INNVANDRERBAKGRUNN, RUSMIDLER OG OVERDOSE.....	58
HOVEDOMRÅDE 6: NASJONAL OG INTERNASJONAL DOKUMENTASJON	59
PROSJEKT 6.1: EMCDDA – VIDEREFØRING AV FOCAL POINT- FUNKSJONEN I NORGE.....	59
PROSJEKT 6.2: RUSMIDLER I NORGE	60
PROSJEKT 6.3: DET NASJONALE DOKUMENTASJONSSYSTEMET INNEN RUSSEKTOREN....	61
PROSJEKT 6.4: KOMMUNENES FORVALTNING AV ALKOHOLLOVEN.....	61
PROSJEKT 6.6: RAPPORTERING TIL INTERNASJONALE INSTITUSJONER (UNDCP, UNGASS O.L.)	62
PROSJEKT 6.7: NASJONALT DOKUMENTASJONSSYSTEM PÅ FOREBYGGINGSFELTET.....	62
PROSJEKT 6.8: TILRETTELEGGELSE FOR BRUK AV ADDICTION SEVERITY INDEX (EUROP- ASI) OG EUROPEAN ADOLESCENT ASSESSMENT (EUROP-ADAD) I BEHANDLINGSPLANLEGGING OG EVALUERING	62

7	PUBLIKASJONER	64
7.1	BØKER OG FORSKNINGSRAPPORTER	64
7.2	VITENSKAPELIGE ARTIKLER OG BOKKAPITLER.....	64
7.3	DOKUMENTASJON.....	67
7.4	POPULÆRARTIKLER,DEBATTINNLEGG, BOKANMELDELSER O.L.....	67
8	MEDARBEIDERNES ØVRIGE VIRKSOMHET	70
8.1	FOREDRAG OG KONGRESSDELTAGELSE	70
8.2	UNDERVISNING.....	75
8.3	KONSULENTARBEID, KOMITÉ OG STYREVERV	77

1 INNLEDNING

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) ble opprettet 1. januar 2001 ved en sammenslåing av Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning (SIFA) og dokumentasjonsseksjonen og biblioteket i Rusmiddeldirektoratet. Fra 1. januar 2002 omfatter forskningsområdet også tobakk.

I vedtektene, fastsatt av det daværende Sosial- og helsedepartementet 9. desember 2000, § 1 heter det om instituttets formål:

"Statens institutt for rusmiddelforskning er en forskningsfaglig selvstendig institusjon som har som formål å utføre forskning som kan bidra til økt kunnskap omkring bruk og misbruk av rusmidler og andre avhengighetsskapende midler, med særlig vekt på sosialvitenskapelige problemstillinger.

Instituttet skal:

- *kartlegge sosiale og helsemessige skadevirkninger som bruken av rusmidler fører til, problemenes årsaker og hvordan disse skal kunne løses eller reduseres gjennom offentlig og privat innsats*
- *bidra med kunnskap av betydning for arbeidet med å forebygge misbruk av rusmidler*
- *kartlegge virkninger av eksisterende ordninger og muligheter for forbedringer*
- *vurdere sammenhenger og mulige tiltak på tvers av gjeldende inndeling i forvaltningssektorer og nivåer*
- *sikre at kunnskap gjøres tilgjengelig."*

Dette fastsetter rammen for instituttets virksomhet. For det første avgrenses virksomhetens art. Instituttets formål er å drive forskningsbasert kunnskapsproduksjon og -formidling. Hovedsakelig vil dette være av sosialvitenskapelig karakter. Klinisk forskning, eller biomedisinsk forskning, faller som utgangspunkt utenfor instituttets forpliktelser.

For det andre avgrenses også området for virksomheten. Mandatet er primært knyttet til rusmidler, jf. de mer detaljerte forpliktelser som fastsettes i annet ledd. Vedtektene sikter her først og fremst til alkohol og narkotika, men etter at en gruppe tobakksforskere ble overført fra Folkehelse i forbindelse med reorganiseringen av den sentrale sosial- og helseforvaltningen, omfatter primærområdet også tobakksforskning. Vedtektene åpner imidlertid også opp for virksomhet knyttet til andre avhengighetsskapende midler, som f. eks. legalt forskrevet legemidler, og atferdsformer, som f. eks. spilleavhengighet. I 2001 påtok instituttet seg, i samarbeid med NOVA, et oppdrag fra Lotteritilsynet om å kartlegge omfanget av slik avhengighet. Dette prosjektet ble avsluttet i 2003.

I vedtektenes § 2 om instituttets oppgaver heter det i første ledd:

"Instituttet skal ha forskning som sin primæraktivitet. For å sikre kunnskapsspredning og tilgjengelighet til forskningsresultater, statistikk og fagmateriale for viktige målgrupper, skal instituttet også ha dokumentasjon, formidling og faktainformasjon som viktige oppgaver. Som ledd i dette skal instituttet ha et nasjonalt kompetansebibliotek for rusmiddelspørsmål."

Instituttet er altså ikke et rent forskningsinstitutt, selv om forskningsvirksomheten utgjør kjerneområdet. Inkorporeringen av tobakksforskningstiljøet fra 2002 har imidlertid en mer begrenset rekkevidde. Dette omfatter ikke tilsvarende dokumentasjonsoppgaver som for alkohol og narkotikas vedkommende.

Hovedmålene for virksomheten kan etter dette formuleres slik:

1. Drive forskning av faglig høy kvalitet på rusmiddelfeltet og tilstøtende områder.
2. Fremskaffe relevant dokumentasjon knyttet til alkohol og narkotika.
3. Formidle eksisterende kunnskap til viktige brukergrupper.

Instituttet er en selvstendig institusjon under Sosialdepartementet og ledes av en direktør ansatt på åremål. Det har et styre på sju medlemmer med personlige varamedlemmer. Styret oppnevnes av Sosialdepartementet. To av styremedlemmene oppnevnes etter forslag fra Norges forskningsråd og to

etter forslag fra instituttets ansatte. Dessuten møter direktøren og forskningssjefen i styret uten stemmerett. Administrasjonssjefen er styrets sekretær.

2 INSTITUTTETS STYRE

Styret hadde i 2003 følgende sammensetning (utløp av funksjonstid i parentes):

Ordfører Alf E. Jakobsen (2004), leder
Varamedlem: Karstein Bye

Forsker Bergljot Baklien (2004), nestleder
Varamedlem: Forsker Sten-Erik Clausen

Avdelingssjef Torild Almnes (2006) (t.o.m. 1. kvartal 2003)
Rådgiver Stine M. Jacobsen (f.o.m. 4. kvartal 2003)
Varamedlem: Erik Stene

Sten Magne Berglund (2004)
Varamedlem: Marte H. Grindaker

Prof.dr.med. Jørg Mørland (2006)
Varamedlem: Avd.dir. Asbjørg Solberg Christophersen

Oppnevnt etter forslag fra instituttets ansatte:

Forsker Einar Ødegård (2004)
Varamedlem: Rådgiver Grethe Lauritzen

Avd.bibliotekar Johanne Longva (2006)
Varamedlem: Rådgiver Marte K. Ødegård Lund

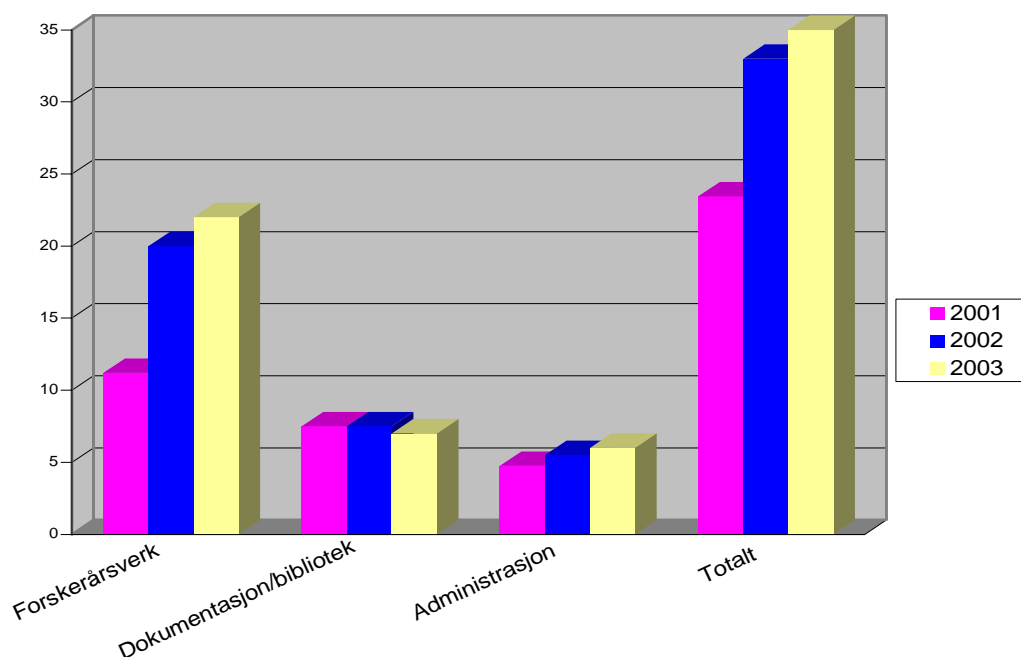
Det ble holdt fire styremøter i 2003: 3. mars, 1. april, 26. juni og 9.oktober.

Styret har som vanlig arbeidet med instituttets årsmelding og regnskap for 2002, budsjett og virksomhetsplan for 2003 og med framdriften av vedtatte prosjekter. Videre har spørsmålene om overføring av tobakksbruksundersøkelsene fra Sosial- og helsedirektoratet til SIRUS og om styrets rolle i driften av instituttet, vært på dagsorden. Styret har også behandlet en sak om kompetansekrav til de ulike forskerstillingene ved SIRUS og dessuten spørsmålet om utlysning av to forskerstillinger og en ny stipendiatstilling. Endelig nevnes at styret deltok på internseminar i november 2003, der instituttets profil og forskningstemaer var hovedemnet.

3 PERSONALE

I 2003 ble det ved SIRUS utført ca. 35 årsverk. Av dette var 22 forskerårsverk, 7 årsverk knyttet til dokumentasjons-/EMCDDA-/biblioteksfunksjonen og 6 årsverk knyttet til administrasjonen. Utvikingen i antall årsverk fremgår av figur 1.

Figur 1 Antall årsverk

En tobakksforsker som er ansatt av Kreftforeningen, har kontor plass ved instituttet.

Alle de fast ansatte forskerne har nå kompetanse på minst doktorgradsnivå. Seks ansatte har arbeidet mot en doktorgrad. Anne Line Bretteville-Jensen og Ellen J. Amundsen disputerte hhv. i januar og mars 2003.

De ansatte har vært:

Faste stillinger:

Direktør:	Knut Brofoss, cand.jur.
Forskningssjef:	Sturla Nordlund, cand.real. (i statistikk)
Forsker:	Ellen J. Amundsen, dr.philos.
Forsker:	Anne Line Bretteville-Jensen, dr.polit.
Forsker:	Ragnar Hauge, cand.jur. (fratrådte 1.12.03)
Forsker:	Per Holth, dr.psychol.
Forsker:	Øyvind Horverak, cand.oecon.
Forsker:	Karl Erik Lund, dr.polit.
Forsker:	Edle Ravndal, dr.philos.
Forsker:	Jostein Rise, dr.philos.
Forsker:	Ingeborg Rossow, dr.philos. (permisjon til 1.4.03)

Forsker:	Ole-Jørgen Skog, dr.philos. (tiltrådte 20% stilling 1.8.03)
Forsker:	Astrid Skretting, cand.sociol.
Forsker:	Trygve Ugland, dr.polit. (sluttet i august -03)
Forsker:	Einar Ødegård, mag.art. (i sosiologi)
Seniorrådgiver:	Odd Hordvin, sosionom
Rådgiver:	Anders Bryhni, cand.polit. (tiltrådte 5.5.03)
Rådgiver:	Grethe Lauritzen, klinisk sosionom, cand.mag.
Rådgiver:	Hege Lauritzen, cand.polit.
Rådgiver:	Reidun Lohiniva, cand.polit. (sluttet februar -03)
Rådgiver:	Marte K. Ødegård Lund, cand.polit. (permisjon fra 15.11.03)
Administrasjonssjef:	Inger Lill Søberg, cand.mag.
Førstekonsulent:	Tove Sophie Hoff Nielsen
Førstekonsulent:	Rigmor Tindberg
Konsulent:	Jann-Henrik Bardal
Konsulent:	Jorunn Anita Hannasvik
Hovedbibliotekar:	Jorunn Moen
Avdelingsbibliotekar:	Johanne Longva (permisjon fra 14.7.03)
Bibliotekar:	Benedicte Mohr (tiltrådte 1.9.03)

Midlertidige stillinger:

Stipendiat:	Elin K. Bye, cand.polit. (permisjon fra stilling som rådgiver)
Stipendiat:	Ingeborg Lund, cand.oecon.
Stipendiat:	Hans Olav Melberg, cand.oecon. (eng. som forsker til 1.7.03)
Stipendiat:	Inger Synnøve Moan, cand.polit.
Stipendiat:	Janne Scheffels, cand.polit.
Rådgiver:	Kristin V. Buvik, cand.polit. (vikar – tiltrådte 5.5.03)
Rådgiver:	Hilgunn Olsen, cand.polit. (eng. fra 1.7.03)
Prosjektleder:	Elin Berg, cand.polit.
Prosjektleder:	Randi Ervik, cand.polit.
Prosjektleder:	Marianne Lund, cand.polit. (permisjon til 1.4.03)
Førstekonsulent:	Øyvind O. Alver, cand.mag. (eng. til 10.3.03)
Førstekonsulent:	Elisabeth Larsen, cand.polit. (eng. til 1.7.03)
Førstekonsulent:	Astrid Skatvedt, cand.polit. (eng. til 1.2.03)
Avdelingsbibliotekar:	Linda Solheim (vikar, tiltrådte 1.6.03)
Bibliotekar:	Marianne Almås (sluttet 1.7.03)

Stipendiat Silje Skalle har kontor plass ved instituttet (jf. ovenfor) og er integrert her faglig og sosialt.

Likestilling, jf. likestillingslovens § 1a

Det var pr. 31.12.03 23 kvinner og 11 menn ved instituttet (ekskl. medarbeidere i permisjon), altså en kvinneandel på 67,5 %.

Stillingsgruppene ved SIRUS er inndelt i a) lederstillinger, b) forsker- og stipendiatstillinger, forskningsmedarbeidere o.l. og dokumentasjonsstillinger og c) teknisk-administrative stillinger. Lederstillingene var besatt av to menn og to kvinner. I stillingsgruppe b) var det 18 kvinner og 8 menn, mens det i de teknisk-administrative stillingene var tre kvinner og en mann.

Det gjennomsnittlige lønnsnivået for kvinnene i stillingsgruppe b) tilsvarte statsregulativets lønnstrinn 48, mens snittet for mennene i denne gruppen lå litt over lønnstrinn 55. Ser man på de rene forskerstillingene, lå gjennomsnittet for kvinnene på lønnstrinn 60 og for mennene på lønnstrinn 60,5. Stipendiatene var plassert i hhv. lønnstrinn 45 (en mann) og i underkant av lønnstrinn 43 (kvinner). I gruppen forskningsmedarbeidere o.l. – bl.a. prosjektledere – var det bare kvinner; disse lå i gjennomsnitt på lønnstrinn 46. I gruppen dokumentasjonsstillinger – som inkluderte to bibliotekarer – lå snittet på hhv. lønnstrinn 47 (menn) og i underkant av lønnstrinn 41 (kvinner). Ser man bort fra bibliotekarene, lå de kvinnelige dokumentasjonsmedarbeiderne i snitt på lønnstrinn 43.

I SIRUS' lokale tilpasningsavtale til Hovedavtalen i staten, § 21 Likestilling, er det nevnt ulike likestillingstiltak, bl.a. kjønnsnøytrale kriterier for lønnsfastsettelse og at kvinner skal gis samme mulighet som menn til å arbeide med kvalifiserende arbeidsoppgaver og til å ivareta prosjektlederfunksjoner og andre lederfunksjoner. Slik fordelingen av menn og kvinner er ved instituttet og slik de arbeids- og lønnsmessige vilkårene fordeler seg, har ikke instituttet ansett at det har vært behov for særskilte tiltak ut over dette..

4 INSTITUTTETS ØKONOMI

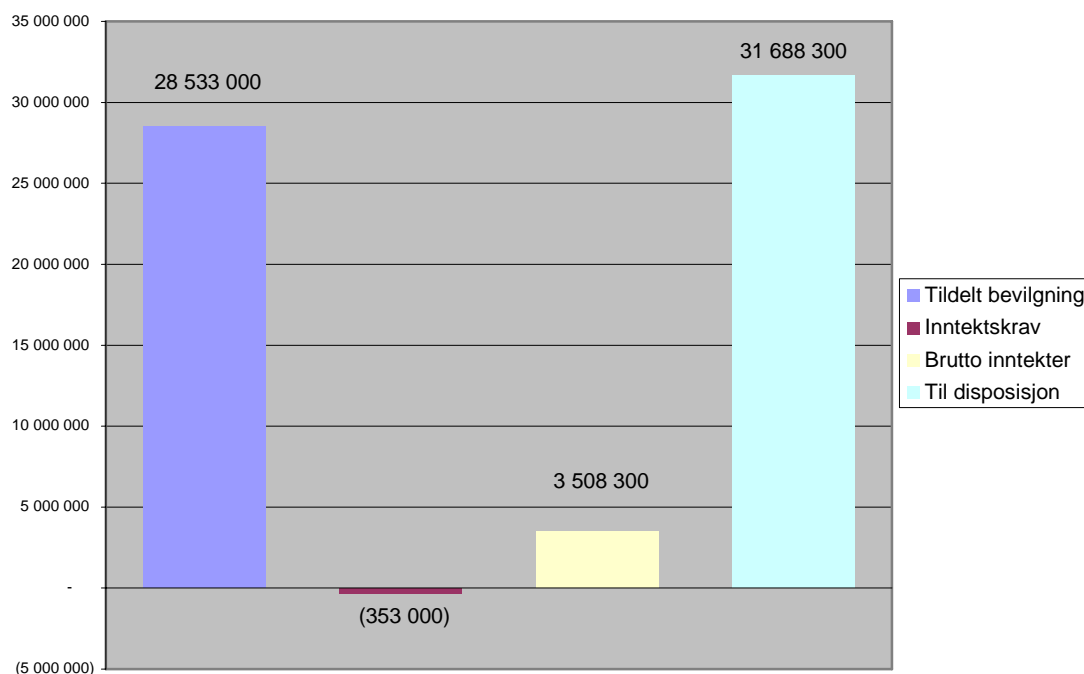
4.1 INNTEKTER

SIRUS finansieres dels direkte over statsbudsjettet og dels gjennom eksternt finansierte oppdrag. SIRUS fikk i 2003 tildelt en grunnbevilgning over Sosialdepartementets budsjett (kap. 622) på kr 27 300 000. Med overføring av ubrukt bevilgning fra 2002, kr 1 233 000 ble bevilgningen på til sammen kr 28 533 000.

SIRUS disponerte i tillegg oppdragsmidler på kr 3 073 573 og refusjon fra folketrygden av fødsels- og sykepenger mv. på kr 434 727. Etter fratrukk av pålagt inntektskrav på kr 353 000 var nettoinntektene på til sammen kr 3 155 300

Fordelingen av instituttets samlede disponible midler fremgår av figur 2.

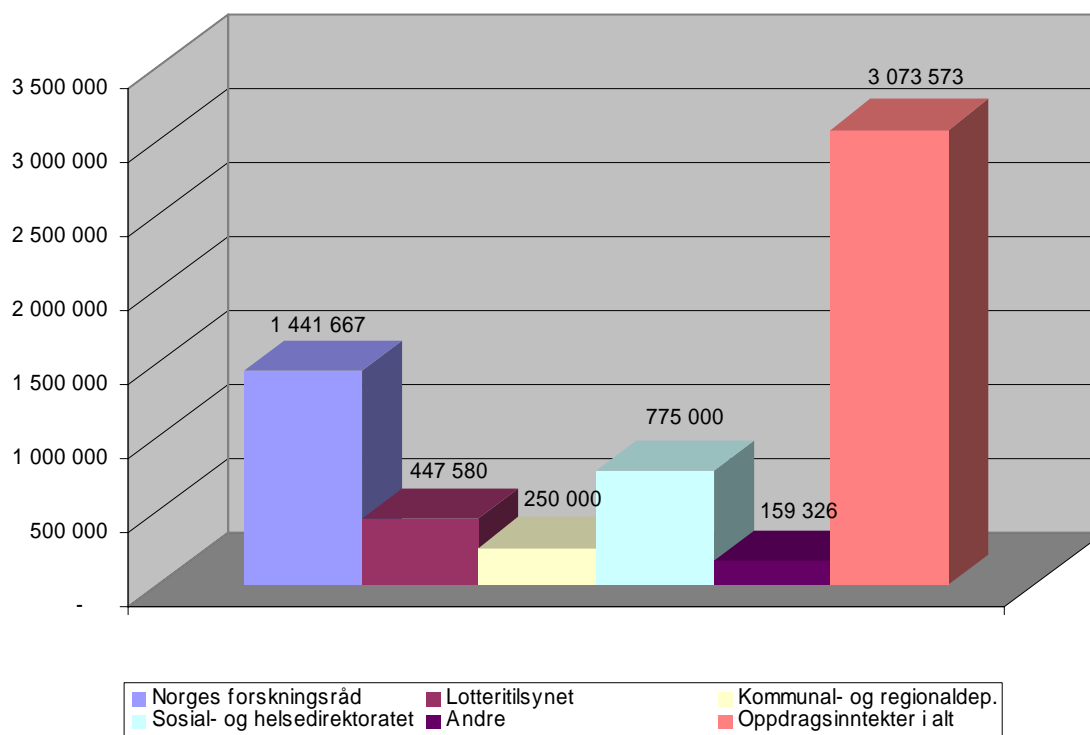
Figur 2 Disponible midler 2003:

Instituttets inntekter utover tildelt bevilgning er som figur 2 viser, vesentlig høyere enn det inntektskravet som er forutsatt i statsbudsjettet. Det er gitt merinntektsfullmakt utover budsjetttrammen. Dette er nødvendig for å kunne drive på et forsvarlig nivå.

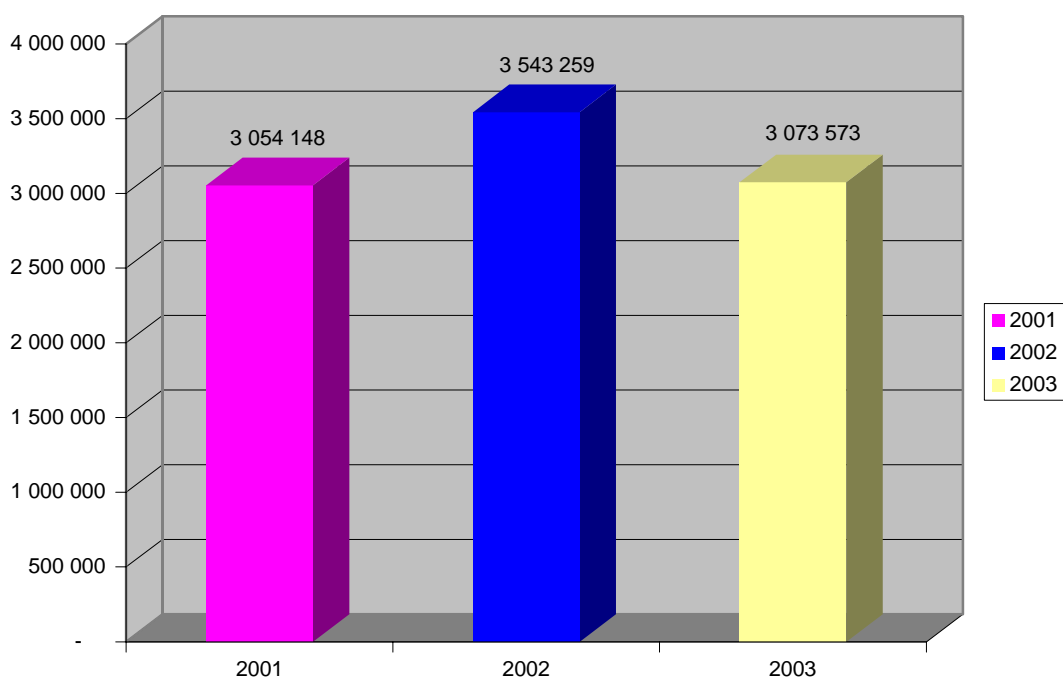
Instituttets oppdragsinntekter knytter seg i sin helhet til forskningsprosjekter. Inntektene fra forskningsoppdrag fordelte seg i 2003 slik:

Figur 3 Fordeling av oppdragsinntekter

Utviklingen i oppdragsinntektene fremgår av figur 4.

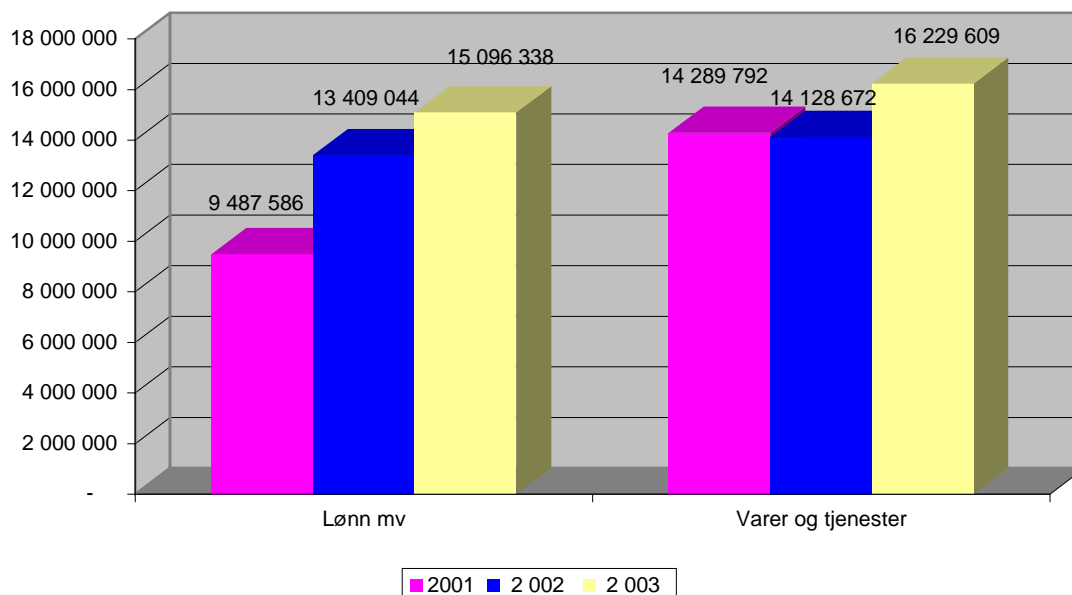
Figur 4 Oppdragsinntekter, utviklingen

4.2 UTGIFTER

De samlede utgifter i 2003 utgjorde kr 31 325 947. Utgiftsprofilen som fremgår av figur 5, er ikke uten videre sammenliknbar med rene forskningsinstitutter. Som følge av forpliktelser knyttet til dokumentasjonsvirksomheten, er det i 2003 bl.a. brukt ca. 4,1 mill. kroner knyttet til utviklingen av det nasjonale dokumentasjonssystemet og nettsiden www.forebygging.no.

Figur 5 Utgifter

4.3 REGNSKAPET

På grunn av at Stortingets bevilgning til SIRUS også i 2003 ble supplert med relativt betydelige oppdragsinntekter, har instituttets økonomiske situasjon vært tilfredsstillende. Instituttet stod imidlertid ved utgangen av 2003 tilbake med et langt lavere beløp i ubenyttede midler enn i 2001 og 2002, i alt 362 353 kroner.

Budsjett- og regnskapstallene for 2003 fordeler seg slik:

Tabell 1 Budsjett- og regnskapstall

	Tildelt bevilgning	Regnskap
Bevilgning (statsbudsjettet) og brutto driftsutgifter	28 533 000	31 325 947
Oppdragsinntekter og refusjoner		3 508 300
Inntektskrav	(353 000)	
Netto bevilgning, og netto driftsutgifter	28 180 000	27 817 647
Ubenyttede midler		362 353

De ubenyttede midlene, kr 362 353, vil bli søkt overført til 2004.

5 OM VIRKSOMHETEN

5.1 FORSKNINGSVIRKSOMHETEN

Det var i gang 51 ulike forskningsprosjekter ved SIRUS i 2003. Av disse var 9 nye i 2003. 5 prosjekter ble avsluttet i løpet av 2003.

Forskningsprosjektene kan inndeles i fem hovedområder:

- 1) Rusmiddelmarkedet (5 prosjekter)
- 2) Rusmiddelbruk og rusmiddelkultur (16 prosjekter)
- 3) Forebyggende tiltak (15 prosjekter)
- 4) Konsekvenser av rusmiddelbruk (8 prosjekter)
- 5) Behandling og omsorg (7 prosjekter)

1) **Rusmiddelmarkedet** er et område med stor politisk relevans. På alkoholsiden har vi et legalt marked som er regulert gjennom en lang rekke lover, forskrifter og tiltak. I tillegg er det et relativt stort uregistrert marked, som dels er legalt og dels illegalt. På narkotikasiden er hele markedet illegalt, noe som gjør det ekstra vanskelig å skaffe gode data. Etter at tobakksforskning ble et ansvarsområde for SIRUS er det satt i gang drøftinger for å få overført data for tobakksforbruket, som tidligere har vært samlet inn av Statens tobakksskaderåd, til SIRUS. Den forskningsmessige utfordring består i å beskrive utviklingen og de faktorer som påvirker utviklingen i alle disse markedene.

En av de viktigste faktorene som påvirker alkoholmarkedet i øyeblikket er den dynamiske utviklingen innenfor EU, noe som har påvirket situasjonen i Norge allerede og som utvilsomt vil påvirke den ytterligere. Et prosjekt som omhandler dette området har pågått siden 1996 og har resultert i en lang rekke publikasjoner, også internasjonalt, herunder en doktorgradsavhandling i 2002. Grensehandelen med alkohol, særlig fra Sverige, er det mest åpenbare uttrykk for den indirekte påvirkning endringene i EU har på norske forhold. Et prosjekt er derfor i gang for å estimere, og følge utviklingen i, omfanget av grensehandelen. I 2003 ble det publisert resultater som viste at grensehandelen økte kraftig i årene fra 1999 til høsten 2002. Et annet prosjekt har studert hvordan omsetningen av ulovlig sprit (hjemmebrent og smuglersprit) har blitt brukt i den alkoholpolitiske debatten i Norge. Narkotikamarkedet, særlig heroinmarkedet, i Oslo er studert i et prosjekt som har pågått siden 1993, og som bl.a. har innbrakt den prosjektansvarlige en internasjonal pris i 2000, en norsk pris i 2002 og en doktorgrad i 2003. Det er også startet et prosjekt som skal se på effektene på Vinmonopolets salg av metanoldødsfallene sommeren og høsten 2002.

2) Området **rusmiddelbruk og rusmiddelkultur** (herunder også tobakksbruk og –kultur) spenner vidt og omfatter epidemiologi, via lærings- og sosialiseringsteori til kulturhistorie, kultursosiologi og antropologi. Instituttet har på dette området hovedsakelig konsentrert seg om epidemiologiske undersøkelser. Slike undersøkelser utfyller det bildet som framkommer av offisiell statistikk, og gir dessuten et inntrykk av mørketallenes størrelse. Kunnskap om rusmiddelbruken i befolkningen danner grunnlag for studiet av skader, forebygging og behandling.

Flere av instituttets prosjekter tar sikte på å kartlegge bruken av rusmidler i ulike deler av befolkningen: Det gjennomføres en årlig undersøkelse av rusmiddelbruk blant ungdom. I 1995 ble det gjennomført en komparativ undersøkelse om bruk av rusmidler blant 15-16 åringer i 23 europeiske land (ESPAD-undersøkelsen). En ny tilsvarende undersøkelse ble gjennomført i 1999, og en tredje i 2003. Med jevne mellomrom har instituttet foretatt undersøkelser av drikkevaner, holdninger og bruk av ulike stoffer i den voksne befolkningen. I 1999 ble det gjennomført en slik undersøkelse, og en ny skal gjennomføres i 2004. Disse undersøkelsene utgjør et vesentlig datatilfang for flere av instituttets forskere og brukes i flere prosjekter. Etter anmodning fra Sosialdepartementet gjennomføres et prosjekt der det årlig innhentes data for å beskrive narkotikasituasjonen i kommunene. Ett prosjekt studerer ulike sider ved vinjournalistikken, bl.a. for å se hvordan den påvirker vinmarkedet. I et samarbeidsprosjekt med Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) gjennomføres en analyse av ulike datatilfang, bl.a. for å undersøke den vanlige påstanden om at såkalte kontinentale drikkevaner er i ferd med å bre seg til Norge. På bakgrunn av data fra en nylig gjennomført helseundersøkelse i Oslo (HUBRO) gjøres det en analyse av alkoholkonsumet blant 1. generasjons nordmenn med ulik

etnisk/religiøs bakgrunn. I ett prosjekt studeres rusmidlene i et langt historisk og kulturelt perspektiv, og i et annet skal man bl.a. prøve å anslå omfanget av rusmiddelbruk i norske fengsler. På oppdrag fra Lotteritilsynet er det gjennomført et prosjekt som ut fra surveydata beskriver nordmenns adferd når det gjelder pengespill, og estimerer andelen spilleavhengige personer. I et metodeprosjekt prøver man å utvikle en metode for sikrere estimering av omfanget av narkotikamisbruk, og i et annet studeres hvordan alkoholkonsumet endres med alderen. To prosjekter er knyttet til tobakksbruk: I det ene vil man beskrive ulike idealtypiske brukertyper av tobakk, og i det andre skal man studere endringer i sigarettenes symbolverdi gjennom tidene.

3) **Forebygging** omfatter mange ulike tiltak, både på tilbudssiden og etterspørselssiden. Studier av effekter av forebyggende tiltak har gjennom mange år stått sentralt i instituttets forskningsprogram, særlig effekten av rusmiddelpolitiske tiltak. Et prosjekt skal studere virkningene på drikkemønsteret og grensehandelen av at det er etablert vinmonopolbutikk i Trysil. I et annet prosjekt skal man studere de virkninger den vedtatte etableringen av 70 nye vinmonopolbutikker rundt om i landet vil få. En internasjonal forskergruppe, med deltagelse fra SIRUS, har arbeidet med en oppfølger til boken "Alcohol Policy and the Public Good" som ble utgitt i 1994. Den nye boken ble presentert ved et internasjonalt seminar i Oslo høsten 2003. I et prosjekt skal man teste ut påstanden om at Olweus' kjente anti-mobbeprogram også fører til redusert rusmiddelbruk. Det er også satt i gang en evaluering av forebyggingsprosjektet "Ansvarlig vertskap" i Bergen, Trondheim og Oslo. Det har også vært arbeidet med å finne ut om det finnes generelle effektive komponentene i ulike forebyggingsprogrammer. Det er også påbegynt et arbeid med å evaluere et intergrert lokalbasert forebyggingsprosjekt som Sosial- og helsedirektoratet gjennomfører. Det har pågått syv ulike prosjekter om forebygging av tobakksbruk: De studerer dels effekten av ulike typer forebyggende intervensjon, herunder en fryktvekkende kampanje som sosial- og helsedirektoratet gjennomførte i begynnelsen av 2003, og dels mer generelle sosialpsykologiske prosesser som ligger til grunn for å begynne, eller slutte, å røyke.

4) Forskning omkring **konsekvenser av rusmiddelbruk** er spesielt fremhevet i instituttets vedtekter og da særlig problemaspektet. Ved siden av at forskning på dette området har stor praktisk interesse, er mange av spørsmålene interessante også på et rent vitenskapelig grunnlag. Mange forskningsoppgaver på dette feltet vil være av biomedisinsk art, men instituttet avgrenser seg til det som er knyttet til det sosialvitenskapelige området.

I et prosjekt er det utført studier av både akutte og kroniske skader, dels på individnivå og dels på befolkningsnivå. Både helsemessige og sosiale skadevirkninger av rusmiddelbruk er studert. I 2003 er særlig sammenhengen mellom rusmiddelbruk og selvmord studert. I tre prosjekter studeres dødeligheten blant sprøytenarkomane. Det ene studerer de forhold som har særlig betydning for overdoserisiko, det andre studerer dødeligheten blant sprøytemisbrukere som er kontaktet ved den såkalte "Sprøytebussen" i Oslo, og det tredje studerer dødeligheten i et større utvalg av stoffmisbrukere. To prosjekter med utgangspunkt i data fra en helseundersøkelse i Oslo (HUBRO) skal studere alkoholkonsumets innvirkning på hhv. hjerte-karsykdom og kreft. I flere av de nevnte prosjektene er man avhengig av å få konsesjon og tilgang på ulike dataregistre. Et prosjekt har sett på hvordan kommunenes kostnader i forbindelse med rus og psykiatri varierer med ulike faktorer, og hvordan denne informasjonen kan brukes til å forbedre systemet for overføring av penger fra staten til kommunene. Et planlagt prosjekt som skulle studere overdosedødsfall som kan skyldes toleransesvikt fordi injiseringen av stoff foregår i uvanlige situasjoner ser ut til å måtte avbrytes fordi rusmiddelstaten i Oslo ikke ønsket å delta.

5) I årene etter krigen har det foregått en stor utbygging av hjelpeapparatet slik at det i dag finnes mange ulike **behandlingstilbud**. Dette utgjør nå en betydelig sektor også økonomisk. Effektene av behandlingen er imidlertid lite dokumentert og er et vanskelig tema både praktisk, metodisk og etisk. Spørsmålet om hvilken effekt ulike behandlingsformer har i forhold til de økonomiske midler som settes inn er ofte reist fra politisk hold. En omfattende kostnad-nytte-analyse av ulike behandlingstilbud for narkomane har pågått i flere år og en rapport ble publisert i 2003. Et annet prosjekt vil belyse den såkalte "svingdørsproblematikken" blant klientene ved en avrusingsstasjon i Oslo. Et internasjonalt prosjekt i regi av EU studerer opiatavhengige som av ulike grunner faller utenfor de aktuelle behandlingstilbudene, også medikamentassistert behandling, i utvalgte europeiske byer. I to prosjekter studeres klienter tiltaksapparatet med innvandrerbakgrunn. Det ene analyserer møtet mellom disse klientene og de ansatte i rusmiddelomsorgen og det andre prøver bl.a. å forklare den høye dødeligheten i denne gruppen av klienter.

Instituttets forskningsprosjekter er i årsrapporten plassert under ett av fem hovedområder, men ofte er det slik at prosjektene også berører andre hovedområder, noe som vil framgå av den mer detaljerte beskrivelsen av prosjektene i kapittel 5. Prosjektene varierer også betydelig når det gjelder størrelse, f.eks. målt i arbeidsinnsats (antall månedeverk). Antall prosjekter innenfor hvert hovedområde er derfor ikke noe godt mål på ressursbruken på de ulike områdene. F.eks. er antall forskerårsverk benyttet innen området "Behandling og omsorg" langt større enn det beskjedne antall prosjekter kan tyde på.

5.2 DOKUMENTASJON

Forskning er ifølge vedtektene instituttets primæraktivitet, men også dokumentasjon, formidling og faktainformasjon er nevnt som viktige oppgaver. Som ledd i dette skal instituttet bl.a. ha et nasjonalt kompetansebibliotek for rusmiddelspørsmål. To av dokumentasjonsprosjektene er spesielt store og vil bli omtalt særskilt:

5.2.1 EMCDDA – Focal Point funksjonen i Norge

Det europeiske overvåkingssenteret for narkotika og narkotikamisbruk (EMCDDA) ble opprettet i 1993 og er en selvstendig, desentralisert EU-institusjon. Norge ble medlem av senteret fra 2001. Senteret som er plassert i Lisboa, har til oppgave å samle og analysere informasjon og kunnskap om narkotika og narkotikapolitiske spørsmål. Formålet er å sette medlemslandene bedre i stand til å utforme effektive tiltak mot narkotika og narkotikarelaterte problemer innen en nasjonal eller en felles europeisk ramme. Herunder å legge til rette for narkotikapolitiske strategier og tiltak for å redusere etterspørselen etter narkotiske stoffer.

Det er opprettet et informasjonsnettverk (REITOX) som knytter sammen de 16 nasjonale kontaktpunktene i medlemslandene, og muliggjør elektronisk utveksling av data. SIRUS er det norske nasjonale kontaktpunktet. SIRUS er også representert i EMCDDAs vitenskapskomite. Avtalen med EMCDDA styrer i stor grad den norske innsatsen ved at det er en rekke faste oppgaver en forplikter seg til å gjennomføre.

Det skal samles data og informasjon om narkotikasituasjonen i Norge, og disse opplysningene skal rapporteres til Senteret i form av en årlig nasjonal rapport. Dette er i hovedsak epidemiologiske data og data/informasjon om etterspørselsreducerende tiltak. Medlemslandene forplikter seg til å koordinere et "Early warning system"; et varslingsystem med en umiddelbar rapportering fra medlemslandene om nye stoffer i omløp og endring i misbruksmønstre. Et tredje hovedområde er å bidra med norske prosjekter og programmer til en database over forebyggende og behandlingsrettede tiltak – EDDRA (Exchange on Drug Demand Reduction Action). En fjerde oppgave er å delta aktivt i en harmonisering av fem nøkkelindikatorer for registrering av epidemiologiske data: Etterspørsel etter behandlingstiltak ; narkotikarelaterte dødsfall og dødelighet; estimering av antall stoffmisbrukere; narkotikabruk i befolkningen og data om narkotikarelaterte infeksjonssykdommer,

I tillegg er det fra Senterets side også ønskelig at Norge deltar i enkeltprosjekter og oppgaver på andre områder, men som ikke er direkte avtalefestet. SIRUS har deltatt i møter i REITOX nettverket og i ekspertmøter. Til enkelte møter har SIRUS nominert eksterne fagpersoner.

Arbeidet som følger forpliktelsen som kontaktpunkt er omfattende, og oppgavene byr på til dels store faglige og administrative utfordringer. Rapporteringene har i seg selv vist seg å være meget ressurskrevende, og forutsetter bl.a. et forpliktende samarbeid med eksterne partnere om å påta seg utføring av enkeltoppgaver. Etablering av kontaktnett av sentrale aktører og informanter på rusmiddelfeltet i Norge står sentralt. Den nasjonale rapporten for 2003 med standardiserte tabeller ble levert som avtalt. Rapporten vil også bli publisert i en oppdatert modifisert norsk utgave.

Nettverksarbeidet som ble påbegynt i 2002 er blitt videreutviklet i 2003. Det har i 2003 vært et nært samarbeid med Statens folkehälsainstitut, Sverige, og Sundhetsstyrelsen om etableringen av et internettbasert nettverk for de nasjonale analyseapparater.

5.2.2 Det nasjonale dokumentasjonssystemet for tiltak for rusmiddelmissbrukere

Hovedhensikten med et nasjonalt dokumentasjonssystem er å samle informasjon om klient-/pasientpopulasjonen i tiltak for rusmiddelmissbrukere, behandlingsforløp og utarbeide en best mulig oversikt over ulike behandlingstiltak. Opprinnelig bestod det av tre elementer, men klientstrømsregisteret, som hadde til hensikt å kartlegge klientstrømmen i og mellom tiltakene, ble avvirket i 2002 p.g.a. lav og synkende dekningsgrad. I dag består derfor systemet av to hoveddeler; klientkartleggingssystemet og nettstedet "rustiltak.no".

Klientkartleggingssystemet

Stiftelsen Bergensklinikkene har driftet klientkartleggingssystemet siden 1997, først på vegne av det tidligere Rusmiddeldirektoratet og fra 2001 på vegne av SIRUS. Klientkartleggingssystemet består av et klientkartleggingsskjema med tilhørende veileder, en nasjonal arbeidsgruppe med medlemmer fra de regionale kompetansesentrene på rusmiddelfeltet og en brukerstøtte i form av regionale brukersamlinger.

Klientkartleggingen skal bidra til å bringe frem systematisert informasjon om klientmassen for å gi tiltaksapparatet, lokale og nasjonale myndigheter, bedre grunnlaget for beslutninger, endringer eller videreføring av tiltak innen behandlingsfeltet. Anslagsvis har 90 % av tiltakene tatt i bruk klientkartleggingsskjemaet.

På bakgrunn av manglende konsesjon fra Datatilsynet forligger data så langt bare på aggregert nivå. Informasjonen som framkommer er derfor begrenset til å beskrive kjønnsfordeling, hvilken region og tiltakstype inntaket er foretatt ved. Registreringssystemet kan så langt ikke skille mellom klienter som i hovedsak har et stoffproblem og klienter som i hovedsak har et alkoholproblem og kan derfor ikke brukes i rapportering til EMCDDA.

Det arbeides videre med å få til et krypteringssystem for klientregistreringen. Dette vil gjøre registreringssystemet individbasert og kan dermed dekke så vel forskningsmessige formål som rapportering til EMCDDA. Samtidig vil det kunne brukes til å beskrive klientstrømmen mellom tiltakene. I 2003 har det vært arbeidet med å få avklart om de endringer som er skjedd i ansvarsforholdene omkring tiltak for rusmiddelmissbrukere, har konsekvenser for det oppdrag SIRUS i sin tid mottok.

"rustiltak.no"

Nettstedet "rustiltak.no" består hovedsakelig av en søkbar database med oversikt over alle tiltakene for rusmiddelmissbrukere i Norge. Nettstedet gir både informasjon om karakteristika ved de ulike tiltakene og om driftsavtaler de enkelte fylkeskommuner/helseforetak/kommuner har med ulike tiltak. Internett siden er først og fremst beregnet på ansatte i helse- og sosialsektoren, men er tilgjengelig for den som måtte ønske å benytte seg av databasen.

På sikt har nettstedet ambisjoner om også å gi oversikt over antall ledige plasser/kapasitet. Databasen er bygget opp av informasjon innhentet fra landets tiltak via spørreskjema. Fremtidig oppdatering av informasjon vil delvis skje ved at SIRUS innhenter informasjon eller at tiltakene selv oppdaterer/redigerer informasjon om eget tiltak direkte på nettstedet.

Nettstedet har erstattet den tidligere NIDaR institusjonsdatabasen og databasens tiltakskatalog. SIRUS har i 2003 utgitt en tiltakskatalog i papirutgave med en oversikt over tiltak fordelt på fylke.

5.2.3 Annen dokumentasjon

I tillegg til de prosjektene nevnt spesielt ovenfor driver SIRUS også en god del annen dokumentasjonsvirksomhet. En viktig publikasjon er **Rusmidler i Norge**, som kommer årlig. Denne gir oversikt over det meste av den rusmiddelrelaterte statistikk som samles inn i Norge. Annet hvert år er det en hovedutgave med fyldig oversikt over statistikken, og i de mellomliggende år lages spesialnummer knyttet til bestemte temaer, der det i tillegg til statistikken på området blir presentert artikler om temaet. Utgaven i 2003 var en hovedutgave.

Instituttet følger **kommunenes forvaltning av alkoholoven** ved å samle inn data om antall salgs- og skjenkesteder for alkohol, bevillingstyper, skjenketider og lignende. Publiseringen skjer på SIRUS' nettsider.

I 2003 har instituttet i samarbeid med Tyrili Forskning og Utvikling, utgitt en norsk versjon av European Addiction Severity Index (EuropASI) som er en europeisk bearbeidet versjon av femte utgave av the Addiction Severity Index (McLellan et al., 1980, Kokkevi & Hartgers, 1994). EuropASI er et relativt kort og strukturert intervju for å kartlegge ulike aspekter av klientens liv. Intervjuet er laget til bruk for både kliniske og forskningsmessige formål. EuropASI består av en rekrutteringsmodul og en oppfølgingsmodul.

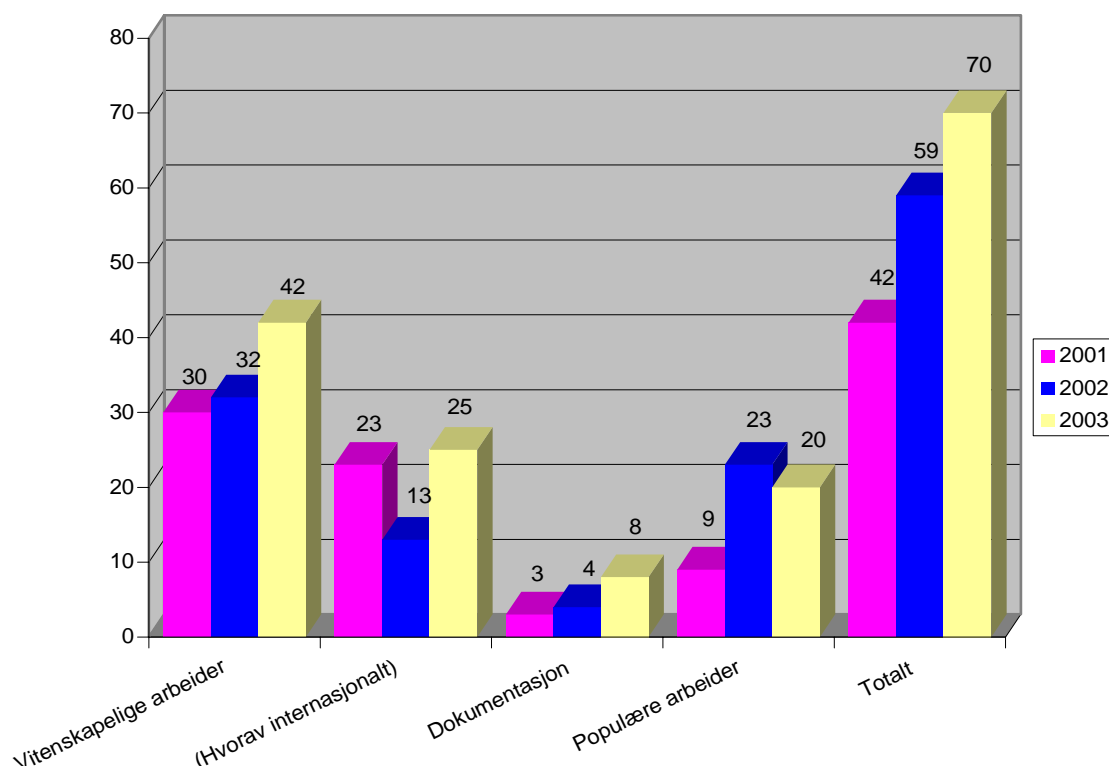
5.3 FORMIDLING

5.3.1 Publikasjoner

Instituttets medarbeidere har i alt publisert 70 arbeider i 2003, en økning på 11 fra 2002. Av de 70 arbeidene er 42 klassifisert som vitenskapelige arbeider (mot 32 i 2002). 25 av disse ble publisert i internasjonale tidsskrifter eller bøker. 8 publikasjoner knytter seg til dokumentasjon, hvorav en bare er publisert på vår nettside. Av disse 8 er 4 periodiske. 20 arbeider er av mer populær karakter.

I serien *SIRUSrapporter* er det publisert 5 arbeider. Utviklingen fra 2001 til 2003 går frem av følgende figur:

Figur 6 Publisering

Kapittel 7 inneholder en komplett liste over publikasjoner i 2003.

5.3.2 Webside

SIRUS driver en egen webside, www.sirus.no, etablert pr.1. juli 2001. Siden er databasebasert og bygget på samme plattform som www.forebygging.no. Primært skal den fungere som en presentasjon av SIRUS og dets virksomhet. Den inneholder bl.a. oversikt over pågående forskningsprosjekter,

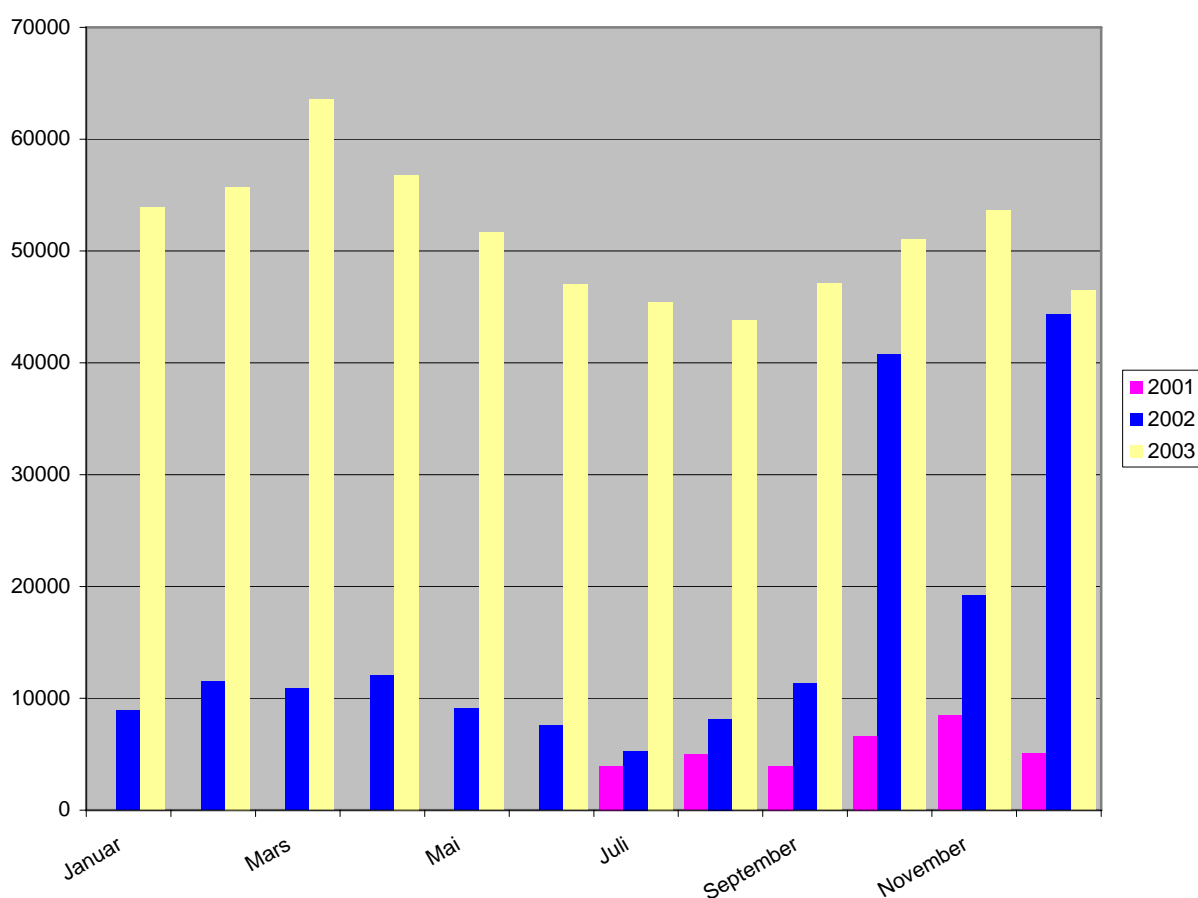
presentasjon av nye resultater, årsmelding, oppdatert publikasjonsliste og sammendrag av forskningsrapporter og tidsskriftartikler.

Egne publikasjoner er lagt ut i sin helhet. Det gjelder bl.a. "Rusmidler i Norge" og vår rapportserie. Statistikken blir også lagt ut som enkelttabeller. Arbeider publisert andre steder blir så vidt mulig lagt ut også på vår nettside, evt. ved hjelp av lenker.

Siden fungerer i noen grad som en nettportal til andre relevante sider. En viktig slik portalfunksjon er til EMCDDAs sider.

Fra 2002 (første hele driftsår) til 2003 har antall sideoppslag økt fra 188 944 til 616 081, altså mer enn en tredobling. Utviklingen i bruken av www.sirus.no fremgår av figur 7. Det kan se ut som antall oppslag i løpet av 2003 har stabilisert seg på rundt 50 000 pr måned.

Figur 7 Antall sideoppslag på sirussiden.

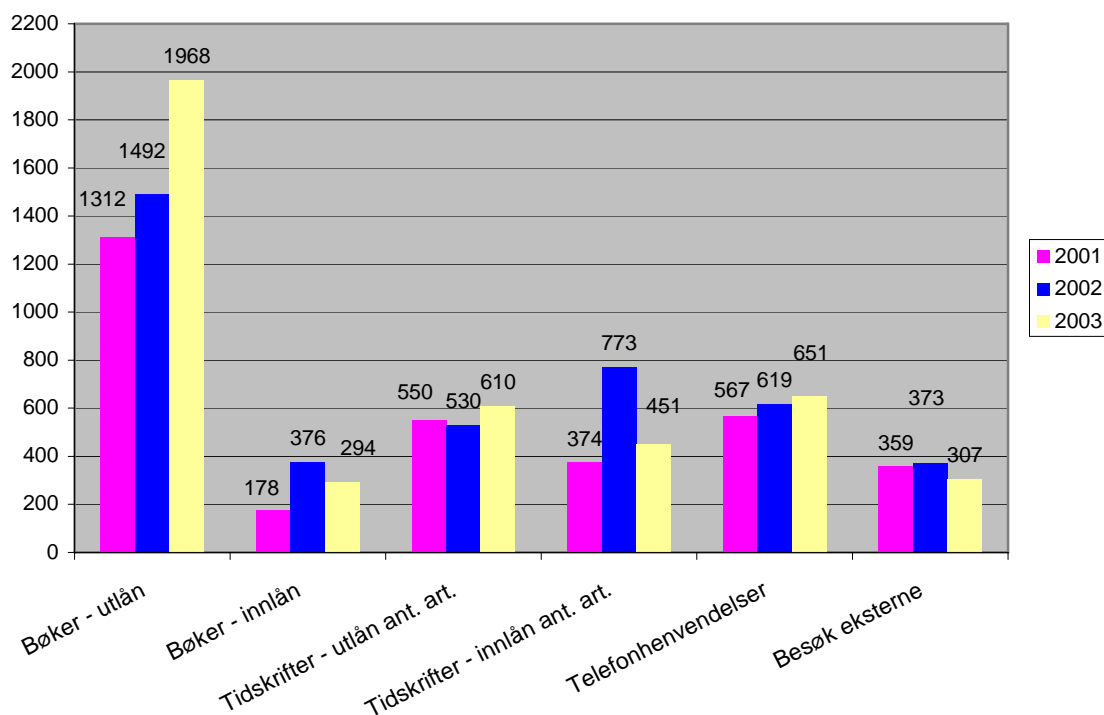

5.3.3 Det nasjonale kompetansebiblioteket

Instituttets bibliotek har status som nasjonalt kompetansebibliotek. Det er et viktig senter for dokumentasjon for alle som i faglig og organisasjonsmessig sammenheng har behov for kunnskap innenfor rusmiddelfeltet. En viktig brukergruppe er de regionale kompetansesentrene (Norgesnett). Biblioteket anser behandlingssektorens behov for faglig dokumentasjon som en viktig utfordring.

Biblioteket har en boksamling på ca. 10.000 bind og abonnerer på ca. 300 tidsskrifter. I tillegg har biblioteket tilgang til en rekke generelle og spesialiserte databaser. Følgende figur viser utviklingen i bruk av biblioteket:

Figur 8 Bruk av biblioteket

Biblioteket har deltatt i Bibsys-samarbeidet siden 1999. Bibsys er et biblioteksystem for universitet- og høgskolebibliotekene samt en del mindre fagbibliotek. I løpet av året er alle bibliotekets 302 tidsskriftabonnementer registrert i Bibsys.

I november lanserte ELISAD (European Association of Libraries and Information Services on Alcohol and other Drugs) en emneportal for nettsider på det europeiske rusmiddelfeltet (www.elisad.uni-bremen.de/). Prosjektet er finansiert av EMCDDA. Biblioteket bidrar løpende til prosjektet ved å kartlegge norske nettsider innenfor rusmiddelfeltet.

Informasjon om biblioteket og tilgang til Bibsysbasene ligger på instituttets hjemmeside www.sirus.no. Biblioteket har dessuten en egen informasjonsbrosjyre som gir en detaljert oversikt over tjenestene. Den kan bestilles på bib@sirus.no. På denne epostadressen mottar biblioteket også henvendelser om bøker, tidsskriftartikler og emnesøk i databaser. Bibliotekets tjenester er gratis for alle..

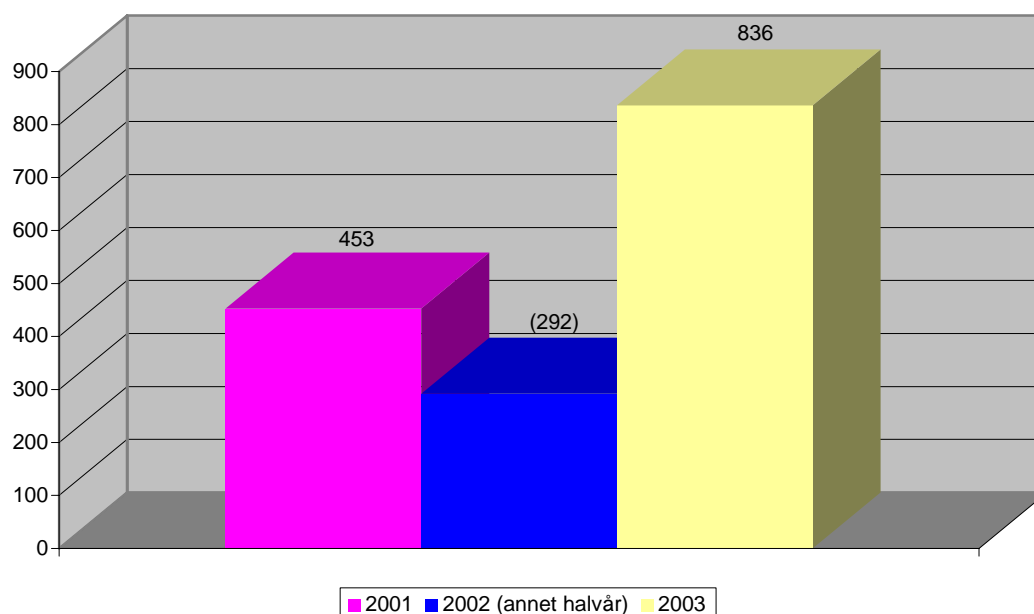
5.3.4 Media, foredrag og annen formidling

Det drives en utstrakt informasjonsvirksomhet, dels initiert av SIRUS og dels som svar på en pågang utenfra som til tider kan være stor. Fra instituttets side drives informasjonsvirksomheten gjennom forelesninger, foredrag, seminarinnlegg, deltakelse i paneldebatter osv. Dessuten besvarer instituttets ansatte en rekke henvendelser om rusrelaterte spørsmål fra fagpersonell på ulike hold i samfunnet, fra offentlige myndigheter, massemedier, organisasjoner og privatpersoner.

Media

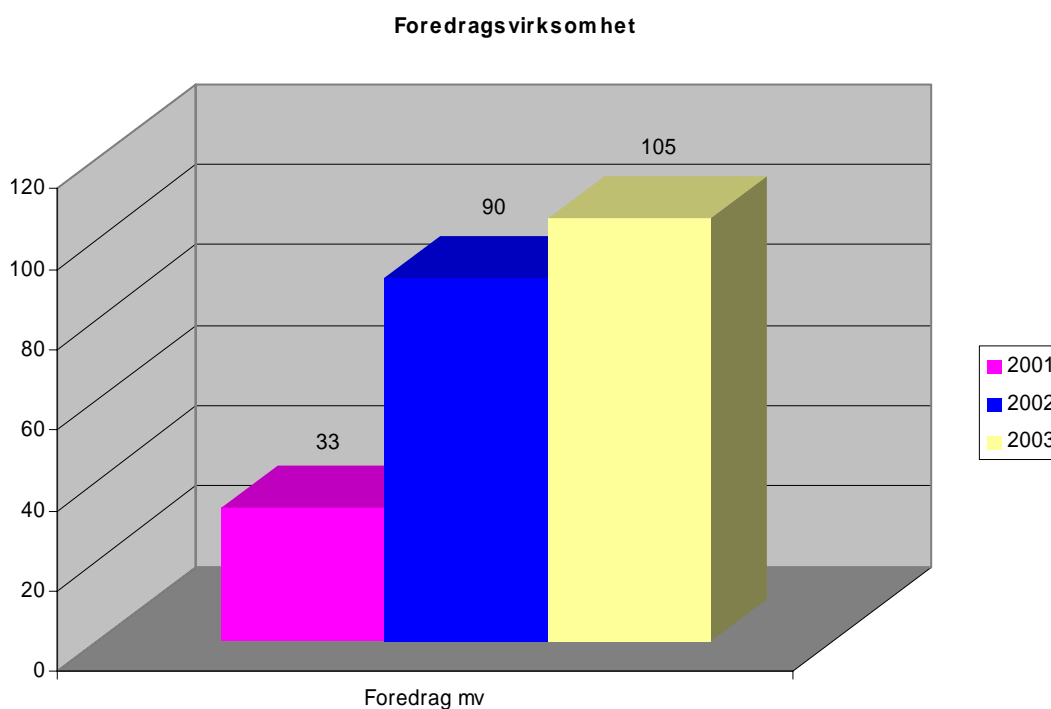
I media er instituttet brukt 836 ganger i løpet av 2003, ifølge statistikk fra Observer. Det er nesten en fordobling fra 2001 da instituttet ble nevnt 454 ganger i løpet av året. (På grunn av tekniske problemer har det bare vært mulig å få ut data for første halvår 2002).

Figur 9 Antall medieoppslag

Foredrag, undervisning mv.

Instituttets medarbeidere driver, i tillegg til publiserte artikler og bøker, en betydelig formidlingsvirksomhet gjennom foredrag i ulike fora, innlegg ("papers") på fagkongresser og lignende. I tillegg bidrar de til undervisningen ved høyere læresteder og i ulike fagopplæringer. Kapittel 8.1 og 8.2 gir en detaljert oversikt over den enkeltes virksomhet på dette feltet. Figur 10 viser den samlede utviklingen i foredragsvirksomheten (inkludert innledninger på fagkongresser):

Figur 10 Foredrag mv

Medarbeidere ved instituttet ga også i 2003 veiledning til studenter som arbeider med avhandlinger innenfor instituttets fagfelt. Dessuten gis det en viss bistand og veiledning til forskere ved andre institutter.

5.4 VIRKSOMHETEN FOR ØVRIG

5.4.1 Utredninger

Instituttet brukes av offentlige organer, særlig Sosialdepartementet, i ulike former for utredningsarbeid. Blant slike utredningsarbeid kan nevnes:

Knut Brofoss har vært leder, og *Øyvind Horverak* og *Astrid Skretting* medlemmer og sekretærer for en forskerkommisjon som skulle gi en kunnskapsstatus for forskning omkring effekter av forebygging og behandling på rusmiddelfeltet. Kommisjonen avga sin rapport i februar. Den er trykket som NOU 2003:4.

Øyvind Horverak har vært medlem av Grensehandelsutvalget, som avga sin utredning i april. Den er trykt som NOU 2003:17. *Karl Erik Lund* har ytet bidrag til utredningen.

SIRUS v/*Sturla Nordlund* har utarbeidet notatet "Statistikk for registrert og uregistrert handel med alkohol" til bruk for Sosialdepartementet.

Karl Erik Lund har utarbeidet en utenrettslig erklæring i sak nr. 2002/756 for Høyesterett: Det samfunnsmessige grunnlaget for allmennhetens oppfatning av risiko ved røyking i 1950- og 1960-årene.

Jostein Rise har i samme sak avgitt utenrettslig erklæring: Kunnskap om sammenhengen mellom røyking og lungekreft på 1950- og 60-tallet: en sosialpsykologisk analyse.

Knut Brofoss har i samarbeid med *Aksel Hatland*, Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring (NOVA) og *Hege Torp*, Institutt for samfunnsforskning (ISF), utarbeidet et notat for Sosialdepartementet om en ny arbeidssøkerstønad.

5.4.2 Internasjonalt samarbeid utenom EMCDDA

Som i tidligere år har det også i 2003 vært et utstrakt internasjonalt samarbeid på det faglige plan. Det organiserte samarbeidet utenfor Norden foregår i stor grad gjennom *Kjetil Bruun Society for Social and Epidemiological Research on Alcohol (KBS)*, der *Ingeborg Rossow* var president (til 1.6.2003), *Trygve Ugland* (til 1.6.2003) og *Elin Bye* (fra 1.6.2003) var kasserer.

SIRUS er også medlem av *The International Council on Alcohol and Addictions (ICAA)*, og av *Consortium of European Alcohol Research Centres*. Konsortiet ble etablert i 1997.

På narkotikaområdet skjer dessuten et samarbeid gjennom *The European Society for Social Drug Research* som arrangerer årlige konferanser.

I Norden er *Nordiska nämnden för alkohol- og drogforskning (NAD)* det sentrale samarbeidsorganet. NAD har i 2003 avholdt flere konferanser/prosjekt møter med deltakelse fra instituttet. *Sturla Nordlund* er medlem av det vitenskapelige rådet i NAD.

Nordisk alkohol & narkotikatidskrift (tidligere *Nordisk Alkohol Tidskrift*) er et forum for nordiske rusmiddelforskere. Tidsskriftet utgis av Forsknings- og utvecklingscentralen för social- och hälsovården (Stakes) i Finland i samarbeid med NAD, og med bidrag fra Nordisk Ministerråd, Vinmonopolet, SIRUS, Folkhälsoinstitutet (S), Alkoholpolitisk Kontaktutvalg, Sundheds-ministeriet (D) og Alko-Bolagen Ab (FIN). *Astrid Skretting* er leder av redaksjonsrådet og *Elin Bye* er redaksjonsassistent.

Instituttets ansatte er engasjert i flere internasjonale prosjekter. I tillegg til de prosjektene som beskrives spesielt i neste kapittel, kan vi nevne:

Astrid Skretting deltar i arbeidet med de regelmessige utgavene av Narkotikasituasjonen i Norden som utgis av NAD.

Ragnar Hauge er engasjert i et prosjekt om "European Drug Policies in the Nineties" som organiseres av det tyske Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, med støtte fra EU. Prosjektet tar sikte på å beskrive og sammenlikne den strafferettslige utvikling på narkotikaområdet innenfor ulike europeiske land.

Ingeborg Rossow, Ole-Jørgen Skog og Sturla Nordlund har vært engasjert i et Kanadisk-Nordisk prosjekt som har studert utviklingen av alkoholpolitiske virkemidler og deres effekter i Kanada, med henblikk på relevans for utviklingen i Norden.

Ingeborg Rossow og Elin Bye deltar i et internasjonalt EU-finansiert prosjekt kalt "Gender, culture and alcohol: a multi-national study" (GENACIS), ledet av Kim Bloomfield, p.t. Universitetet i Esbjerg, Danmark.

Jostein Rise deltar i et prosjekt sammen to forskere fra England omkring utvidelse og forbedring av teorien om planlagt atferd, med røyking som eksempel.

Karl Erik Lund deltar i et nordisk samarbeid om tobakk koordinert ved Centrum for Tobacco Prevention ved Karolinska Institutet ved Universitetet i Stockholm. Samarbeidet gjelder prosjekter vedrørende bruk av snus, prosjekter om evaluering av metoder for røykeavvenning og prosjekter om tobakkintervensjoner fra helsepersonell.

Grethe Lauritzen og Edle Ravndal deltar i et internasjonalt samarbeid for utvikling og implementering av instrumentene Addiction Severity Index og Adolescent Assessment.

Randi Ervik og Edle Ravndal deltar i EU-prosjektet: "Management of high risk opiate addicts in Europe" (ROSE-prosjektet, 2002-2004).

Edle Ravndal er medlem European Association for Centers of Clinical Substance Abuse Research (EASAR) som er en europeisk sammenslutning av kliniske forskningsmiljøer på rusfeltet. EASAR arrangerer årlige møter/seminar for sine medlemmer med innlegg fra aktuelle temaer på området.

Edle Ravndal er medlem av Det Vitenskapelige Rådet i Statens institusjonsstyrelse i Sverige som bevilger forskningsmidler til klinisk og epidemiologisk rusforskning i Sverige.

5.4.3 Administrative saker

Etter å ha fått på plass en del grunnleggende personalpolitiske dokumenter i 2002 (bl.a. personalreglement og lokal avtale om medbestemmelse/tilpasningsavtale til Hovedavtalen), har det i 2003 vært arbeidet videre med instituttets personalpolitiske retningslinjer. Som en del av et (utkast til) dokument om bruk av stillinger og lønnspolitiske kriterier ved SIRUS er det fastsatt kompetansekrav for de ulike forskerstillingene. Kompetansekravene ble i oktober 2003 vedtatt av styret.

Instituttet har arbeidet videre med arbeidsmiljøspørsmål, bl.a. som en oppfølging av vernerundene ultimo 2002 og 2003 (sistnevnte er dels fulgt opp i 2003, dels under oppfølging etter årsskiftet). Vi har videreført samarbeidet med vår bedriftshelsetjeneste, Oslo HMS-senter, som deltar ved våre vernerunder og som også har gitt instituttet ergonomisk veiledning på gruppe- og individnivå. Som "inkluderende arbeidslivsvirksomhet" har vi benyttet oss av muligheten til å inngå avtale om aktiv sykmelding – uten forhåndsgodkjenning av trygdekontoret – med enkelte medarbeidere som har hatt behov for dette.

Når det gjelder økonomioppfølgingen, har vi videreført det gode samarbeidet med vår regnskapssentral Skattefogden i Oslo og Akershus. Vi har fulgt opp rutineene for økonomistyring og – rapportering på en slik måte at vi har skaffet oss bedre grunnlag for en god økonomistyring inn mot slutten av regnskapsåret.

SIRUS benytter det elektroniske journalføringssystemet DocuLive. All inn- og utgående post, samt en del interne dokumenter skannes. I 2003 ble søkemodul installert hos enkelte medarbeidere slik at de nå kan få dokumentene opp på sine skjermer. SIRUS har foreløpig valgt ikke å innføre saksbehandlermodul. Hovedbibliotekar Jorunn Moen har funksjon som arkivleder ved instituttet.

5.4.4 Maskiner og utstyr

Den største oppgaven for dataseksjonen i 2003 var installering av ny server etter at den gamle serveren ikke lenger hadde stor nok kapasitet. Den gamle serveren benyttes nå som terminalserver i forbindelse med at noen av de ansatte har etablert hjemmetilknytning til vårt datasystem. Videre har en styrket arbeidet med å hindre inntrengning utenfra, og en har gått til innkjøp av et program for å hindre at mailserveren flyter over av spam-post.

SIRUS benytter Embassi AS (som består av personer som tidligere var ansatt i Lantech as) til å drifte vårt datasystem.

Det er i 2003 kjøpt inn ny server, tapestasjon og UPS og 8 stasjonære og 2 bærbare PCer.

Ansvarlig for dataseksjonen har vært Øyvind Horverak.

6 FORSKNINGS- OG DOKUMENTASJONS- PROSJEKTER

HOVEDOMRÅDE 1: RUSMIDDELMARKEDET

PROSJEKT 1.1: ALKOHOLPOLITIKK OG ALKOHOLKONSUM I ET EU- PERSPEKTIV

Ansvarlig:	Sturla Nordlund
Medarbeidere:	Øyvind Horverak, Ingeborg Lund og Trygve Ugland
Samarbeidspartnere:	Forskere i de nordiske land og USA
Varighet:	1996-
Finansiering:	Sosial- og helsedepartementet og SIRUS

Tema: Det overordnede spørsmål i dette prosjektet er: Hvordan påvirkes Norges alkoholpolitikk av den europeiske integrasjonsprosessen, og hvilke konsekvenser vil dette ha for alkoholforbruket og de alkoholrelaterte skadene? Det har vært ønskelig å få en samlet framstilling av den politisk/juridiske prosess som har pågått, og som fortsatt pågår, i EU med tanke på å harmonisere regelverket i de ulike land. Som eksempler på slike prosesser er forhandlingene og domstolsavgjørelsene om alkoholmonopolenes stilling i de nordiske land, virkningene av privatiseringen av grossistmarkedet fra 1.1.96, og våre nabolands forhandlinger om de tollfrie kvotene for privat import. Prisutviklingen, og særlig prisdifferensene til våre naboland (spesielt Sverige) vil det være interessant å følge over en lengre periode med tanke på å studere hvordan grensehandelen med alkohol varierer med denne prisdifferensen. Grensehandelen og forbruket av andre typer uregistrert alkohol er viktige temaer i den alkoholpolitiske diskusjonen. Dette prosjektet er derfor nært knyttet til flere andre prosjekter, f.eks. prosjektet "Grensehandel med alkohol" (prosjekt 2.5).

Etter hvert som alkoholpolitiske endringer innføres, både her i landet og i våre naboland, påvirkes også opinionen som så i sin tur kan påvirke den alkoholpolitiske utviklingen. Også endringene i opinionen er det derfor av interesse å følge.

En vesentlig side ved prosjektet er selvfølgelig å studere hvordan de endringer som dels er vedtatt, og dels kan ventes å komme, på det politiske plan vil slå ut i endringer i alkoholforbruket. En dokumentasjon av virkningene på alkoholforbruket av endringer i prisnivå og omsetningsformer for alkohol vil kunne få stor betydning for den alkoholpolitiske debatt, både i Norge og internasjonalt, spesielt innen EU.

Status: En beskrivelse og analyse av forhandlingsprosessen om alkoholmonopolenes stilling i de nordiske land er gjennomført og en rapport er publisert. En rapport som beskriver de endringene som skjedde i alkoholmarkedet i Norge i løpet av 1996 ble publisert tidlig i 1997. Datainnsamling og analyse i et nordisk komparativt prosjekt i NAD-regi er gjennomført, og en rapport ble publisert i 1999. En artikkel fra prosjektet ble publisert i 2001. Prosjektmedarbeiderne har vært engasjert i to internasjonale prosjekter som vedrører de alkoholpolitiske endringene i Norden. Det ene ble delvis finansiert av Systembolaget og ble avsluttet med publikasjonen av en engelskspråklig bok i 1998. Det andre ("SNAPS-prosjektet") er finansiert av NAD og ble avsluttet med publisering av en engelskspråklig bok i 2000. Det er foretatt to datainnsamlingsrunder fra norske skjenkesteder, den siste høsten 1998, med tanke på å studere deres tilpasning til den nye situasjonen i grossistmarkedet, og en rapport er publisert i 2001. En doktorgradsavhandling om EU og alkoholpolitikken ble forsvart ved UiO i 2002. I 2003 er det publisert en Fafo-rapport der en fra SIRUS er medforfatter, samt 3 artikler i internasjonale tidsskrifter.

Resultater: I en rapport vises det hvordan Finland, Norge og Sverige reagerte ulikt da de nasjonale alkoholmonopolssystemene ble satt under press fra EU. På tross av felles alkoholpolitiske tradisjoner valgte de tre landene ulike strategier framfor en felles nordisk i responsen på EUs krav og i de påfølgende forhandlinger. Den manglende enighet mellom de nordiske land kan forklares ved at det nasjonale utgangspunktet for integrasjonsprosessen var forskjellig.

I en annen rapport beskrives og analyseres den sterke økningen i antall aktører i grossistmarkedet det første året etter at monopolet på import, eksport og engroshandel falt bort. Økningen i antall aktører har ført til økt merkeutvalg, særlig når det gjelder vin, mens prisene på alkohol ikke endret seg i noen større grad.

Hovedkonklusjonen i boken "European Integration and Nordic Alcohol Policies" som ble publisert høsten 1998, kan oppsummeres med: 1) Deltakelsen i EØS-samarbeidet, og det finske og svenske medlemskapet i EU, har ført til et økt press i alkoholliberal retning. 2) I løpet av de årene som har gått siden EØS-avtalen trådte i kraft, har den fysiske tilgjengeligheten av alkohol økt i Finland, Norge og Sverige, mens alkoholprisene har blitt redusert. 3) Det skjedde ikke betydelige endringer i alkoholkonsumet i løpet av den aktuelle perioden (til 1996), og heller ikke det alkoholrelaterte skadeomfanget hadde økt til da.

Resultater fra NAD-prosjektet ble publisert i en SIFA rapport i 1999 og en artikkel i 2001. Der presenteres sammenlignbare data fra Danmark, Finland, Norge og Sverige om drikkevaner og holdninger til alkoholrelaterte spørsmål. Planen er at denne undersøkelsen skal gjentas om noen år for å se om endringene blir annerledes i EU-landene enn i Norge.

En engelskspråklig bok ("Broken Spirits. Power and Ideas in Nordic Alcohol Control") ble publisert i 2000 med resultater fra det såkalte SNAPS-prosjektet. Boken tar for seg ideene bak, og utviklingen av, de nordiske landenes alkoholpolitikk gjennom hele det 20. århundre, med spesiell vekt på utviklingen de senere år i forbindelse med integrasjonsprosessen i Europa, endringer i markedsstrukturene og endringer i holdningene. Målet er å forstå endringene på dette feltet i lys av mer generelle endringer i samfunnet.

Trygve Uglands doktorgradsavhandling, som ble forsvart i 2002, viser bl.a. at alkoholpolitikken i de nordiske land er mindre unik i dag enn den var i 1990. Dette skyldes endringer i de nordiske land, men også at oppmerksomheten omkring alkoholrelaterte skader har økt i EU.

Formidling/publisering i 2003: En Fafo-rapport om utviklingen av alkoholkonsumet i de Baltiske land er publisert, og dessuten 3 artikler i internasjonale tidsskrifter. Det er holdt fire foredrag i internasjonale fora med utgangspunkt i dette prosjektet.

PROSJEKT 1.2: DET ILLEGALE SPRITMARKEDET

Ansvarlig: Ingeborg Rossow
Varighet: 2000-2003
Finansiering: SIRUS

Tema: Omsetning av ulovlig sprit (hjemmebrent og smuglersprit) sees gjerne som 'prisen vi må betale' for en restriktiv alkoholpolitikk, og i den alkoholpolitiske debatten brukes ofte omfanget av ulovlig sprit som et argument for en liberalisering av norsk alkoholpolitikk. Vi vet imidlertid relativt lite om omfang og variasjon (i tid og mellom regioner) i omsetning og bruk av ulovlig sprit og om evt. variasjoner kan sees i lys av endringer eller variasjoner i alkoholpolitiske virkemidler. I dette prosjektet ønsker vi å belyse dette nærmere samt beskrive holdninger til omsetning av ulovlig sprit langs flere ulike dimensjoner.

Status: Prosjektet bygger på tilgjengelige surveydata fra årene 1962, 1966, 1968, 1973, 1979, 1985, 1991, 1994, 1995 og 1999. Disse er analysert med hensyn på to forhold; sammenheng mellom kjøpevillighet og holdninger til ulovlig sprit, og etterspørsel etter ulovlig sprit i forhold til tilgjengelighet til vinmonopolutsalg. Prosjektet er avsluttet i 2003.

Resultater: Holdningene til ulovlig sprit varierer svært mye, og avtegner et mangefasettert og flerdimensjonalt holdningspanorama. Folk flest vil, ser det ut til, både uttrykke forståelse eller aksept for omsetning av ulovlig sprit, og samtidig mene at virksomheten er forkastelig.

Formidling/publisering i 2003: En artikkel

PROSJEKT 1.3: GRENSEHANDEL MED ALKOHOL

Ansvarlig:	Sturla Nordlund
Medarbeidere:	Øyvind Horverak, Ingeborg Lund og Trygve Ugland
Samarbeidspartnere:	Björn Trolldal (Sverige) og Esa Österberg (Finland)
Varighet:	1995-
Finansiering:	SIRUS

Tema: Det kanskje viktigste virkemidlet myndighetene rår over for å begrense alkoholkonsumet er alkoholavgiftene. Men dette virkemidlet har sine begrensninger, og det er opplagt avhengig av avgiftsnivået i våre naboland, spesielt Sverige. Grensehandelen tiltar med økende prisforskjell mellom landene, men er også påvirket av endrede kvotebestemmelser for import, og andre faktorer. Slike endringer var drivkreftene bak den store økning man fikk i grensehandelen fra Tyskland til Danmark i slutten av 80- og begynnelsen av 90-årene, noe som resulterte i betydelige reduksjoner i ølavgiftene i Danmark. Tilsvarende førte grensehandel mellom Danmark og Sverige til at Sverige reduserte avgiftene på "starköl" med 39 prosent fra 1.1.1997, og avgiftene på vin 19 prosent fra 1. desember 2001. Danmark reduserte brennevinsavgiftene med 44 prosent fra 1.10.2003, og Finland følger etter i 2004. Selv om Norge ikke er EU-medlem vil grensehandelen være en faktor som åpenbart også kan påvirke Norges avgiftsnivå. Alkoholdebatten i de senere år har vært sterkt preget av bl.a. grensehandelsargumenter, noe som førte til at alkoholavgiftene (spesielt på hetvin) i Norge ble redusert i statsbudsjettet for 2000. Visse alkoholavgifter (særlig for brennevin) ble også redusert i 2002 og 2003.

Status: På bakgrunn av data fra Vinmonopolet og Systembolaget om omsetningen i de enkelte butikker fra 1990 til 1997, samt prisindekser for vin og brennevin for samme periode, ble det gjort beregninger av endringene i grensehandelen. Resultatene ble publisert i en SIFA rapport i 1999, og en artikkel på engelsk i 2000. Utviklingen er også fulgt ved hjelp av surveydata, og nye data ble innhentet høsten 2002. En artikkel om utviklingen fram til da ble publisert i 2003. Det forventes at grensehandelsproblematikken fortsatt vil være aktuell i de kommende år, særlig pga. de nordiske EU-landenes tilpasning til EUs liberale grensehandelskvoter fra 1.1.2004, og de prisreduksjoner som har skjedd, og som også forventes i 2004.

Resultater: Undersøkelsen basert på Vinmonopolets og Systembolagets omsetningsutvikling i grenseregioner viser at nordmenns grensehandel i Sverige økte i hele perioden fra 1991 til 1997. Resultatene tyder videre på at det særlig er den delen av befolkningen som bor nærmest grensen som reagerer som forventet på endringer i det relative prisforholdet på norsk og svensk alkohol. I tillegg kan det se ut til at grensehandelen med alkohol påvirkes av endringer i prisforholdet på andre varer, bl.a. matvarer.

Surveydata fra 2002 tyder på en særlig sterk økning i nordmenns grensehandel i Sverige fra 1999. Flere forhold bidro til dette, særlig nedsettelse av øl- og vinavgiftene i Sverige, at Systembolagbutikkene ble lørdagsåpne igjen fra 1.7.2001, og at vekslingskursen for svenske kroner utviklet seg gunstig for nordmenn, særlig høsten 2002 da kursen kom under 0,80.

Det ble i 2003, i forbindelse med det såkalte Grensehandelsutvalgets arbeid, også utviklet en modell for en mer løpende estimering av grensehandelen med alkohol, noe som er tenkt implementert i 2004.

Formidling/publisering i 2003: En artikkel ble publisert. En medarbeider var medlem av det såkalte "Grensehandelsutvalget" som publiserte NOU 2003:17 Særavgifter og grensehandel.

PROSJEKT 1.4: NARKOTIKAMARKEDET I OSLO

Ansvarlig:	Anne Line Bretteville-Jensen
Varighet:	1993-
Finansiering:	SIRUS

Tema: Formålet med prosjektet er å studere det illegale narkotikamarkedet generelt og heroinmarkedet i Oslo spesielt. En første målsetting har vært å øke kunnskapen om rusmiddelbruken

hos den enkelte misbruker, finansiering og betalingsmåter, priser og nyrekruttering og se disse faktorene over tid og eventuelt i forhold til endring i kontrollpolitiske tiltak. Det har skjedd forandringer på selgersiden i markedet og en sterk reduksjon i prisen på heroin. Spørsmål av interesse er bl.a. hvilke virkninger et slikt drastisk prisfall har hatt for bruken av heroin og andre narkotiske stoffer, for kriminalitet, nyrekruttering og "avgang" fra markedet. Det er herunder blitt arbeidet med å estimere priselastisitet for heroin. Økonomiske faktorerers innvirkning på rusmiddelbruken er interessant for bl.a. å vurdere effektiviteten av narkotikapolitiske tiltak.

Data er innhentet ved intervjuing av sprøytemisbrukere, gjennom offentlig statistikk og gjennom skjemaer fylt ut av Narkotikapolitiet i Oslo.

Status: Innsamlet data er blitt registrert og kvalitetssikret. Statistiske analyser av materialet har pågått lenge og flere artikler er publisert fra prosjektet. Intervjuingen er ment å fortsette også i 2004, men nå med 6 måneders mellomrom mot tidligere kvartalsvise intervjuer.

Resultater: Ulikheter i økonomisk atferd mellom kjønnene var fokus for analyser i 2003. Det ble funnet at kvinnelige sprøytemisbrukere i gjennomsnitt tjener 20% mer enn mannlige sprøytemisbrukere fra de ulike inntektskildene totalt. Kjønnforskjellene i inntekt gjelder først og fremst blant de som selv ikke selger stoff. Kvinnelige ikke-selgere bruker også signifikant mer stoff enn menn, men begge kjønn betaler samme pris for stoffene de bruker. Menn drikker noe mer alkohol og røyker mer hasj, kvinner bruker noe mer piller, men forskjellene er ikke dramatiske.

Dataene ble også brukt i en analyse av nye brukstrender i Norge. Spesielt var vi interessert i om heroinrøyking kan sies å ha fått stor utbredelse også her i landet. Se rapportering fra prosjekt 2.1 for resultater fra disse analysene.

Formidling/publisering i 2003: Doktoravhandlingen "Understanding the demand for illicit drugs: An empirical approach based on self-reported data" ble publisert i 2003. I tillegg la dataene til grunn for et bokkapittel i en internasjonal essaysamling og en tidsskriftartikkel. Det er også holdt flere foredrag om prosjektets temaer.

PROSJEKT 1.6: METANOLSAKEN OG SPRITSALGET PÅ VINMONOPOLET

Ansvarlig: Øyvind Horverak
Varighet: 1999-2004
Finansiering: AS Vinmonopolet og SIRUS

Tema: Sommeren/høsten 2002 ble det oppdaget at det ble omsatt illegal metanolinnholdig sprit i Norge. Vi vil se på om kunnskapen om at noe av den illegale spriten som ble omsatt i Norge inneholdt metanol, fikk konsekvenser for Vinmonopolets salg av brennevin.

Status: Det er samlet inn en del data i 2003.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

HOVEDOMRÅDE 2: RUSMIDDELBRUK OG RUSMIDDELKULTUR

PROSJEKT 2.1: UNGDOM OG RUSMIDLER

Ansvarlig: Astrid Skretting
Medarbeidere: Jann-Henrik Bardal, Anne Line Bretteville-Jensen, Elin K. Bye og Arvid Amundsen
Varighet: 1968-
Finansiering: SIRUS

Tema: Prosjektet tar sikte på å følge utviklingen i ungdoms bruk av tobakk og ulike typer legale og illegale rusmidler, samt holdning til narkotika. Det er foretatt årlige postale spørreskjemaundersøkelser blant ungdom i Oslo i aldersgruppa 15-20 år, fra 1968. Fra 1990 er det foretatt parallelle landsomfattende undersøkelser som også omfatter Oslo. I 1998 og 2002 omfattet undersøkelsen også aldersgruppa 21-30 år. Målsettingen er først og fremst å ha datagrunnlag for å følge utviklingen når det gjelder ungdoms bruk av alkohol og eksperimentering med narkotika.

Status: Arbeidet har i 2003 bestått av den årlige innsamlingen av data i aldersgruppa 15-20 år ved hjelp av postsendte spørreskjema og registrering av innkomne svar, samt analyse av data. Framdriften følger de oppsatte planer.

Resultater: De årlige ungdomsundersøkelsene viser at det i siste halvdel av 1990-tallet har vært en økning i antall unge som oppgir at de noen gang har brukt cannabis. I Oslo har andelen de siste åra vært omkring 25-28%, mens den tilsvarende andelen på landsbasis ligger på omkring 15-18%. Resultatene fra de siste årene kan imidlertid tyde på at økningen vi så på slutten av 1990-tallet/begynnelsen av 2000-tallet i noen grad har stoppet opp. Undersøkelsene viser også at det ikke lenger er noen økning i akseptering av cannabis slik vi så på slutten av 1990-tallet. På landsbasis har det i de siste par år vært omkring 10% som oppgir at de mener hasj burde kunne selges fritt her i landet, mens 11-13% oppgir at de kunne tenke seg å prøve hasj hvis det ikke var fare for å bli arrestert av politiet. De tilsvarende andelenene for Oslo var i 2003 henholdsvis 13 og 16%. Når det gjelder bruken av andre narkotiske stoffer har det i de seinere år vært omkring 3-4% i aldersgruppa 15-20 år på landsbasis og 6-7% i Oslo som oppgir at de har brukt amfetamin noen gang. Andelen som oppgir å ha brukt ecstasy ser ut til å ha stabilisert seg på omkring 2-3% på landsbasis og omkring 4% i Oslo.

Videre viser de årlige ungdomsundersøkelsene at det har skjedd en relativt stor økning i forbruket av alkohol i aldersgruppa 15-20 år i de seinere år.

Data for aldersgruppa 21-30 år viser naturlig nok at andelen som oppgir å ha brukt de ulike stoffene noen gang, er høyere enn for 15-20 åringer og at det skjedde en klar økning fra 1998 til 2002.

Formidling/publisering i 2003: Resultater fra de årlige ungdomsundersøkelsene er lagt ut på www.sirus.no og er publisert i Rusmidler i Norge. Det er ellers holdt foredrag der resultatene fra undersøkelsene er presentert, samt at de er brukt i undervisning. Resultater er også formidlet til EMCDDA.

PROSJEKT 2.3: EUROPEAN SCHOOL SURVEY PROJECT (ESPAD)

Ansvarlig: Astrid Skretting
Medarbeider: Elin K. Bye
Samarbeidspartnere: Den internasjonale delen av prosjektet foregår i regi av Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning (CAN) i Sverige med støtte fra Europarådets samarbeidsorgan for narkotikaspmål, Pompidougruppen og EMCDDA. Omkring 35 europeiske land deltok i 2003-undersøkelsen. Norsk Gallup A/S har bistått SIRUS med datainnsamling i Norge.

Varighet: 1994-

Finansiering: SIRUS

Tema: Komparativ europeisk skoleundersøkelse blant 15-16 åringer om bruk av rusmidler.

Status: Det er til nå gjennomført tre datainnsamlinger, 1995, 1999 og 2003. Data er analysert og formidlet til CAN som er ansvarlig for utarbeidelse av den internasjonale rapporten. Det er utarbeidet nasjonale rapporter på bakgrunn av de norske undersøkelsene, den siste i 2003.

Resultater: Undersøkelsen i 2003 viste at omkring 60% av 15-16 åringene oppga at de hadde røykt tobakk minst en gang i sitt liv. Omkring 30% hadde røykt i løpet av de siste 30 dager og 18% hadde drukket alkohol seks ganger eller mer i samme tidsrom. Omkring 9% rapporterte at de hadde brukt cannabis, mens det var omkring 1% som noen gang hadde brukt andre narkotiske stoffer. I underkant av 5% oppga at de hadde sniffet løsemidler.

Formidling/publisering i 2003: Det er utarbeidet en SIRUS rapport som inkluderer resultatene fra den norske 2003-undersøkelsen. Resultater fra den norske ESPAD-undersøkelsen er lagt ut på www.sirus.no og formidlet til EMCDDA.

PROSJEKT 2.4: DEN VOKSNE BEFOLKNINGS DRIKKEVANER

Ansvarlig: Sturla Nordlund
Varighet: 1999-
Finansiering: SIRUS

Tema: Prosjektet er en videreføring av de landsomfattende intervjuundersøkelser som tidligere er foretatt i 1956, 1962, 1966, 1968, 1973, 1979, 1985, 1991 og 1994. Disse undersøkelsene er ment å gi datagrunnlag for belysning av en rekke forskjellige problemstillinger, noe de også er brukt til, og vil kunne brukes til i framtiden. En hovedproblemstilling for prosjektet er å skaffe kunnskaper om norske alkoholvaner og holdninger som den offisielle alkoholstatistikken, eller andre data, ikke kan gi. Siden 1985 er det også samlet inn data om enkelte andre stoffer som f.eks. tobakk, sovetabletter, beroligende midler og hasj/marihuana, og fra 1994 også om amfetamin, kokain og heroin. Mye av de samme typer data er innhentet ved undersøkelsen i 1999 som ved de tidligere, slik at lange tidsserier oppnås. I tillegg vil det i hver undersøkelse bli tatt inn spørsmål som kan belyse aktuelle temaer eller som er av betydning for spesielle prosjekter. Disse vil ikke nødvendigvis bli gjentatt for å få tidsserier. I 1999 ble et landsrepresentativt utvalg på 2170 personer i alderen 15 år og over intervjuet.

Status: Datainnsamlingen ble foretatt høsten 1999 av MMI. En del analyser er gjort, særlig i forbindelse med en rapport som ble publisert i 2001 og en artikkel om grensehandelen som ble publisert i 2003. Datamaterialet utgjør en ressurs for alle forskerne ved instituttet. Det er brukt, og vil bli brukt, i mange av instituttets prosjekter og publikasjoner. Det brukes også til å besvare mange av de henvendelser instituttet får fra andre forskere, fra media, politikere, organisasjoner og privatpersoner. Det er gjort forberedelser til en ny undersøkelse i 2004.

Resultater: Det er vanskelig å referere enkeltresultater fra en så "bredspektret" undersøkelse. Dataene vil bli brukt i mange sammenhenger og enkelte resultater basert på dette datamaterialet vil etter hvert bli omtalt under andre prosjekter. Det kan likevel nevnes at dataene bekrefter at 1990-årene var en periode med økende alkoholforbruk, og da først og fremst av alkohol fra registrerte kilder. Det uregistrerte forbruket synes totalt sett ikke å ha økt særlig i den perioden, men fordelingen på lovlige og ulovlige kilder forandret seg: En større andel av det uregistrerte ble skaffet fra lovlige kilder, dvs. særlig tax-free import, grensehandel og hjemmeproduksjon av vin, og en mindre andel er ulovlige varer som hjemmebrent og smuglersprit.

Formidling/publisering i 2003: Publisering med utgangspunkt i data fra denne og tidligere undersøkelser er referert under andre prosjekter. Også mange foredrag og svar på henvendelser utenfra er basert på data fra dette prosjektet.

PROSJEKT 2.7: NARKOTIKASITUASJONEN I KOMMUNENE

Ansvarlig: Ragnar Hauge
Medarbeidere: Hege C. Lauritzen og Marte K. Ødegård Lund
Varighet: 1992-
Finansiering: SIRUS

Tema: Etter anmodning fra Sosialdepartementet utarbeidet SIFA i 1990 en betenkning om opplegg av et løpende registreringssystem angående narkotikasituasjonen i kommunene. Et av forslagene som ble fremsatt – og som fikk tilslutning av departementet – var å innhente informasjon på årlig basis om narkotikasituasjonen i kommunene. På grunnlag av et rapportskjema er det for årene fra og med 1992 til og med 2000 innhentet opplysninger fra politiet og helse- og sosialvesenet i 46 kommuner. I rapportskjemaet gis det et anslag over antallet brukere av narkotiske stoffer i kommunen, hvorvidt det er registrert noen økning i antall brukere, endringer i tilgangen på stoffer og prioriteringen av narkotikarettet arbeid i etaten i løpet av året.

Status: Skjemaet ble revidert i 2002 og sendt ut i ny form til et utvalg på 60 kommuner. I 2003 ble skjemaet sendt ut til samtlige av landets kommuner. Data fra 2001 ble analysert og publisert på nettstedet www.sirus.no.

Resultater: Narkotikamisbruk ser ut til å angå alle kommunene i utvalget. Alle har brukere av en eller flere stofftyper. Kun to informanter fra sosialetatene har oppgitt at antallet narkotikamisbrukere i kommunen er under 10 personer. Alle kommunene oppgir at de har klienter i rusmiddelrelatert institusjonsbehandling. Sett i forhold til innbyggertallet, er det liten forskjell på de mellomstore og de store kommunene når det gjelder overdosedødsfall. Innsatsen i forhold til penger og tiltak ser derimot ut til å være mye større i de store kommunene enn i de mellomstore og de mindre, sett i forhold til innbyggerantall.

Et behov som har blitt beskrevet av flere kommuner er at det trengs flere lavterskeltilbud, som for eksempel "varmestue". Et mer differensiert behandlingstilbud er det flere som ønsker seg. Informantene fra flere kommuner mener også at mange narkotikamisbrukere har behov for et heldøgns omsorgstilbud.

Formidling/publisering i 2003: Rapport publisert på nettstedet www.sirus.no.

PROSJEKT 2.8: DRIKKEMØNSTRE OG FAMILIE SOM REGULERENDE FAKTOR I ULIKE DRIKKEKULTURER, - KOMPARATIVE STUDIER AV DATA FRA QUEBEC OG NORGE

Ansvarlig: Ingeborg Rossow
Samarbeidspartner: André Demers, Univ. of Montreal, Quebec
Varighet: 1998-2004
Finansiering: SIRUS og Univ. of Montreal

Tema: Hensikten er å studere familiens betydning for sosialiseringen av drikkevaner i to kulturer (Norge og Quebec) med omtrent samme gjennomsnittskonsum, men med svært ulike normer for alkoholbruk.

Status: Prosjektet baserer seg på sekundæranalyser av helseundersøkelsene i Quebec og Norge. En artikkel er i manus, og analyser for ytterligere en artikkel er ferdige. Prosjektet er forskjøvet i tid pga. mye arbeidsbelastning på andre prosjekter.

Formidling/publisering i 2003: Det har ikke vært publisert noe fra dette prosjektet i år.

PROSJEKT 2.9: HVEM DRIKKER HVA, NÅR – OG TIL HVA?

Ansvarlig: Øyvind Horverak

Medarbeider: Elin K. Bye
Samarbeidspartner: Statens institutt for forbruksforskning - SIFO
Varighet: 1999-2005
Finansiering: Sosial- og helsedepartementet og SIRUS

Tema: På grunnlag av data som var samlet inn av Statens institutt for forbruksforskning – SIFO – i 1998 og SIFA i 1973-1999, vil vi se på drikkevanene i ulike sosiale grupper, og om materialet gir støtte til den stadige mer vanlige påstand om at kontinentale drikkevaner er i ferd med å bre seg i Norge. Det ble i 2003 vedtatt å utvide undersøkelsen til også å omfatte de data SIRUS vil hente inn ved den landsomfattende intervjuundersøkelsen i 2004.

Status: Et utkast til forskningsrapport foreligger på grunnlag av SIFAs data fra 1973-1999 og SIFOs data. Det er skrevet et utkast til en artikkel på engelsk på grunnlag av de samme data. På grunn av vedtaket om å utvide datagrunnlaget til også å omfatte 2004, vil publisering først finne sted i 2005.

Resultater: Resultatene på grunnlag av dataene for 1973-1999 viser at med unntak av at en stadig større del av befolkningen drikker alkohol, at vin utgjør en stadig større del av norske menn og kvinners alkoholforbruk, og at brennevinsforbruket har gått betydelig ned, har det bare skjedd mindre endringer i det norske drikkemønsteret.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

PROSJEKT 2.10: VINJOURNALISTIKK – MARKEDSFØRING ELLER FORBRUKERVEILEDNING?

Ansvarlig: Øyvind Horverak
Varighet: 1999-2003
Finansiering: SIRUS

Tema: Vinmonopolet lanserer nye vinmerker 6 ganger i året, og ved hver lansering "anmeldes" vinene i de største avisene i Norge. Vi vil se om anmeldelsene gir grunnlag for å kunne si at noen viner er bedre kjøp enn andre, eller om de ulike anmelderne har sine egne smaks-, pris-, og leverandørprofiler. Vi vil også se på hvordan anmeldelsene påvirker salget av de ulike merkene.

Status: Det er skrevet en artikkel på engelsk som er sendt inn til et amerikansk tidsskrift.

Resultater: Vinanmeldelsene kan ha til dels betydelig virkning på salget av et vinmerke, og medvirker til å avgjøre om en vin forblir i Vinmonopolets sortiment eller ikke. Vinanmelderne er til dels nokså uenige i sine bedømmelser av de ulike vinmerkene.

Formidling/publisering i 2003: Et paper ble presentert på Kettil Bruun Society møte i Krakow, Polen i juni.

PROSJEKT 2.11: ALKOHOLKONSUM BLANT 1. GENERASJONS NORDMENN MED ULIK ETNISK/RELIGIØS BAKGRUNN

Ansvarlig: Ellen J. Amundsen
Medarbeider: Ingeborg Rossow
Samarbeidspartner: Nasjonalt Folkehelseinstitutt v/Svetlana Skurtveit
Varighet: 2000-2003
Finansiering: SIRUS, data delvis finansiert av Statens helseundersøkelser/Folkehelseinstituttet

Tema: Om og i hvilken grad 1. generasjons norsk ungdom tilpasser seg en norsk "drikkekultur", og om det eventuelt også skjer en "tilpasning" av drikkevaner blant ungdom med norsk familiebakgrunn i miljøer med stort innslag av ungdom med annen etnisk/religiøs bakgrunn hos foreldrene. Det benyttes data fra Ung-HUBRO, ungdomsdelen av Helseundersøkelsen i Oslo 2000/2001.

Status: Mange analyser er gjennomført, arbeidet med en artikkel til internasjonalt tidsskrift er i avslutningsfasen før innsendelse. Arbeidet videreføres i 2004.

Resultater: Ungdom med innvandrerbakgrunn fra land med tørr alkoholkultur rapporterer om en tilpasning til norske alkoholvaner. Det vil ta varierende tid, avhengig av landbakgrunn, om eller når ungdom med slik bakgrunn når et "norsk" nivå. Ungdom med norsk bakgrunn rapporterer om lavere hyppighet av alkoholbruk og å være full i områder med en stor andel ungdom med muslimsk bakgrunn. Dette gjelder selv når man tar hensyn til forskjeller i alkoholbruk for ulike sosioøkonomisk status målt ved foreldreinntekt, samt for andre bakgrunnsvariable.

Formidling/publisering i 2003: 6 foredrag/konferansepresentasjoner i Norge og Polen samt artikkel i Rus & avhengighet nr. 3, 2003.

PROSJEKT 2.12: STABILITET I ALKOHOLVANER OVER TID

Ansvarlig: Ellen J. Amundsen
Varighet: 2000-?
Finansiering: SIRUS, data hovedsakelig finansiert av Statens helseundersøkelser

Tema: Den alt overveiende delen av prospektive studier av alkoholkonsum og ulike helsemessige eller sosiale konsekvenser bygger på (ofte implisitte) forutsetninger om at alkoholkonsum målt på ett tidspunkt er et tilnærmet mål på alkoholeksponisjon over tid. Det finnes imidlertid svært få studier av stabilitet i drikkevaner over tid, spesielt innenfor voksenpopulasjoner. Vi vet lite om i hvilken grad totalkonsum og drikkemønstre endres i voksen alder, og hvilke forhold som eventuelt er av vesentlig betydning for slike endringer (eksempelvis familieforhold, arbeidsforhold, helsetilstand).

Status: Studien er basert på en forutsetning om at (evt. deler av) kohorten fra HUBRO (Helseundersøkelsen i Oslo) følges opp med en ny datainnsamling ca 5 år etter undersøkelsen i år 2000/2001. Det er lite trolig at HUBRO blir gjentatt. Det må vurderes om det skal tas initiativ til annen type datagrunnlag eller om alkoholdataene i HUBRO skal utnyttes på en ny måte.

Resultater: Ingen. Prosjektet blir tatt ut av prosjektporteføljen for 2004.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

PROSJEKT 2.13: RUSMIDLER I HISTORISK OG KULTURELT PERSPEKTIV

Ansvarlig: Ragnar Hauge
Varighet: 1995-
Finansiering: SIRUS

Tema: I slutten av 1980-årene ble det arbeidet med en generell fremstilling vedrørende psykoaktive stoffer i historisk og kulturelt perspektiv. Deler av materialet er benyttet i tre arbeider utgitt av Rusmiddeldirektoratet: "Alkoholpolitikken i Norge" (1987), "Fra opiumskrig til legemiddelkontroll" (1989) og "Historien om LSD" (1990). På grunn av andre arbeidsoppgaver måtte dette arbeidet legges til side, men ble tatt opp igjen i slutten av 1995.

I 1997 ble en ny utgave av "Historien om LSD" med en omtale av ecstasy utgitt. I 1998 utga Rusmiddeldirektoratet "Norsk alkohollovgivning gjennom 1000 år", som beskriver norsk alkohollovgivning fra de gammelnorske landskapslovene og frem til i dag. Dessuten ble de viktigste lover om alkohol og alkoholbruk fra landskapslovene frem til 1814 – som ellers er vanskelige å få tilgang til – samlet, oversatt og utgitt i "Lover om alkohol i Norge. Fra landskapslovene til 1814". I 2000 ble "Alkoholloven – en lov under endring" publisert. Dessuten er stoff innsamlet i forbindelse med prosjektet publisert i artikkelform.

Status: Arbeidet med en monografi om ulike stoffer i historisk og kulturelt perspektiv har fortsatt, men arbeidet har blitt nedprioritert som følge av andre arbeidsoppgaver.

Formidling/publisering i 2003: Det har blitt publisert en artikkel i Nordisk alkohol & narkotikatidskrift om utviklingen innenfor norsk alkoholpolitikk i etterkrigstiden.

PROSJEKT 2.14: BRUK AV NARKOTIKA I NORSKE FENGLER OG SONINGS VIRKNING PÅ NARKOTIKAMISBRUK OG MISBRUKERKARRIERE

Ansvarlig: Einar Ødegård
Samarbeidspartnere: Kristen Ringdal, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, UiTr og Serge Brocy, Centre International de criminologie comparée, Univ. i Montreal
Varighet: 1997-2005
Finansiering: SIRUS

Tema: Prosjektets siktemål er for det første å undersøke graden og omfanget av rusmisbruksproblemer knyttet til fangepopulasjonen. For det andre, ønsker vi å analysere effekten fengselsstraff har på bruk av rusmidler.

Status: Dataene fra spørreskjemaundersøkelsen er blitt registrert på elektronisk format. Disse er blitt analysert med hensyn til prevalens når det gjelder alkoholbruk, bruk av narkotika og psykiske helseproblemer. Det er skrevet et utkast til en artikkel, som vil bli forsøkt publisert i et internasjonalt tidsskrift.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

PROSJEKT 2.18: SPILLEADFERD OG SPILLEAVHENGIGHET I NORGE

Ansvarlig: Sturla Nordlund
Medarbeider: Ingeborg Lund
Samarbeidspartner: Ingeborg Rossow, NOVA/SIRUS
Varighet: 2001-2003
Finansiering: Lotteritilsynet

Tema: Omsetningen på spillemarkedet i Norge har økt meget sterkt de siste 10 år, og det er grunn til å tro at dette har gitt seg utslag i at langt flere har fått problemer av ulik art i forbindelse med sin spilling. En viss andel vil også, ut fra spesielle internasjonale kriterier, kunne sies å være spilleavhengige. Den mest sentrale problemstilling i dette prosjektet er å estimere denne andelen. Vi har imidlertid også ønsket å kartlegge "normalbefolkningens" spilleatferd, finne hvordan atferden er fordelt i befolkningen, hvordan innsats og tap er fordelt, osv. Av spesiell interesse er det å få vite litt om spilleadferd og -problemer blant ungdom, og vi inngikk derfor et samarbeid med NOVA som har tatt med en del spørsmål om dette emnet i sin ungdomsundersøkelse som ble gjennomført i februar 2002. En annen gruppe som sies å drive mye med pengespill er de kriminelle. Vi har derfor også fått med noen få spørsmål om dette temaet i en undersøkelse som ble gjort i fengslene i desember 2002 (se prosjekt 2.14).

Status: Det er innhentet data fra et representativt utvalg på, i utgangspunktet, 10 000 personer i alderen 15-74 år fra hele landet. Det ble primært brukt telefonintervjuer, men for dem som ikke kunne nås pr. telefon, eller som spesifikt ønsket det, ble data innhentet ved postsendte spørreskjemaer. Svarprosenten ble 55. Datainnsamlingen ble foretatt i perioden fra september til november 2002, og en ferdig rapport ble publisert i juni 2003. Også analysene av data fra NOVAs ungdomsundersøkelse er ferdig og en rapport ble publisert i februar 2003. Begge rapportene ble levert i henhold til oppdragsgivers tidsplan.

Resultater: Undersøkelsen viser at pengespill er svært utbredt i Norge. Over 80% av den voksne befolkning deltok i pengespill i 2002, mens 41% deltok så ofte som en gang i uka. Andelen dagligspillere utgjorde likevel kun 1,4% av spillerne. Blant normalspillere var lotterier, og særlig Lotto, den mest utbredte spilltypen.

Ut fra den målemetoden vi har brukt (NODS) hadde 0,7 ($\pm 0,2$)% av vårt utvalg hatt pengespillproblemer eller –patologi i løpet av det siste året, mens 1,4 ($\pm 0,3$)% hadde eller hadde hatt problemer eller patologi noen gang i løpet av livet. Overført til befolkningen utgjør dette ca 49 000 personer over livstiden, og 24 500 personer siste 12 måneder. Problemspill var mer utbredt blant menn, personer under 25 år, og personer med annen etnisk bakgrunn, enn blant kvinner, personer over 25 år og personer født i Norge. Den mest utbredte spilltypen blant problemspillere var pengeautomater. De 0,7% av utvalget som hadde nåværende problemer oppga utgifter til pengespill som tilsvarte 13% av det som totalt ble brukt på spill. Problem- og patologiske spillere var også vesentlig mer optimistiske i forhold til vannersjanser, hadde startet med pengespill vesentlig tidligere og langt oftere hatt en tidlig gevinst enn andre. I tillegg oppga de oftere at pengespill hadde gjort dem nervøse eller urolige, at de savnet andre menneskers selskap, at de hadde foreldre eller andre familiemedlemmer med pengespillproblemer, og at de hadde dårlig helse.

Blant menn som satt i fengsel i desember 2002 hadde over 11% tegn på spilleproblemer, mens andelen blant kvinner var i underkant av 5%. I likhet med befolkningen for øvrig var det større problemer blant unge enn blant eldre.

Studien av ungdom viste at det blant 13-19 åringer var nærmere tre av fire som hadde satset penger på pengespill i løpet av siste år, flertallet av disse spilte mindre enn et par ganger per måned. Den tiendedelen av ungdom som spilte mest, sto for mer enn halvparten av alt pengespill blant ungdom. Spill på gevinstautomater var det mest utbredte spillet og sto for en tredjedel av det totale omfanget. Til tross for 18-års aldersgrense var spill på automater like utbredt blant ungdom under 18 år som blant dem over 18, og nærmere en av fem tenåringer spilte på gevinstautomater en gang i uka eller oftere. I alt 3,2 % av tenåringene ble, etter strenge kriterier, vurdert å ha pengespillproblemer. I denne gruppen var et stort flertall gutter. Ungdom med venner som spilte ofte på automater, ungdom i lavinntektsfamilier, og ungdom med problematferd var overrepresentert blant problemspillerne.

Publisering/formidling i 2003: En SIRUS rapport ble publisert i mai 2003. En rapport på bakgrunn av NOVAs ungdomsundersøkelse ble publisert i februar 2003. En artikkel er sendt til et internasjonalt tidsskrift. Prosjektmedarbeiderne har også presentert resultater fra undersøkelsen ved flere anledninger, bl.a. ved en internasjonal konferanse.

PROSJEKT 2.19: BEREGNING AV OMFANG AV NARKOTIKAMISBRUK OVER TID

Ansvarlig:	Ellen J. Amundsen
Medarbeidere:	Einar Ødegård, Astrid Skretting og Anne Line Bretteville-Jensen
Samarbeidspartnere:	IFI/UiB – Silje Welle, Alexei Sioutine og Pål Davidsen
Varighet:	2002-
Finansiering	SIRUS

Tema: Beregning omfang av (prevalens) av narkotikamisbruk over tid gjennom utvikling av et modellverktøy som beskriver rekruttering til, varighet av og opphør av slikt misbruk. Arbeidet skal bidra til å kartlegge hvilke observasjoner som best vil redusere usikkerheten i beregning av omfang. Grunnlag for rapportering til EMCDDA om omfang av alvorlig narkotikamisbruk.

Status: Det er arbeidet med ulike fylkesvise indikatorer fra politi/domstoler/ legemiddelassistert rehabilitering/FHI for å estimere omfang av (problematisk) narkotikamisbruk. Metoden for estimering kalles Multiple Indicator Method (MIM) og den er foreslått brukt av EMCDDA. Til arbeidet i 2003 ble det stort sett benyttet data fra 2000 i et pilotarbeid for å se om metodikken hadde et potensial for anvendelse i Norge. Resultatet var lovende.

Det ble ikke utviklet en pilotmodell for rekruttering til, bruk av og avslutning av narkotikamisbruk som forutsatt. Arbeidet med anvendelse av MIM bidrar til oppbygging av en slik modell.

Samarbeidet med IFI/UiB har vært minimalt.

Resultater: Positiv prøving av en pilot for bruk av MIM i en norsk situasjon.

Formidling/publisering i 2003: Foreløpige pilotresultater ble presentert ved prosjektgruppemøte for indikatoren "problem drug use", et møte i regi av EMCDDA.

PROSJEKT 2.20: IDEALTYPISKE BRUKERTYPER AV TOBAKK

Ansvarlig: Karl Erik Lund
Medarbeidere: Marianne Lund og Jostein Rise
Samarbeidspartner: Rita Lindbak, Sosial- og helsedirektoratet, avd. tobakk
Varighet: 2002-2004
Finansiering: SIRUS

Tema: Uforstyrret av medisinske motforestillinger ble masseutbredelsen av tobakksbruk etablert i løpet av første halvpart av forrige århundre. I et diffusjonsperspektiv var tidligadoptørene av røyking det mannlige, velsituerte, urbane borgerskap. Røyking signaliserte lenge høy status, konnoterte modernitet og kunne utøves på de fleste menneskelige fellesarenaer. Når røykingen begynte å avta i løpet av 1960-årene var det igjen de samme karakteristika som preget tidligadoptørene. Etter fire tiår med helseinformasjon røyker fortsatt 1,2 millioner nordmenn årlig 7000 tonn tobakk for ca 10 mrd. kroner. Likevel har det foregått formidable endringer både i produktpreferanse og i den sosiodemografiske sammensetningen av brukerne. Fire forbruksperioder kan karakteriseres ved produktdominans. Kronologisk har dette vært bruk av tyggetobakk (snus og skrå), piperøyking, rullerøyking og røyking av fabrikkframstilte sigaretter. I forhold til mønsteret for utbredelse i 1960-årene er tobakksbruk delvis marginalisert, feminisert, ruralisert og sosialt deklassert.

Brukerkategorier kan opprettes både etter bruksfrekvens (for eksempel daglig røykere v/s av og tilrøykere) og i henhold til produktet som anvendes. Prosjektet tar sikte på å dokumentere sosiale, kulturelle, økonomiske og demografiske kjennetegn ved ulike brukergrupper. Herunder undersøke om det eksisterer holdnings- og kunnskapsdifferanser mellom brukergruppene, samt eventuelle forskjeller i risikopersepsjon. Resultatene fra prosjektet vil, sammen med teorier i helsekommunikasjon, være verdifulle for valg av budskapsform og budskapskanal i det tiltaksrettede arbeidet.

Status: Analyse pågår av allerede akkumulerte data over røykevaner og forbruk samlet inn av Statistisk sentralbyrå på oppdrag fra Statens tobakksskaderåd.

Resultater: Brukere av snus har lengre utdanning, høyere inntekt og er oftere urbant bosatt enn røykere. Bruksintensitet er lavere enn for røyking. Prosjektet har dessuten identifisert sosiale ulikheter i slutterate, slutteintensjoner, produktpreferanse, kunnskapsnivå, holdninger og røykeintensitet. I et underprosjekt er ulike forsyningskilder for tobakk analysert.

Publisering/formidling i 2003: Kapittel i en NOU er publisert, flere artikler er under trykking, flere foredrag i Norge. Populærvitenskapelig formidling gjennom intervjuer i eter- og printmedia.

PROSJEKT 2.21: ENDRINGER I DET SOSIOKULTURELLE KLIMA FOR BRUK AV TOBAKK - HVA SIGNALISERER SIGARETTEN?

Ansvarlig: Karl Erik Lund
Medarbeidere: Janne Scheffels, Marianne Lund og Jostein Rise
Samarbeidspartnere: Asbjørn Kjørstad, Inst. for off. rett, UiO, Sosial- og helsedirektoratet, avd. tobakk (delprosjekt I), Willy Pedersen, Inst. for sosiologi, UiO, Kirsten Costain Schou, HEMIL (delprosjekt II)
Varighet: 2001-2004

Finansiering: Sosial- og helsedirektoratet, Forskningsrådet og SIRUS

Tema: Prosjektets overordnede mål er å betrakte røyking som en type sosial distinksjonsmarkør og undersøke sigarettene ulike symbolverdier i tid og rom (ulike kulturer).

Delprosjekt I: Vi skal dokumentere endringer i de informasjonsmessige, kulturelle og sosiale rammevilkår for røyking med henblikk på å forstå årsakene til masseutbredelsen av røyking på 1960-tallet (75% menn i 40-50 årene røykte). I et underprosjekt er avisenes dekning av tobakk som et helseanliggende studert.

Delprosjekt II: 4000 ungdommer har svart på et spørreskjema om sigarettene symbolske og meningsbærende sider. I tillegg gjennomføres intervjuer av ca 20-25 ungdommer fra ulike sosiale miljøer. Et eksisterende intervjumateriale fra Den Norske Kreftforening vil bli vurdert inkludert i analysegrunnlaget. Hovedmålet med prosjektet er å studere ungdoms forståelse av hvilken mening og funksjon røyking har i dag. Vi ønsker å studere oppfatninger om og holdninger til røyking, og å forsøke å få en innsikt i de sosiale og kulturelle faktorene som understøtter disse. Røyking er en type livsstilsatferd som i stor grad handler om å bekrefte identitet og tilhørighet, vi ønsker å studere prosessene som ligger bak dette. En tilleggsproblemstilling er ungdoms forståelse og håndtering av nikotinavhengighet.

Status: Delprosjekt I: Rapportering om det samfunnsmessige grunnlaget for allmennhetens oppfatning av røyking i 1950- og 1960-årene er ferdig.

Delprosjekt II: Analyse- og rapportering fra det kvantitative materialet er i slutfasen. Datainnsamling kvalitativt materiale har kommet halvveis. Utskrift pågår. Det arbeides for at prosjektet også skal få adgang til et datamateriale innsamlet ved NOVA.

Resultater: Generasjoner født i tidsrommet 1925-1935 hadde sin formative ungdomstid plassert inn i en historisk epoke hvor myndighetene hadde gitt tobakk status som et nødvendighetsgode og politikere deltok i tobakksreklamen. Røyking var en majoritetsatferd blant menn og var en allment akseptert norm i de fleste sosiale kontekster – bl.a. utøvd av et flertall av mannlige leger, samt kjente toppidrettsfolk. Legene - kanskje som følge av et klart råd fra sitt tidsskrift - var nesten fraværende som informatører om helseeffekter ved tobakksbruk. Statlige kampanjer kom først i 1970-årene. Anti-tobakks propaganda ble i stor utstrekning drevet av aktører uten særlig troverdighet, og denne ble i tillegg uthult gjennom intensivt reklameaktivitet som satte befolkningen i krysspress. Det samfunnsmessige tobakksklima i 1950- og tidlig i 1960-årene forsynte allmennheten med en referanseramme for røyking hvor forståelsen av risiko sannsynligvis har vært meget dårlig.

Delprosjekt II: Det kvantitative materialet viser tydelige sosiale skillelinjer mellom de ungdommene som røyker daglig og de som røyker av og til. En langt større andel av dagligrøykerne (57%) går på yrkesfaglig studieretning sammenlignet med 35% av av og til-røykerne. Dobbelt så stor andel av og til-røykere som dagligrøykere sier at de har planer om å ta høyere utdanning. Av og til-røykerne kjennetegnes også - i motsetning til dagligrøykerne og på linje med ikke-røykerne - av et kulturkonsum karakterisert av høy kulturell kapital og identifikasjon med ungdomsgrupper preget av organisert fritid, mestring og prestasjon. Av og til-røykere og dagligrøykere oppgir ulike grunner til å røyke, har ulik forståelse av røykingens sosiale funksjon og av egen mestringsevne mht. røykeslutt.

Formidling/publisering i 2003: Kapittel i bok er publisert, 30 siders skriftlig sakkyndighetserklæring er sendt Norsk Høyesterett, flere norske foredrag, 2 internasjonale foredrag.

PROSJEKT 2.22: VARIASJON I ALKOHOLFORBRUK MED ALDRING I FINLAND, NORGE OG SVERIGE

Ansvarlig: Ellen J. Amundsen
Medarbeider: Einar Ødegård
Samarbeidspartnere: Heli Mustonen, STAKES/Finland og Håkan Leifman, SoRAD/Sverige
Varighet: 2002-2004
Finansiering: SIRUS for den norske del, samt NAD for reiser i 2002/2003

Tema: Studere hvordan alkoholkonsumet endres med aldring ved hjelp av en kohorttilnærming. Alderskohorter følges gjennom tverrsnittsstudier over ca. 30 år, trolig 1970-2000, og man skal prøve å skille ut periode- og kohorteffekter fra aldringseffekter.

Status: Arbeidet er begynt for de norske Gallupdata 1962-1999.

Resultater: Foreløpig er det sett på avhold fra alkoholbruk siste 12 måneder for menn i perioden 1962-1999. Foreløpig resultat peker mot at slikt avhold etter alder domineres av periodeeffekter, spesielt 1962 til 1966. Vi finner ingen klar aldringseffekt.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

HOVEDOMRÅDE 3: FOREBYGGENDE TILTAK

PROSJEKT 3.2: VIRKNINGER PÅ DRIKKEMØNSTER OG GRENSEHANDEL AV ETABLERING AV VINMONOPOLBUTIKK I TRYSIL

Ansvarlig: Øyvind Horverak
Varighet: 1998-2004
Finansiering: AS Vinmonopolet

Tema: I 1999 ble det etablert en vinmonopolbutikk i Trysil. Vi ønsker å se om etablering av vinmonopol i Trysil fører til endringer i drikkemønsteret i kommunen, og om etableringen påvirker grensehandelen i regionen.

Status: I 2003 har det blitt skrevet på en rapport som vil bli ferdigstilt vinteren 2004.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

PROSJEKT 3.3: VIRKNINGENE PÅ ALKOHOLFORBRUK OG DRIKKEMØNSTER VED ETABLERING AV 70 NYE VINMONOPOLBUTIKKER

Ansvarlig: Øyvind Horverak
Varighet: 1999-2005
Finansiering: AS Vinmonopolet

Tema: I perioden 1998-2002 blir det åpnet 70 nye vinmonopolbutikker i Norge. Prosjektet ser på hvilke følger dette får for drikkemønster, alkoholforbruk og alkoholomsetning både i landet som helhet, og i de regioner som får nye butikker.

Status: Innsamlingen av data har fortsatt.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

PROSJEKT 3.7: ALCOHOL POLICY AND THE PUBLIC GOOD II

Ansvarlig: Ingeborg Rossow
Samarbeidspartnere: Tom Babor, Raol Caetano, Sally Casswell, Griffith Edwards, Norman Giesbrecht, Kathryn Graham, Joel Grube, Paul Gruenewald, Linda Hill, Harold Holder, Ross Homel, Esa Österberg, Jürgen Rehm og Robin Room
Varighet: 1999-2003
Finansiering: WHO (Europa-kontoret), Society for Studies of Addiction og de enkelte deltakeres egne forskningsinstitusjoner (inkludert SIRUS).

Tema: Prosjektet er en oppfølger til bøkene "Alcohol Policy and Public Health" fra 1975 og "Alcohol Policy and the Public Good" som ble utgitt i 1994. Som i de foregående bøkene er bokas siktemål å gi et oppdatert forskningsbasert grunnlag for potensiale, effekter og begrensninger ved ulike alkoholpolitiske strategier, men i denne boka vil kunnskap fra de siste års alkoholforskning blant annet gjenspeiles i et mer globalt perspektiv og i større grad en vektlegging på betydning av drikkemønstre. Boka er redigert av Tom Babor og forfattet av styringsgruppen (se ovennevnte) i fellesskap.

Formidling/publisering i 2003: Boken er publisert på Oxford University Press og presentert på en rekke møter i flere land. En sammendragsartikkel er publisert i Addiction.

PROSJEKT 3.8: HOLDNINGER TIL OG BRUK AV RUSMIDLER BLANT GRUNNSKOLEELEVER

Ansvarlige: Edle Ravndal og Arne Schanche-Andresen, Rusmideletatens Kompetansesenter
Medarbeider: Elin K. Bye
Varighet: 2001-2004
Finansiering: SIRUS og Rusmideletatens Kompetansesenter, Oslo kommune

Tema: I forbindelse med oppstartingen av Olweus' mobbeprogram i 23 Osloskoler, ønsket vi å sette i gang en evaluering av grunnskoleelevers (7.-9. klassetrinn) holdninger til og bruk av ulike rusmidler (inkludert tobakk). "Olweus-programmet" er ikke lagt opp med spesielt siktemål på å endre holdninger til og bruk av rusmidler. Olweus og medarbeidere hevder likevel at en positiv sideeffekt synes å ha vært at rusmiddelbruken har blitt betydelig redusert (ca. 35%). Fordi "Olweus-programmet" gjennom metodisk holdbar evaluering har vist seg å ha en god forbyggende effekt i forhold til mobbing, ønsker vi å måle eventuelle positive sideeffekter i forhold til holdninger til og bruk av rusmidler. Fire "eksperimentskoler" og to "kontrollskoler" deltar i undersøkelsen.

Status: Data fra den andre spørreskjemarunden er kodet og analysert og tilbakemeldinger er gjort til den enkelte skole. I januar 2004 vil spørreskjemaene sendes ut for tredje gang til de seks skolene. Dataene sendes inn og bearbeides i løpet av første halvår.

Resultater: Ingen endelige.

Formidling/publisering i 2003: Formidling av resultatene fra andre datainnsamling til de enkelte skoler.

PROSJEKT 3.9: RØYKING BLANT NORSKE 9. OG 10. KLASSINGER

Ansvarlig: Jostein Rise
Medarbeidere: Silje Skalle, Inger Synnøve Moan og Karl Erik Lund
Samarbeidspartnere: Sosial- og helsedirektoratet og Den Norske Kreftforening
Varighet: 2000-2004
Finansiering: Norges forskningsråd, Sosial- og helsedirektoratet og Den Norske Kreftforening

Tema: Ungdomsundersøkelsen fra 2000 viste at andelen dagligrøykere blant ungdomsskoleelever i Norge er økende på alle alderstrinn, både blant gutter og jenter sammenlignet med en tilsvarende undersøkelse i 1995. Dette prosjektet skal blant annet forsøke å få innsikt i hvorfor dette skjer og hva som kan gjøres for å stanse utviklingen. Mer spesifikt har prosjektet tre formål. For det første å skape innsikt i prosessene som styrer ulike typer av røykebeslutninger blant norske 9. klassinger. Til dette formål er ulike teoretiske modeller anvendt. Blant annet er teorien om planlagt atferd utvidet med begreper fra identitetsteori og prototype-villighetsmodellen for at den skal gi en bedre forståelse av underliggende prosesser. En annen tankegang er at røykere og ikke-røykere har stereotypiske oppfatninger av hverandre og at det er med å skape de sosiale bildene av røykere og ikke-røykere og at de sosiale bildene i sin tur påvirker de unges handlinger. For det andre å studere effekten av VærRøykFri, et landsomfattende forebyggende program som er implementert i om lag halvparten av alle ungdomsskoler i Norge. Vekten er lagt på å studere de mellomliggende sosial kognitive prosessene, dvs. det som foregår mellom intervensjonen og en eventuell atferdsendring. For det tredje skal prosjektet (som er longitudinelt) belyse endringer i røykeatferd og underliggende sosial kognitive prosesser.

Undersøkelsen er longitudinell og ble gjennomført ved hjelp av spørreskjema til 816 ungdomsskoler i november 2000 og november 2001. En elev fra hver 9. klasse ble trukket ut og det utgjorde ca. 2500

elever på begge tidspunkt. Svarprosenten var 85% i 2000 og 82% i 2001. Ved hjelp av kodesystem er det mulig å identifisere de enkelte elevene slik at analysene kan foregå både på individ- og aggregatnivå. Fordi ca. halvparten av klassene har deltatt i VærRøykFri og resten ikke har deltatt, er undersøkelsen et naturlig eksperiment med en gruppe som er eksponert for VRF og en kontrollgruppe som ikke er eksponert og muliggjør en sammenligning av de to gruppene på sentrale variable.

Resultater: Studier av sosiale bilder og røyking viser at det er mulig å identifisere flere dimensjoner og at vurderingen av disse varierer om en er daglig-, av-og-til-røyker eller ikke-røyker. De sosiale bildene endrer seg også over tid for eksempel avhengig av om en begynner å røyke. En annen studie viser at personer som har deltatt i VRF har endret underliggende kognisjon om røyking sammenlignet med dem som ikke har gjennomført VRF, men at det ikke er forskjeller i røykeatferd mellom de to gruppene.

Status: Utskriving av fem internasjonale artikler fortsetter. Inger Synnøve Moan har i løpet av året fullført alle kurs på doktorgradsprogrammet ved Psykologisk Institutt, UiO.

Publisering/formidling i 2003: Det har vært holdt en posterpresentasjon og en oral presentasjon på nasjonale konferanser.

PROSJEKT 3.10: INTENSJON OM Å SLUTTE Å RØYKE

Ansvarlig:	Jostein Rise
Medarbeidere:	Inger Synnøve Moan og Silje Skalle
Samarbeidspartner:	Professor Paschal Sheeran, Univ. of Sheffield
Varighet:	2000-2004
Finansiering:	SIRUS og Psykologisk institutt, UiO

Tema: Teorien om planlagt atferd (TPB) er en teori som har stor utbredelse når det gjelder å forklare ulike former for helseatferd. Den bygger på en ide om at folk på en systematisk måte bearbeider informasjon om en atferd før de beslutter å involvere seg i den. Dette gjelder i særlig grad nye atferdsformer, eksempelvis endring av atferd. Teorien antar at folk bruker tre typer av informasjonskilder som grunnlag for sine beslutninger: hvilken nytte atferden har (holdninger), hva andre betydningsfulle mener (subjektive normer), og om en tror en klarer å gjennomføre prosjektet (opplevd kontroll). Flere empiriske undersøkelser har vist at teorien ikke gir en tilstrekkelig forklaring på mange former på atferd, først og fremst fordi tidligere atferd predikerer intensjon om å utføre atferden utover komponentene i teorien. I tillegg har det vist seg at subjektive normer (dvs. sosial påvirkning) vanligvis er en svakere prediktor for intensjon enn holdninger og normer, og at dette kan skyldes at subjektiv norm ikke fanger opp den reelle sosiale påvirkning som folk er utsatt for. I dette prosjektet ønsker vi å belyse empirisk disse to svakhetene ved teorien ved å inkludere ideer og begreper fra tre teoretiske retninger. Identitetsteori forsøker blant annet å knytte selvet til den sosiale struktur. Den postulerer at vi anvender sosiodemografiske kjennetegn, sosiale roller og sosiale kategorier når vi besvarer spørsmålet "hvem er jeg?" og at denne type selvforståelse/beskrivelse tas i betraktning når vi handler. Sosial identitetsteori postulerer at det å slutte å røyke er en intergruppeprosess i den forstand at det ikke bare handler om å endre atferd, men også et skifte i gruppeidentitet (fra røyker til ikke-røyker) og at beslutningen om å slutte å røyke derfor vil avhenge av hvor sterkt en identifiserer seg med gruppen av røykere. Et tredje aspekt er at teorien neglisjerer affektive prosesser og prosjektet vil derfor belyse betydningen av ulike affektive prosesser til å predikere intensjoner om å slutte å røyke.

En annen svakhet ved TPB er at den antar at motivasjon er tilstrekkelig for å utføre en handling, dvs. den berører ikke hvilke selvreguleringsprosesser som er nødvendige for å omsette intensjon til handling. Dette ønsker prosjektet å belyse.

Hensikten med prosjektet er tredelt. For det første å belyse empirisk om begreper fra de skisserte teoriene gir en bedre forklaring på intensjoner om å slutte å røyke enn teorien om planlagt atferd alene. Dernest å studere selvbegrepenes validitet (diskriminerende og divergerende). For det tredje å belyse om ulike selvreguleringsstrategier er i stand til å bygge bro over gapet mellom intensjon og handling. Fra et anvendt perspektiv vil resultatene kunne gi bedre innsikt i hvorfor noen lykkes bedre enn andre i å slutte å røyke.

Det er planlagt fire datainnsamlinger ved hjelp av selvadministrerte spørreskjema (surveyundersøkelse) blant studenter ved UiO (ca. 200 respondenter i hver datainnsamling). Prosjektet gjennomføres som en del av prosjektgrupper ved Psykologisk Institutt og psykologistudenter foretar datainnsamlingen.

Status: To datainnsamlinger er gjennomført i 2003 og en meta-analyse er innsendt for publisering, men ble refusert i *Social Psychology Quarterly*. Vi må inkludere to nye sammenhenger i analysen og inkludere flere studier. Dette arbeidet er påbegynt. Skrivning av tre internasjonale artikler pågår, men ny datainnsamling vil bli gjennomført våren 2004 for å kunne studere sammenhengen mellom intensjon og atferd. Foreløpige resultater er presentert på internasjonale konferanser. En psykologistudent skriver hovedoppgave på prosjektet. To ytterligere internasjonale artikler er planlagt.

Resultater: De foreløpige resultatene viser at TPB gir en suboptimal forklaring av intensjon om å slutte å røyke og at utvidelsesbegrepene som utprøves i dette prosjektet forbedrer innsikten i slutteprosessen betraktelig. Dette gjelder særlig moralsk norm, gruppeidentitet og affektive holdninger.

Publisering/formidling i 2003: En posterpresentasjon på internasjonal konferanse.

PROSJEKT 3.11: EMPIRISK ANALYSE AV INFORMASJONSMATERIELL

Ansvarlig: Jostein Rise
Medarbeider: Elisabeth Larsen
Samarbeidspartner: Sosial- og helsedirektoratet
Varighet: 2002-2003
Finansiering: Sosial- og helsedirektoratet

Tema: Statens tobakksskaderåd ønsker en gjennomgang av sitt informasjonsmaterieell for bedre å kunne tilpasse form og innhold på det helsebudskap som skal overleveres ulike målgrupper for å forebygge og redusere røyking i målgruppene. Analysene vil bli basert på en gjennomgang av relevant empirisk litteratur, sosialpsykologisk teori og kommunikasjonsteori for å finne frem til relevante dimensjoner og kriterier for effektive og hensiktsmessig utforming av budskap. Analysene vil også trekke veksler på en tidligere gjennomgang av teorier om fryktvekkende informasjon og en empirisk undersøkelse av effekten av et fryktvekkende budskap. Et sentralt empirisk spørsmål blir om det finnes noen universelle dimensjoner (kognitive og affektive) som et budskap vurderes langs?

Analyse av eksisterende materiale når det gjelder dimensjoner i kognitiv og emosjonell vurdering av helseopplysningsbudskap. Litteraturgjennomgang for å identifisere sentrale dimensjoner og kategorier for et effektivt helsebudskap. Koding av eksisterende materieell etter disse dimensjonene og kategoriene.

Status: Prosjektet er avsluttet.

Publisering: Interne notater.

PROSJEKT 3.12: RISIKOOPPLEVELSE OG RØYKING

Ansvarlig: Jostein Rise
Medarbeider: Karl Erik Lund
Samarbeidspartnere: Sosial- og helsedirektoratet, professor Steve Sutton, Univ. of Cambridge
Varighet: 2001-2004
Finansiering: SIRUS

Tema: I forbindelse med de forestående rettssakene som er anlagt mot tobakksindustrien ønsker Statens tobakksskaderåd (STR) en belysning av i hvor stor grad helserisiko tas i betraktning når man begynner å røyke og evt. slutter å røyke. I tillegg ønsker de en belysning av eksisterende data om

kunnskapsnivået knyttet til sammenhengen mellom lungekreft og røyking på 1950-tallet og i hvilken utstrekning dette hadde nedfelt seg som grunnlag for beslutninger. Prosjektet skal belyse følgende problemstillinger: (i) sammenhengen mellom forskjellige former for risikoopplevelse og ulike røykebeslutninger hos ungdom og voksne; et aspekt som er lite påaktet i den internasjonale litteraturen er distinksjonen mellom en kognitiv og en affektiv komponent av risikoopplevelse og hvilken av disse som predikerer atferd best; (ii) graden av urealistisk optimisme hos ungdom og voksne som røyker når det gjelder risikoen for å få lungekreft og bli avhengige av nikotin, (iii) tar ungdom et informert valg når de begynner å røyke slik den amerikanske forskeren Viscusi hevder? Hypotesen er at risikobetraktninger er relativt fraværende når unge tar beslutningen om å begynne å røyke, (iv) hvordan blir risikoinformasjon i media og aviser fortolket og innkodet? Teoretisk analyse av hvordan denne type informasjon blir tilgjengelig som grunnlag for beslutninger. Ideen er at det er enda svakere grunnlag for å hevde at unge gjorde seg risikobetraktninger når de besluttet seg for å begynne å røyke på 1950-tallet.

Datagrunnlaget hentes fra ulike kilder: (i) Nasjonale survey-data fra voksne nordmenn 1995 og 2000 (SSB/STR), (ii) nasjonale survey-data (longitudinell undersøkelse) fra norske 9. og 10. klassinger gjennomført november 2000 og november 2001, (iii) undersøkelse av 14-16 åringer i to bydeler i Oslo gjennomført januar 2001, (iv) opinionsundersøkelser om kunnskapsnivået på 1950-tallet.

Status: Datagrunnlaget er allerede innsamlet. En artikkel er publisert i et internasjonalt tidsskrift og en rapport er skrevet. Skrivning av internasjonal artikkel pågår.

Resultater: Resultatene viser at det er mulig å gjøre et skille mellom en affektiv og en kognitiv komponent i risikoopplevelsen hos norske dagligrøykere og at den affektive komponenten predikerer intensjon om å slutte å røyke i sterkere grad.

Publisering/formidling i 2003: En oral presentasjon på internasjonal konferanse.

PROSJEKT 3.13: BARNES EKSPONERING FOR PASSIV RØYKING

Ansvarlig: Karl Erik Lund
Medarbeidere: Inger Synnøve Moan og Jostein Rise
Samarbeidspartnere: Marianne Andersen, Den Norske Kreftforening (DNK), Asgeir Helgason, Institut för samhällsmedicin, Univ. i Stockholm
Varighet: 1995-2003
Finansiering: SIRUS, DNK, Centrum for tobakksprevention, Stockholm

Tema: En undersøkelse av prosjektansvarlig i 1995 viste at mer enn 230 000 norske barn under tenåringsalder var regelmessig eksponert for tobakksrøyk i sine hjem. Barn som utsettes for passiv røyking har økt risiko for luftveisinfeksjoner, bronkitt, lungebetennelse, væskende betennelse i mellomøret, nedsatt lungefunksjon, redusert immunforsvar, allergi, astma og død i første leveår. Røykeloven, som ble innført i Norge i 1988, regulerer luften på menneskelige fellesarenaer i det offentlige rom. Loven gjelder ikke i private hjem hvor små barn er mest utsatt for tobakksrøyk. Helsemyndigheter og frivillige organisasjoner har derfor brukt informasjon for å stimulere til et røykfritt innemiljø for småbarn. Budskapet er hovedsakelig kommunisert i masseutsendelser av materiell til småbarnsforeldre via barselavdelinger, helsestasjoner og barnehager og i samtaler helsepersonell har med foreldre i barselavdelingen og på helsestasjonen. I 2001 ble samme undersøkelse gjentatt for å finne andel barn eksponert for passiv røyking. I denne undersøkelsen ønsker vi dessuten å undersøke hvilke faktorer som styrer foreldrenes intensjoner om å opprette røykfritt innemiljø for barn ved hjelp av teorien om planlagt atferd.

Et delprosjekt er å studere endringer i selvrapportert eksponering for passiv røyking blant voksne i alderen 16-74 år.

Status: Et randomisert utvalg av 1000 husstander med barn i alderen 3 år har svart på et spørreskjema om røykevaner, atferdsrestriksjoner for røyking hjemme, arenaer for eksponering, eksponeringshyppighet og motivasjon for å unngå eksponering. Resultatene er sammenlignet med utfallet av 1995-undersøkelsen. Fem artikler er ferdig.

Resultater: Andel husstander hvor barna ble rapportert å være eksponert for passiv røyking ble redusert fra 32% i 1995 til 18% i 2001. Risikoen for eksponering var positivt korrelert med antall foreldre som røykte og negativt korrelert med foreldrenes utdanningslengde, negative holdninger til passiv røyking og kunnskapsnivå om helserisikoen ved passiv røyking for barn. De observerte endringene må fortolkes i lys av et økende mediefokus på passiv røyking i løpet av perioden, en informasjonskampanje fra Den Norske Kreftforening og mulighetene for økt underrapportering som følge av at røyking i nærheten av barn er i ferd med å bli et normativt overtramp.

Publisering/formidling i 2003: Fem artikler under trykking, flere nasjonale og internasjonale foredrag, poster-presentasjon på internasjonal konferanse, populærvitenskapelig formidling i print- og etermedia.

PROSJEKT 3.14: TOBAKKSFOREBYGGING I PRIMÆRHELSETJENESTEN – UNDERSØKELSER BLANT HELSEPERSONELL

Ansvarlig: Karl Erik Lund
Medarbeidere: Marianne Lund og Jostein Rise
Samarbeidspartnere: Asgeir Helgason, Institut för samhällsmedicin, Univ. i Stockholm, Den Norske Lægeforening, Den Norske Tannlegeforening, Den Norske Tannpleierforening
Varighet: 2001-2003
Finansiering: SIRUS, Den norske kreftforening, Sosial- og helsedirektoratet, avd. tobakk og Den Norske Tannlegeforening

Tema: I Skandinavia er det en sterk sosial gradient i utbredelsen av røyking i befolkningen. Helsepersonell kan nå fram til befolkningsgrupper av røykere som ellers har vist seg vanskelig å påvirke ved massekommunikasjon – nemlig personer som kjennetegnes av kort utdanning og visse etniske grupperinger. Det er av interesse å vite i hvor stor grad allmennleger og tannhelsepersonell bruker av sin kliniske hverdag til å intervensjonere for tobakksrøyking, overfor hvilke pasientgrupper som intervensjon eventuelt skjer og hvilke årsaker som eventuelt hindrer eller stimulerer helsepersonell i å intervensjonere. Nordiske ulikheter vil identifiseres.

Et delprosjekt er å identifisere effekter av å drive proaktive tjeneste overfor innringere til Sluta-Röka-Linjen i Sverige. Også effekter og bieffekter fra bruk av nikotinholdige legemidler og bupropion (Zyban) vil studeres.

Status: Et anonymisert spørreskjema ble sent til et randomisert utvalg av 3 167 allmennleger i Sverige, Norge, Finland og på Island. Spørsmålene identifiserte praksis og opplevde hindringer vedrørende samtaler om røyking og røykeavvenning i konsultasjoner, samt legenes egne tobakksvaner. En spørreskjemaundersøkelse er i tillegg utført blant 1500 tannleger og 600 tannpleiere i Norge. I delprosjektet er data hentet inn fra 600 innringere. Rapportering er ferdig.

Resultater: Allmennleger og tannhelsepersonell er tilbakeholdne med å ta opp spørsmål om røyking med sine pasienter. Det er begrenset kunnskap om hvordan dette problemet kan reduseres. En stor majoritet av legene og tannhelsepersonellet anså at samtaler om pasientenes røykevaner var å anse som en del av deres regulære arbeidsutførelse. Imidlertid ble slike samtaler etablert først når pasientene hadde utviklet røykerelaterte symptomer eller sykdommer. Regelmessig kartlegging av røykevaner for alle pasientgrupper ble praktisert av et lite mindretall. Få forsøkte å veilede pasienter i røykeavvenning. De hyppigst rapporterte barrierene for intervensjon var mangel på tid og fravær av effektivitet fordi de fleste pasientene likevel ikke klarte å slutte. Fravær av røykeavenningsklinikker som pasientene eventuelt kunne sendes videre til, ble rapportert som en vesentlig grunn for ikke å involvere seg. Utbygging av regionale klinikker eller team for røykeavvenning vil sannsynligvis få flere leger til å ta opp røyking regelmessig i møte med pasienter.

Formidling/publisering i 2003: Tre artikler ble publisert, ytterligere en er innsendt for publisering, flere foredrag i Norge, 1 foredrag på internasjonal konferanse. Populærvitenskapelig formidling gjennom intervjuer i print- og etermedia.

PROSJEKT 3.15: EVALUERING AV FRYKT-KAMPANJE

Ansvarlig: Jostein Rise
Medarbeider: Karl Erik Lund
Samarbeidspartnere: Pål Kraft, Psykologisk institutt, UiO og Sosial- og helsedirektoratet
Varighet: 2004
Finansiering: Sosial- og helsedirektoratet og SIRUS

Tema: Frykt er et virkemiddel som etter hvert er mye benyttet i kampanjer som skal få folk til å slutte å røyke eller eventuelt la være å begynne å røyke. Den norske kampanjen mot røyking "Hver eneste sigarett skader deg" benyttet seg også av fryktvekkende budskap. Det finnes imidlertid sparsomt med empirisk dokumentasjon om effekten av fryktvekkende budskap i nasjonale kampanjer. Dessuten er det velkjent at mottakerne kan reagere med ulike forsvars-messige reaksjoner på budskapet. Hensikten med dette prosjektet er å studere om kampanjen endret nordmenns røykeatferd og i tillegg belyse (i) holdninger, risikoopplevelse, kunnskap, sosialt press og opplevelse av kontroll/mestring, og (ii) subjektive reaksjoner til selve innholdet i kampanjen, for eksempel hvor sterke negative emosjonelle reaksjoner innholdet vil fremkalle.

Dataene ble samlet inn ved hjelp av telefonintervju før og etter at røykekampanjen ble gjennomført. Første omgang ble gjennomført i midten av desember 2002, og andre omgang i begynnelsen av mars 2003. Respondentene er fordelt på denne måten: 500 røykere i aldersgruppen 16-19 år, 500 ikke-røykere i aldersgruppen 16-19 år, 500 røykere i aldersgruppen 35-55 år, og 250 ikke-røykere i aldersgruppen 35-55 år. På denne måten ble oppmerksomheten konsentrert på ungdom og foreldregenerasjonen til dagens ungdom (deres nærmeste modell-lærere). I tillegg ga designet anledning til å studere reaksjonene på innholdet i kampanjen både blant røykere (daglig og av og til) og ikke-røykere.

Status: Dataene ble analysert og rapport ble skrevet og levert Sosial- og helsedirektoratet i mai 2003. Rapport gitt på Verdenskonferansen om tobakk i Helsingfors, august 2003. Prosjektet fortsetter i 2004 med skriving av en internasjonal artikkel.

Resultater: Resultatene viste at det var klare indikasjoner i retning av atferdsendring, men at utvalget var for lite til at endringene var statistisk signifikante. Sammenlignet med ikke-røykere viste imidlertid røykerne klare tegn på forsvarsmessige reaksjoner på budskapet, som for eksempel psykologisk reaktans.

Publisering/formidling i 2003: Rapport levert Sosial- og helsedirektoratet i mai 2003. Rapport gitt på Verdenskonferansen om Tobakk i Helsingfors, august 2003.

PROSJEKT 3.16: EVALUERING AV "ANSVARLIG VERTSKAP" I BERGEN

Ansvarlig: Per Holth
Samarbeidspartnere: Sosial- og helsedirektoratet, Ansvarlig Vertskap i Bergen, Kulturoperatørene
Varighet: 2002-2004
Finansiering: Sosial- og helsedirektoratet og SIRUS

Tema: Sosial- og helsedirektoratet har bedt SIRUS om å evaluere prosjektet Ansvarlig vertskap i Bergen. Prosjektet pågår i perioden 2001-2003. Hovedmålet for prosjektet Ansvarlig vertskap er å forebygge og redusere rusrelatert vold i tilknytning til skjenkesteder. Hensikten med evalueringen er å vurdere i hvilken grad prosjektet har oppnådd sine mål og hvilke effekter det har hatt. Direktoratet ber om at evalueringen belyser hvordan prosjektet har påvirket kunnskapsnivået, holdninger og atferd i målgruppene, og hvilken effekt prosjektet har hatt. I tillegg evalueres også opplæringsmal og -tiltak som lages for enkelte serveringssteder, og dessuten organiseringen og gjennomføringen av prosjektet.

Rusmiddeldirektoratet laget en kartlegging "Hvordan motvirke alkohol-, narkotika- og voldsproblemer i forbindelse med alkoholserving" som forprosjekt i Bergen i 2000. Evalueringen skal relateres til denne kartleggingen.

Status: Plan for evaluering er utarbeidet. Politistatistikker over vold i tilknytning til skjenkesteder og statistikker (kontroller og brudd på skjenkebestemmelsene) fra kommunens kontor for skjenkesaker er innhentet. Det er gjennomført undersøkelser av overservering (ved bruk av skuespillere) i to omganger. Spørreskjema og intervjuguide for innhenting av data (som relaterer evalueringen til den innledende kartleggingen) er utarbeidet. Spørreskjemaet trykkes nå.

Resultater: Foreløpige resultater fra politistatistikker og fra overserveringsstudie viser en svak tendens til nedgang i overservering og vold i tilknytning til skjenkesteder.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

PROSJEKT 3.17: GENERELT EFFEKTIVE KOMPONENTER I FOREBYGGINGSPROGRAMMER? EN KRITISK OPPSUMMERING AV LITTERATUREN

Ansvarlig: Per Holth
Varighet: 2003-2004
Finansiering: SIRUS

Tema: Litteraturgjennomgang. Et søk i elektroniske bibliografiske databaser innenfor psykologi, pedagogikk og medisin for perioden 1980-2003 gjennomføres på søkeord (prevention, core components, what works, effective, efficient, meta-analysis). I tillegg gjennomføres søk på web med sikte på å identifisere oppsummeringer av effektive komponenter i forebyggingsprogrammer hos større organisasjoner internasjonalt som er engasjert i rusforebyggende arbeid (CSAP, EMCDDA osv.). Graden av samstemmighet og uoverensstemmelser mellom ulike oppsummeringer av effektive komponenter vil bli beskrevet, og det empiriske grunnlaget for identifiseringen av effektive komponenter vil bli analysert.

Status: Litteraturinnhenting, oppsummering, artikkelskriving.

Resultater: Dokumentasjon av potensielt skadelige effekter av virksomhet med rusforebyggende hensikt.

Formidling/publisering i 2003: En artikkel.

PROSJEKT 3.18: EVALUERING AV PILOTPROSJEKT PÅ INTEGRERT LOKALBASERT FOREBYGGING

Ansvarlig: Per Holth
Medarbeider: Elin K. Bye
Samarbeidspartnere: Sosial- og helsedirektoratet og Regionale kompetansesentre
Varighet: 2003-2006
Finansiering: SIRUS (Sosial og helsedirektoratet)

Tema: Resultatevaluering av dynamisk kunnskapsbasert samarbeid mellom ulike rusforebyggende aktører på lokalt plan. ("Regionsprosjektet", se regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer, pkt. 3.6.2). Evalueringen skal inngå som en del i Elin K. Byes doktoravhandling.

Status: Det har vært avholdt 4 arbeidsmøter i prosjektgruppa. Det har vært arbeidet med utforming av realistiske tiltak, operasjonelle mål og evalueringsdesign. Ca. 60 kommuner/regioner har søkt til prosjektet, og utvelgelse av kommuner/regioner er planlagt innen 16/1-04. Mal for prosjektevaluering er under utarbeidelse.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

PROSJEKT 3.21: EVALUERING AV ANSVARLIG VERTSKAP I TRONDHEIM OG OSLO

Ansvarlig: Per Holth
Medarbeider: Elin K. Bye
Samarbeidspartnere: Sosial- og helsedirektoratet, Midtnorsk kompetansesenter, Kompetansesenteret i Oslo, "Innspæll".
Varighet: 2003-2005
Finansiering: Sosial- og helsedirektoratet og SIRUS

Tema: Se prosjekt 3.16: Evaluering av Ansvarlig vertskap i Bergen.

Status: Plan for evaluering er utarbeidet. Baseline-undersøkelse av overservering (ved bruk av skuespillere) er gjennomført ved 50 ulike serveringssteder i Trondheim sentrum. Spørreskjema og intervjuguide for innhenting av data er utarbeidet. Plan for undersøkelse av servering til mindreårige er utarbeidet og er bestemt gjennomført i samarbeid med Midtnorsk kompetansesenter. Det er tatt innledende kontakt med skuespillere for gjennomføring av Baseline-undersøkelse av overservering i Oslo. Spørreskjema og intervjuguide for innhenting av data, samt plan for undersøkelse av servering til mindreårige er utarbeidet på samme måte som i Trondheim.

Evalueringen av Ansvarlig vertskap skal inngå som en del i Elin K. Byes doktoravhandling.

Resultater: Overserverings-studien i Trondheim viser overservering ved ca. 3/4 av de undersøkte serveringsstedene.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

HOVEDOMRÅDE 4: KONSEKVENSER AV RUSMIDDELBRUK

PROSJEKT 4.1: RUSMIDDELBRUK OG SKADER

Ansvarlig: Ingeborg Rossow
Medarbeider: Grethe Lauritzen
Samarbeidspartnere: Anders Romelsjö, Håkan Leifman, Knut Boe Kielland, Lars Wichström og Hilde Pape
Varighet: 1995-
Finansiering: SIRUS

Tema: Dokumentasjon av ulike skadevirkninger forbundet med rusmiddelbruk er viktig som argumentasjonsgrunnlag for rusmiddelpolitikk, og med endringer i omfang og bruksmønstre for ulike rusmidler, vil det være viktig å oppdatere kunnskap om skadevirkningene av rusmiddelbruk. Innenfor alkoholfeltet vil det være særlig aktuelt å studere betydning av drikkekultur og drikkemønster med hensyn på ulike typer av skaderisiko, blant annet med hensyn på å vurdere forebyggingspotensiale i ulike konsumentgrupper. Skadevirkninger av rusmiddelbruk vil i særlig grad være knyttet til dødelighet og livstruende atferd som intenderte selvpåførte skader og aksidentelle forgiftninger (overdoser), ulykker, voldsbruk og sykefravær. Det tas sikte på å gjøre både nye empiriske analyser på basis av en rekke tilgjengelige datasett (på individnivå og aggregert nivå) og en del litteraturgjennomganger og oversiktsarbeider.

Status: Arbeidet i 2003 har i hovedsak vært knyttet til en litteraturstudie av temaet rusmiddelbruk og suicidal atferd.

Resultater: Den internasjonale forskningslitteraturen på temaet rusmiddelbruk og suicidal atferd er omfattende, og det er godt dokumentert at misbrukere av alkohol og av narkotika har en vesentlig høyere risiko for suicidal atferd (selvmordsforsøk eller selvmord). Det vitenskapelige grunnlaget for forebygging av rusmiddelrelatert suicidal atferd og effekt av behandling er imidlertid ganske spinkelt.

Formidling/publisering i 2003: Det er skrevet et bokkapittel til en engelskspråklig antologi, og innholdet er presentert på møter i Norge og Danmark.

PROSJEKT 4.3: OVERDOSER

Ansvarlig: Einar Ødegård
Medarbeider: Ingeborg Rossow, NOVA/SIRUS
Samarbeidspartnere: Bjørn Skuterud (SRI) og Ambulansetjenesten v/Ullevål univ.sykehus
Varighet: 1998-2005
Finansiering: SIRUS og Norges forskningsråd

Tema: Prosjektet tar sikte på å undersøke om det er økt risiko for overdose i forbindelse med løslatelse fra fengsel.

Status: Straffeutskriftene er omformatert fra et tekstformat til et elektronisk format som gjør dataene anvendbare for statistiske analyser. Dataene er sendt til NSD i Bergen for å koples til journaldataene fra ambulansetjenesten i Oslo og til Statens retts toksikologiske institutt (SRI) register over analyseresultater fra kriminalomsorgen. På grunn av en lengre sykdomsperiode er prosjektet blitt forsinket.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2003: På basis av analyser av journaldataene fra ambulansetjenesten er en artikkel skrevet og antatt for publisering i et internasjonalt tidsskrift.

PROSJEKT 4.5: DØDELIGHET BLANT SPRØYTEMISBRUKERE REKRUTTERT VED SPRØYTEBUSSEN

Ansvarlig: Anne Line Bretteville-Jensen
Medarbeider: Ingeborg Rossow
Varighet: 2000-
Finansiering: SIRUS

Tema: Selv om tallene for overdoser ser ut til å ha gått ned de siste to årene, er tallene fremdeles svært høye for denne type dødsårsak. Den høye dødeligheten blant norske sprøytemisbrukere bekymrer både menigmann, politikere og folk i det offentlige hjelpeapparatet. I forebyggingsøyemed er det et stort behov for mer kunnskap omkring overdoser og overdose-dødsfall. Gjennom et tidligere SIFA-prosjekt ble det i 1997 samlet inn data om forbruk av ulike rusmidler og enkelte bakgrunnsdata for en gruppe på 172 sprøytemisbrukere. Datatilsynet ga tillatelse til å registrere de intervjuedes navn for gjenfinning ett år senere. Etter dette første året var 8 personer døde, noe som tilsvarer en årlig dødelighetsrate på 4,7%. Vi har ønsket å følge denne gruppen videre, via registre, for å undersøke dødeligheten og hva som skiller gruppen av døde fra de som ikke dør i perioden.

Status: Datatilsynet ga omsider konsesjon for den registerkoblingen vi søkte om, og Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) er nå i ferd med å innhente og koble de ønskede dataene.

Resultater: Ingen foreløpige, da vi avventer data.

Formidling/publisering i 2003: Foreløpig ingen.

PROSJEKT 4.6: ALKOHOLKONSUM OG HJERTE-/KARSYKDOM

Ansvarlig: Ellen J. Amundsen
Medarbeider: Ingeborg Rossow
Varighet: 2000-?
Finansiering: SIRUS. Grunnlagsdata hovedsakelig finansiert av Statens helseundersøkelser

Tema: En rekke epidemiologiske studier har vist en såkalt U- eller J-formet sammenheng mellom alkoholkonsum og dødelighet ved hjerte-/karsykdommer. Sammenhengen tolkes gjerne som en beskyttende effekt av et moderat alkoholinntak. Studiene er imidlertid ikke entydige på tvers av kjønn og aldersgrupper, og det er et stort sprik mht. hvor stor en eventuell beskyttende effekt er, og hvor på konsumskalaen et eventuelt optimum ligger. Ettersom alkoholavholdende er referansegruppe i disse studiene, er kjennskap til eventuelle særtrekk ved gruppen eller seleksjon til alkoholavhold, viktig for å kunne spesifisere relevante konfundere.

Status: Grunnlagsdata for studien, Helseundersøkelsen i Oslo 2000/2001, er mottatt av SIRUS. Det vil bli søkt om tillatelse til å koble dataene mot dødsårsaksregisteret.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

PROSJEKT 4.7: ALKOHOLKONSUM OG KREFT

Ansvarlig: Ingeborg Rossow
Medarbeider: Ellen J. Amundsen
Varighet: 2000-?
Finansiering: SIRUS

Tema: I den internasjonale litteraturen er det en rekke studier som har vist sammenhenger mellom alkoholkonsum og plateepitelkarsinomer i fordøyelsestraktus, og det er trolig en synergistisk effekt av

alkoholkonsum og røykevaner. Det synes også å være en sammenheng mellom alkoholkonsum og brystkreft. Det er imidlertid få norske studier på dette området, og vi ønsker derfor å bruke data fra Helseundersøkelsen i Oslo 2000/2001 (HUBRO) til å gjøre en prospektiv studie av alkoholvaner og nye tilfeller av noen typer maligne svulster (i munnhule, svelg, spiserør, mage/tarm, bukspyttkjertel og bryst). Denne studien vil være et samarbeidsprosjekt med Kristina Kjærheim ved Kreftregisteret. Data omkring alkoholvaner, tobakksvaner og en rekke bakgrunnsvariable er samlet inn for et utvalg på ca 30.000 personer bosatt i Oslo. Oppfølging av nye krefttilfeller for de nevnte krefttyper skjer ved kopling til Kreftregisteret ca. 5-10 år seinere. Et anslag for når det kan være aktuelt å foreta kopling til Kreftregisteret vil bli foretatt ut fra styrkeberegninger.

Status: Data fra HUBRO er mottatt av SIRUS, det er ikke foretatt noen koplinger av data fra Kreftregisteret.

Resultater: Det foreligger ikke noe resultater fra dette prosjektet.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

PROSJEKT 4.8: RUS OG PSYKIATRI I INNTEKTSSYSTEMET FOR KOMMUNENE

Ansvarlig: Hans Olav Melberg
Medarbeider: Øyvind Omholt Alver
Varighet: 2002-2003
Finansiering: Kommunal- og Regionaldepartementet og SIRUS

Tema: Formålet med prosjektet er å lage en oversikt over kommunenes kostnader i forbindelse med rus og psykiatri og hvordan disse varierer med ulike faktorer som – eksempelvis – gjennomsnittsalder på kommunens innbyggere og kommunens størrelse. Denne informasjonen skal så brukes til å se på mulige endringer i systemet som brukes ved overføringer av penger fra staten til kommunene (kostnadsnøkler i inntektssystemet).

Status: Prosjektet ble avsluttet i 2003. Man hadde da samlet informasjon om hva slags utgifter kommunene hadde og i hvor stor grad disse kunne identifiseres via kommuneregnskapene (bl.a. KOSTRA) og andre kilder. I det etterfølgende hovedprosjektet bygget man opp en database med informasjon fra ulike kilder om alle landets kommuner. Basen inneholder opplysninger om kommunenes utgifter, brukergruppens omfang og variabler som kan forklare noe av variasjoner i kostnader og brukergruppens størrelse.

Resultater: I gjennomsnitt brukte kommunene 114 kroner per innbygger på "Tilbud til rusmiddelmissbrukere" (til sammen 501 millioner kroner, nettobeløp på funksjon 243 i KOSTRA). I tillegg til disse direkte kostnadene kommer indirekte kostnader knyttet til sosialhjelp og barnevern.

Kostnadene varierer sterkt mellom kommunene. Mens kommuner med under 5000 innbyggere brukte omtrent 30 kroner per innbygger, var beløpet mer enn syv ganger så stort i de store kommunene med over 40 000 innbyggere (230 kroner). Som prosent av kommunenes totale nettoutgifter er beløpene små (0,44%).

At store kommuner har større utgifter enn små kommuner, er ikke spesielt overraskende. Et noe mer overraskende resultat var at enkelte store kommuner hadde større utgifter enn storbyene. Det blir derfor feil å fokusere på kostnader til rus som kun et storbyproblem.

Når det gjelder psykiatri er resultatene så langt at det er vanskelig å identifisere kostnadene direkte, bortsett fra de som finansieres via øremerkede tilskudd under opptrappingsplanen for psykisk helse. Tall på innleggelser tyder imidlertid på det samme mønsteret som for rus: Store kommuner har i gjennomsnitt flere konsultasjoner og innleggelser per innbygger enn små kommuner.

Variabler som allerede var i kostnadsnøklerne (antall skilte, arbeidsledige, innvandrere) forklarte over 30% av variasjonen mellom kommunenes direkte utgifter innen rus. Andre variabler – som rusrelaterte innleggelser på somatiske sykehus og folke mengde – fanget også opp forskjeller i kommunenes

rusutgifter. Disse variablene viste seg å være statistisk signifikante i noen av regresjonene, men de ga kun en beskjeden økning i modellens forklaringskraft.

Formidling/publisering i 2003: Hovedrapporten ble publisert i 2003 (Rus og psykiatri i inntektssystemet for kommunene, SIRUS rapport nr. 3/2003). Det var også en del omtale i media, flere intervjuer og telefonsamtaler og en presentasjon på et seminar med ulike kommuner i Kommunaldepartementet.

PROSJEKT 4.9: DØDELIGHET OG DØDSÅRSAKER HOS RUSMISBRUKERE

Ansvarlig: Einar Ødegård
Medarbeider: Ingeborg Rossow, NOVA/SIRUS
Samarbeidspartnere: Knut Boe Kielland, SKN og Ragnar Kristoffersen, KRUS
Varighet: 2003-2005
Finansiering: SIRUS

Tema: 1) Beskrive utviklingen i dødeligheten og fordeling av dødsårsaker i et større utvalg av stoffmisbrukere (tidl. SKN-klienter), 2) Analysere sammenhengen mellom fengselsopphold og dødelighet, 3) Analysere sammenhengen mellom dødelighet og smitte av hepatitt B og C.

Status: Data over døde og dødsårsaker er innhentet, og data fra straffeutskriftene er registrert på elektronisk format. På grunn av diverse registreringsfeil i dataene er imidlertid prosjektet blitt forsinket. Det arbeides med å kvalitetssikre dataene.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

PROSJEKT 4.10: SIGNALAVHENGIG TOLERANSE OG OVERDOSER I UVANLIGE SITUASJONER

Ansvarlig: Per Holth
Medarbeider: Einar Ødegård
Mulige samarbeidspartnere: Ambulansetjenesten og Akuttinstitusjonen M3
Varighet: 2003-2005
Finansiering: SIRUS

Tema: Obduksjoner viser ofte at ofrene for heroinoverdose har overraskende lave konsentrasjoner av opiater i blodet. Monforte (1977) fant f.eks. at tre fjerdedeler av ofrene for heroinoverdose hadde blodkonsentrasjoner av morfin som ikke var høyere enn hos en kontrollgruppe av heroinavhengige som døde ved selvmord på andre måter. Han konkluderte med at "overdosedødsfall" i de fleste tilfellene ikke var et resultat av toksiske konsentrasjoner av morfin i blodet. Noen dødsfall kan være resultat av kombinasjoner av ulike medikamenter, men i mange tilfeller er heller ikke overdosedødsfall et resultat av slike kombinasjoner. En implikasjon av alle disse funnene kan være at "overdosene" hos heroinavhengige skyldes at den opparbeidede toleransen svikter.

Siegel og medarbeidere (se Siegel 2001) har vist at gradvis økende toleranse i vesentlig grad kan være betinget av at stoffet inntas i samme type situasjon gang på gang. Noen få studier har undersøkt omstendighetene rundt dødsfallene, f.eks. i hvilken utstrekning dødsfall som tilskrives overdoser skjer i nærvær av andre (Zador og medarbeidere., 1996; Walsh, 1991; Drew, 1982; Manning og medarbeidere, 1983).

En studie av Guitierrez-Cebollada og medarbeidere (1994) viste en overhyppighet av overdoser hos dem som hadde injisert stoffet i en "uvanlig" situasjon. Det har imidlertid i liten grad vært gjort studier som har tatt opp denne problematikken.

Status: Prosjektplaner ble utarbeidet og oversendt rusmiddelstaten i Oslo, og det ble avholdt møte med rusmiddelstaten. Prosjektet er (foreløpig?) avbrutt da rusmiddelstaten i Oslo ikke ønsket å delta i

prosjektet.

Resultater: Ingen.

Publisering/formidling i 2003: Ingen.

HOVEDOMRÅDE 5: BEHANDLING OG OMSORG

PROSJEKT: 5.1: "HVILKEN NYTTE, FOR HVEM OG TIL HVILKEN KOSTNAD?" EN PROSPEKTIV STUDIE AV BEHANDLINGSTILTAK FOR STOFFMISBRUKERE

Ansvarlig: Edle Ravndal
Medarbeidere: Hans Olav Melberg, Grethe Lauritzen,
Samarbeidspartnere Behandlere ved 20 behandlingstiltak i Oslo og omliggende fylker
Varighet: 1997-2003 (2006)
Finansiering: SIRUS, Norges forskningsråd og Rådet for psykisk helse

Tema: Prosjektet skal vurdere behandlingstyper for rusmiddelmissbrukere for å finne ut om det er noen tiltak som gir bedre resultater enn andre for ulike grupper av rusmiddelmissbrukere. Hva som oppnås ved behandling vil bli sett i forhold til hva som er brukt av ressurser i behandlingen(e). Prosjektet er lagt opp som en prospektiv multisenter studie der 482 klienter fra 5 ulike grupper av behandlingstiltak skal følges over to år. Klientene blir personlig intervjuet ved bruk av et strukturert skjema (EuropASI) og fyller i tillegg ut 3 skjemaer selv (MCMI, SCL-25, CTQ) for å måle rusmiddelmissbruk og psykososiale forhold. I tillegg innhentes det informasjon om bl.a. klientenes refleksjoner omkring eget rusmiddelmissbruk, om deres vurdering av behandlingen de har mottatt og om oppfølgingen fra 1.linjetjenesten. Klientene blir også bedt om å redegjøre for ulike "livshendelser" etter at de forlot rekrutteringstiltaket. Fra tiltakene hentes det inn opplysninger om ressursbruk fra regnskap og fra et eget spørreskjema. Spørreskjemaet inneholder også spørsmål om behandlingssideologi og -opplegg. Videre registreres det timeverk for ulike behandlingssesjoner hver klient mottar.

Status: Annen oppfølging av de 482 klientene ble avsluttet etter planen i juni 2002. Databearbeidelse, dataanalyser og skriving av rapport og artikler har pågått fortløpende gjennom hele 2003. SIRUS rapport ble ferdigstilt i desember 2003.

Data fra dødsårsaksregisteret ble innhentet og er under bearbeiding. Tillatelse og midler til en tredje oppfølging av hele utvalget i 2005 er innvilget.

Det ble avholdt 2 møter med alle 20 tiltaksledere/tiltaksansvarlige og 2 møter i ressursgruppen for diskusjon av analyser og resultater underveis. Et møte fant sted i Sosialdepartementet for fremleggelse av de endelige resultater. Et seminar ble avholdt på slutten av prosjektperioden for både tiltaksledere og et bredere publikum med presentasjon av de endelige resultater. Sluttresultatene fra prosjektet ble også presentert på et åpent forskningsseminar for norske rusmiddelforskere.

Resultater: Undersøkelsen er ment å bidra til et bedre kunnskapsgrunnlag for de som skal ta beslutninger om behandling av narkotikamisbrukere i Norge. Utvalget som opprinnelig besto av 482 klienter, ble intervjuet tre ganger med ett års mellomrom i 20 ulike behandlingstiltak (døgn, poliklinisk, metadonassistert rehabilitering). Oppfølgingsprosenten var på 92% ved første oppfølging og 88% etter andre. Noen av de viktigste endringene var overraskende stabile. Reduksjonen i bruken av heroin var på 58% ved første oppfølgingsintervju ett år etter, mens den to år etter var nesten like stor (56%). Det samme gjaldt for amfetamin. Også kriminaliteten sank betydelig i løpet av observasjonstiden. Klientene som var lengst i døgnbehandling hadde de største endringene. Dersom tallene for endringer og kostnader blir sett i forhold til hverandre, viser det seg at ingen behandling er klart best på alle områder. For 100 000 kroner "fikk" man den største forbedringen når det gjaldt heroinbruken i MAR, mens PUT så ut til å gi størst forbedring når det gjaldt psykiske plager. Man bør imidlertid være svært forsiktig med å trekke for bastante konklusjoner på grunnlag av disse tallene, da det er store individuelle forskjeller i forhold til belastningsgrad i de ulike tiltakene.

Formidling/publisering i 2003: Rapporten "Hvilken nytte, for hvem og til hvilken kostnad" ble ferdigstilt i desember. Den er også lagt ut på vår nettside. To artikler er under publisering i Journal of Substance Use og en artikkel i Tidsskrift for Den Norske Lægeforening.

PROSJEKT 5.2: ENDRINGER I MISBRUKSPROFILER OVER TID

Ansvarlig: Ingeborg Rossow
Medarbeider: Astrid Skretting
Varighet: 2001-2004
Finansiering: SIRUS

Tema: Dette prosjektet er en videreføring av et tidligere prosjekt. Man ønsker å se nærmere på den såkalte "svingdørsproblematikken" blant klientene ved avrusningsstasjonen i Storgata i Oslo, med tanke på internasjonal publisering.

Status: Journaler for innleggelsene ved avrusningsstasjonen over en 25-års periode er overført til elektronisk form og analysert tidligere. Det er foretatt noen re-analyser og skrevet et "paper" som er under bearbeiding for internasjonal publisering.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

PROSJEKT 5.6: BEHANDLING AV RUSMIDDELMISBRUKERE I NORDEN, ORGANISERING OG FINANSIERING

Ansvarlig: Astrid Skretting
Samarbeidspartner: Pia Rosenqvist, NAD, Finland
Varighet: 2001-2004
Finansiering: SIRUS og NAD

Tema: De nordiske land har et bredt spekter av behandlingstiltak for rusmiddelmisbrukere. Prosjektet tar sikte på en kartlegging av hvilke typer behandlingstiltak for rusmiddelmisbrukere som finnes i de enkelte land, lovhjemling, organisering og hvordan behandlingen ved de ulike typer tiltak finansieres.

Status: Prosjektet var tenkt avsluttet i 2003, men er blitt forsinket pga. andre arbeidsoppgaver og vil derfor fortsette i 2004. Den norske delen av prosjektet vil i noen grad inngå i et arbeid med Helsedepartementets policy-dokument til de regionale helseforetakene i forbindelse med rusreformene.

Resultater: Foreløpig ingen.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

PROSJEKT 5.8: MANAGEMENT OF HIGH RISK OPIATE ADDICTS IN EUROPE (ROSE-PROSJEKTET)

Ansvarlig: Randi Ervik
Medarbeider: Edle Ravndal
Samarbeidspartnere: Universitetet i Hamburg (koordinator); Addiction Research Institute, Universitetet i Zürich; Universitetet i Bordeaux; Centre for Addiction and Mental Health, Toronto; Universitetet i Wien; Universitetet i Liege; SoRAD, Universitetet i Stockholm; Amsterdam Institute for Addiction (AIAR); Heelenic Organization Against Drugs (OKANA); National Addiction Centre, London og Rusmiddeletaten, Oslo kommune.
Varighet: 2002-2004
Finansiering: SIRUS

Tema: Målsettingen er å samle epidemiologiske data om opiatavhengige som faller utenfor de aktuelle behandlingstilbudene, og data fra personlige intervju med opiatavhengige som enten ikke greier å dra tilstrekkelig nytte av medikamentassistert behandling eller som ikke har vært i noen form for behandling i løpet av det siste halvåret. Resultatene skal brukes til å belyse mangler ved aktuelle

behandlings- og omsorgstilbud, og til å utvikle retningslinjer i forhold til hvordan behovene til denne gruppen stoffbrukere bedre kan ivaretas med bakgrunn i ulike europeiske erfaringer.

Status: Delrapport om regional epidemiologi basert på ekspertintervjuer og tilgjengelig statistikk levert koordinator mai 2003. Personlige intervjuer med 150 opiatavhengige gjennomført. Kvalitativt intervju (første av to) med et underutvalg på 10 gjennomført.

Resultater: Delrapport avlevert Universitetet i Hamburg.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

PROSJEKT 5.9: MØTE MELLOM ANSATTE I TILTAKSAPPARATET FOR RUSMIDDELMISBRUKERE OG KLIENTER MED INNVANDRERBAKGRUNN

Ansvarlig: Elin Berg
Varighet: 2003
Finansiering: SIRUS

Tema: Prosjektet er en bearbeiding av hovedoppgaven "Jeg har fortalt" (Berg 2001) med fokus på samhandling mellom ansatte fra forskjellige instanser og institusjoner i hjelpeapparatet og klienter med innvandrerbakgrunn.

Status: Prosjektet ble avsluttet i tråd med plan om å publisere en Sirius rapport.

Resultater: Prosjektet tok sikte på å se nærmere på den høye andelen av drop-out i klientgruppen ved å undersøke hva som skjer i møte mellom klientene og de ansatte. To sentrale funn i undersøkelsen er at klientene og de ansatte ikke klarte å etablere kontakt med hverandre og at de var dypt uenige i hva behandling innebar. Det at de ikke klarte å samhandle handlet trolig om at de møtte hverandre med ulike problem- og løsningsforståelse og at de ansattes endringsteori ble den gjeldene i hjelperelasjonen.

Formidling/publisering i 2003: Foredrag, undervisning og Sirius rapport nr. 1/2003.

PROSJEKT 5.10: EVALUERING AV "TILTAKSPLAN FOR ALTERNATIVER TIL RUSMILJØENE I OSLO SENTRUM"

Ansvarlig: Astrid Skretting
Medarbeider: Hilgunn Olsen
Samarbeidspartnere: Rusmiddeletaten, Oslo kommune og Oslo politikammer
Varighet: 2003-2005
Finansiering: SIRUS

Tema: Oslo kommune har lagt fram en omfattende tiltaksplan med sikte på å oppløse de synlige rusmiljøene i Oslo sentrum. Planen er framkommet som resultat av en arbeidsgruppe bestående av representanter fra Oslo kommune, Oslo politidistrikt, Justisdepartementet, Helsedepartementet, Sosialdepartementet, Barne- og familiedepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet. Tiltaksplanen retter seg dels mot styrking/etablering av ulike lavterskeltiltak, dels mot styrking av samarbeid mellom Oslo kommune og Oslo politikammer og mellom Oslo kommune og hjemkommunene til utenbys rusmiddelbrukere som er i drift i Oslo sentrum. Planen inneholder et stort antall konkrete tiltak som matsservering ved flere bo-/omsorgstiltak, aktivitetstilbud og opprettelse av såkalte "væresteder" ved de samme tiltakene, desentralisert sprøyteutdeling, styrking av helsetjenestetilbudet, kvalitetssikring av døgnovernattingstilbudet etc.

Status: Evalueringen ble påbegynt sommeren 2003. Datainnsamling gjennom observasjon, deltakelse i møter og statistisk informasjon pågår.

Resultater: Ingen så langt.

Formidling/publisering i 2003: Ingen.

PROSJEKT 5.11: "MENN UTEN FALLSKJERM". -EN KVALITATIV STUDIE OM MENN MED INNVANDREBAKGRUNN, RUSMIDLER OG OVERDOSE

Ansvarlig: Elin Berg
Varighet: 2003
Finansiering: SIRUS

Tema: Prosjektet fokuserer på kjønn og hvilken betydning det kan ha for bruk av rusmidler og i rusmiddelbehandling. I prosjektet undersøkes det videre hvilke konsekvenser behandlingsavbrudd og et fortsatt rusmiddelbruk kan få.

Status: Prosjektets mål om å publisere en vitenskapelig og en populærvitenskapelig artikkel er noe forsinket i henhold til planen, ettersom målet er endret til å skrive to vitenskapelige artikler. Det er skrevet en foreløpig upublisert vitenskapelig artikkel om menn med innvandrerbakgrunn trenger en kjønnsspesifikk rusmiddelbehandling. Det arbeides for tiden med en annen vitenskapelig artikkel om hvordan det er mulig å forstå disse mennenes høye rusrelaterte dødelighet.

Resultater: For klientene har kjønn en svært sentral betydning for hvem de kan samhandle med om hva. Møtene mellom klientene og de ansatte blir vanskelig blant annet fordi ansatte i liten grad vektlegger mennenes kjønn som et sentralt aspekt ved samhandlingen og behandlingstilbudet. Mange av klientene avbrøt behandlingsoppleggene. Et slikt valg og det faktum at 6 av de 20 mennene med ikke-vestlig etnisk bakgrunn er døde av rusrelaterte overdoser pr. 01.06.03 reiser spørsmålsstillinger knyttet til bruk av rusmidler og overdosering som en meningsfull handling.

Formidling/publisering i 2003: Foredrag, undervisning og en foreløpig upublisert vitenskapelig artikkel.

HOVEDOMRÅDE 6: NASJONAL OG INTERNASJONAL DOKUMENTASJON

PROSJEKT 6.1: EMCDDA – VIDEREFØRING AV FOCAL POINT- FUNKSJONEN I NORGE

Ansvarlig:	Knut Brofoss – som Head of Focal Point
Koordinator:	Odd Hordvin
Medarbeidere:	Hege C. Lauritzen (EDDRA), Marte K. Ødegård Lund (statistikk, EWS), Astrid Skretting (epidemiologi), Anders Bryhni (statistikk) og Kristin V. Buvik (EDDRA)
Samarbeidspartnere:	EMCDDA; det europeiske informasjonsnettverket – REITOX, faginstanser og offentlige institusjoner innen rusmiddelfeltet i Norge
Varighet:	2001- (Focal Point-funksjonen er en av SIRUS' løpende og pålagte oppgaver)
Finansiering:	Sosialdepartementet (årlig innbetaling til EMCDDA) og SIRUS

Rapportering i henhold til avtale med EMCDDA om:

Narkotikasituasjonen i Norge på bred basis samt særskilte epidemiologiske data. Etablering av et tidlig varslingsystem for nye misbruksmønstre og trender (Early Warning System).

Bidrag til en europeisk database (EDDRA) over etterspørselsreduserende tiltak i Norge. Implementering av fem nøkkelindikatorer for harmonisering av data i EU landene og Norge

(Nøkkelindikatorer: Etterspørsel etter behandling, narkotikarelaterte dødsfall og dødelighet, estimering av antall misbrukere, estimering av narkotikabruk i befolkningen og data om narkotikarelaterte infeksjonssykdommer, HIV og hepatitt). Nettverksbygging i Norge. Administrering av samarbeidet med EMCDDA.

Status/resultater: Den nasjonale rapporten om narkotikasituasjonen 2003 og epidemiologiske data er blitt sendt til EMCDDA som avtalt. Retningslinjene for hovedrapporten var tilnærmet de samme som i fjor, mens det var tre nye spesialtemaer – evaluering av nasjonale handlingsplaner; behandling av cannabisbrukere og komorbiditet. Disse ble lagt ut som eksterne forfatteroppdrag. Arbeidet med den årlige nasjonale rapporteringen har nå funnet en tilfredsstillende form internt. Flere instanser utenfor SIRUS har også i år levert tekst og data innenfor sine fagfelt. Den nasjonale rapporten har betydelig verdi som dokumentasjon også innad i Norge. Rapporten for 2002 ble derfor tidlig i 2003 utgitt i en oppdatert, modifisert norsk utgave. - Retningslinjene for rapporteringen vil bli vesentlig endret f.o.m. 2004.

Det er gjort visse framskritt i arbeidet med nøkkelindikatorene. Det gjelder særlig estimering av det mer problematiske narkotikamisbruket (se prosjekt 2.19). Folkehelseinstituttet v/Hans Blystad er blitt nominert som ekspertinstans for narkotikarelaterte infeksjonssykdommer og Norge har dermed kommet med i det europeiske samarbeidet på dette området. Stiftelsen Bergensklinikkene v/Erik Iversen har på oppdrag av SIRUS fortsatt arbeidet med indikatoren 'etterspørsel etter behandling'. Forskere i SIRUS ivaretar de øvrige indikatorene. Manglende konsesjon til å registrere individbaserte data er fremdeles et åpenbart hinder for å kunne estimere antall stoffmisbrukere og klienter i behandling. - Alle ekspertmøtene i EMCDDA som er blitt avholdt har hatt norsk deltakelse.

For "Early Warning System" er samarbeidet med laboratoriet ved Kripos og Folkehelseinstituttet, avd. for rettstoksikologi blitt videreført. Det ble levert to halvårsrapporter til EMCDDA basert på analyser av utvalgte syntetiske stoffer som skal overvåkes spesielt.

Når det gjelder 'tidlig varslingsystem' i bredere skala (mykdatarapportering) har SIRUS fortsatt samarbeidet med Bergensklinikkene (kompetansesenteret) og Rusmiddeletatens kompetansesenter, Oslo kommune om etablering av et tidlig varslingsystem på bynivå. Disse byene har utviklet en mangefasettert modell for innhenting av informasjon og har i 2003 publisert de første halvårsrapportene.

I den årlige kartleggingen om narkotikasituasjonen i kommunene ble det lagt inn spørsmål som kan gi et bilde av nye trender og bruksmåter av narkotiske stoffer. Dataene blir analysert i 2004.

I 2003 har SIRUS sammen med Folkehälsainstitutet i Sverige og Sundhedsstyrelsen i Danmark (kontaktpunkter i EMCDDA) og legemiddelverkene i de tre landene samarbeidet om etablering av et felles internettbasert nettverk for profesjonelle for utveksling av informasjon om nye stoffer og bruksmåter. Sverige har hatt et slikt nettverk i over to år og har invitert Danmark og Norge til å delta. Designet med en felles portal vil bli ferdigstilt ved årsskiftet 2003/2004. Portalen vil driftes av Sverige, mens SIRUS vil stå som administrator av den norske delen av nettverket.

Ved utgangen av 2003 var det registrert 9 norske prosjekter i EDDRA databasen. Årets arbeid har vært konsentrert om å formidle informasjon om databasen og kartlegge evaluerte programmer innen forebyggings- og behandlingsfeltet. Parallelt med EDDRA arbeidet, har SIRUS i samarbeid med en arbeidsgruppe bestående av representanter fra de syv regionale kompetansesentrene og Sosial- og helsedirektoratet arbeidet med å bygge opp en norsk database over forebyggingsprosjekter med den hensikt å heve antallet evaluerte prosjekter. For kompetanseøkning på forebyggingsfeltet, har SIRUS oversatt EMCDDAs "Guidelines for evaluation of drug prevention" til norsk. Databasen publiseres på nettstedet www.forebygging.no våren 2004.

Det norske kontaktpunktet deltok i oktober i lanseringen av EMCDDAs årsrapport for 2003 og var pressekontakt for norske media. Årsrapporten foreligger også i norsk utgave.

Oppdatert informasjon om EMCDDA, nye publikasjoner og annen relevant informasjon er fortløpende blitt lagt ut på SIRUS' hjemmeside. Informasjon fra EMCDDA er ellers blitt formidlet, hovedsakelig pr. e-post, til en rekke kontaktpersoner og faginstanser i Norge.

De øvrige administrative oppgavene som følger av EMCDDA samarbeidet er blitt utført i den grad personalressursene har gjort det mulig. Oppgavene har vært mangesidige og omfattet blant annet forespørsler fra andre kontaktpunkter; bistand fra europeiske faginstanser; årlig virksomhetsrapport til EMCDDA; utarbeidelse av norsk 3-års plan for REITOX samarbeidet; språkkontroll av EMCDDA-utgivelser på norsk; kontakt med media og oppfølging av eksterne eksperter.

Det har vært et godt sak-til-sak samarbeid med Sosialdepartementet både gjennom den norske representanten i EMCDDAs styre og vitenskapskomite og ved gjensidig utveksling av informasjon.

Deltakelse i møter i EMCDDA i 2003:

Avtalefestede møter:

REITOX nettverket - 3 møter, Lisboa, Aten og Cagliari for nasjonale kontaktpunkter (Knut Brofoss - 1, Odd Hordvin - 3)

Early Warning system – 1 møte Lisboa (Odd Hordvin og Jane Mounteney, Bergensklinikkene)

EDDRA – 1 møte Lisboa for nasjonale administratorer (Hege Lauritzen)

Etterspørsel etter behandling – 1 ekspertmøte Lisboa (Erik Iversen, Bergensklinikkene)

Narkotikarelaterte dødsfall og dødelighet – 1 ekspertmøte Lisboa (Einar Ødegård)

Narkotikarelaterte infeksjonssykdommer – 1 ekspertmøte Lisboa (Hans Blystad, Folkehelseinstituttet).

Problembruk av narkotika – 1 ekspertmøte Lisboa (Ellen J. Amundsen)

Andre møter:

Forebyggende arbeid – 1 møte Lisboa (Hege Lauritzen)

Metodeutvikling for bedre estimering av narkotikamisbruket – 1 møte Lisboa (Ellen J. Amundsen)

EU Affairs and EU Funds Management – 1 møte Brügge, (Inger Lill Søberg)

Publikasjoner i 2003: Narkotikasituasjonen i Norge 2002. The Drugs Situation in Norway.

PROSJEKT 6.2: RUSMIDLER I NORGE

Ansvarlig:

Elin K. Bye

Medarbeidere:

Anders Bryhni, Anne Line Bretteville-Jensen,
Ragnar Hauge og Sturla Nordlund

Varighet:

1989-

Finansiering:

SIRUS

Tema: Statistiske oppgaver om alkohol og andre rusmidler. Tallmaterialet er hentet fra offentlig statistikk og spesialundersøkelser. Rusmidler i Norge 2003 er det femtende heftet i en serie av årlige utgivelser. Rusmidler i Norge presenterer annet hvert år et spesialtema. Årets utgave er en ordinær utgave og inneholder oppdaterte tabeller om forbruk, tilgjengelighet, økonomi, skadevirkninger og kriminalitet knyttet til både alkoholbruk og narkotikabruk.

Status: Publikasjonen ble levert ut til ulike aktører desember 2003.

Formidling/publisering i 2003: Rusmidler i Norge ble trykket opp i 5000 eksemplarer og ligger også tilgjengelig på SIRUS' nettsider som PDF-fil på norsk og engelsk.

PROSJEKT 6.3: DET NASJONALE DOKUMENTASJONSSYSTEMET INNEN RUSSEKTOREN

Ansvarlige: Hege C. Lauritzen og Marthe K. Ødegård Lund
Medarbeidere: Kristin V. Buvik og Grethe Lauritzen
Samarbeidspartnere: Stiftelsen Bergensklinikkene, De regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål, NSD og tiltakene innen russektoren
Varighet: 2001- (videreføring av arbeid startet av Rusmiddeldirektoratet)
Finansiering: SIRUS

Tema:

- A) Etablere og vedlikeholde en ajourført database over ulike behandlings-/omsorgstiltak for rusmiddelmisbrukere.
- B) Etablere og vedlikeholde et registreringssystem for klienter i de ulike tiltakene.

Status:

A) Det er etablert en database www.rustiltak.no som gir informasjon om de enkelte behandlings- og omsorgstiltak for rusmiddelmisbrukere.

B) Klientregistreringen går etter de oppsatte planer. Med bakgrunn i at det ikke foreligger konsesjon for et individbasert registreringssystem kan data bare presenteres på aggregert nivå. Dette gjør at det for eksempel ikke er mulig å skille mellom klienter som i hovedsak er stoffmisbrukere og klienter som i hovedsak er alkoholmisbrukere. I samarbeid med NSD arbeides det med konsesjonssøknad til Datatilsynet basert på et krypteringssystem med sikte på at data kan samles inn og analyseres på individnivå.

Formidling/publisering i 2003: www.rustiltak.no.

PROSJEKT 6.4: KOMMUNENES FORVALTNING AV ALKOHOLLOVEN

Ansvarlige: Elin K. Bye og Anders Bryhni
Medarbeider: Ragnar Hauge
Varighet: 1989-
Finansiering: SIRUS

Tema: Formålet er å følge utviklingen i antall salgs- og skjenkesteder, bevillingstyper, skjenketider o.l. Det er blitt lagt større vekt på de siste år å kartlegge hvordan kommunene forvalter alkoholloven.

Status: Data fra hver kommune ble samlet inn gjennom spørreskjema januar-september 2003. Resultatene er presentert på SIRUS' nettsider (november).

Formidling/publisering i 2003: SIRUS' nettsider.

PROSJEKT 6.6: RAPPORTERING TIL INTERNASJONALE INSTITUSJONER (UNDCP, UNGASS O.L.)

Ansvarlig: Hege C. Lauritzen
Samarbeidspartnere: Sosialdepartementet, Justisdepartementet, Statens legemiddelverk og de regionale kompetansesentrene
Varighet: 1991-
Finansiering: SIRUS

Tema: I henhold til FNs narkotikakonvensjoner er Norge forpliktet til å besvare UNDCPs Annual Reports Questionnaires om narkotikasituasjonen. SIRUS har koordineringsansvaret i tillegg til utfyllingen av skjema. Skjema sendes ut til Sosialdepartementet, Justisdepartementet, Statens legemiddelverk og kompetansesentrene.

Status: Data for 2002 er samlet inn fra de ulike instansene. UNDCP skjemaet er utfylt og sendt.

Resultater: UNDCP skjemaet er utfylt og sendt, ingen publisering utover dette.

PROSJEKT 6.7: NASJONALT DOKUMENTASJONSSYSTEM PÅ FOREBYGGINGSFELTET

Ansvarlig: Hege C. Lauritzen
Medarbeider: Per Holth
Samarbeidspartnere: Nettstedet forebygging.no, de regionale kompetansesentrene og Sosial- og helsedirektoratet
Varighet: 2002-
Finansiering: SIRUS og Rusmiddelstatens Kompetansesenter, Oslo kommune

Tema: Videreutvikling av nettstedet forebygging.no's prosjektdatabase til en landsdekkende oversikt over rusmiddelforebyggende tiltak ved hjelp av et samarbeid med nettstedet www.forebygging.no, de regionale kompetansesentrene, Sosial- og helsedirektoratet og SIRUS.

Status: Arbeidsgruppa ble etablert i juni 2002 og det er avholdt til sammen fem arbeidsgruppemøter i perioden juni 2002 til og med desember 2003. Ved utgangen av 2003 er det avklart hvilke typer tiltak som skal registreres i databasen og målgruppene for databasen. I 2003 ble det utarbeidet et nytt registreringsskjema som er samkjørt med det eksisterende registreringsskjema på nettstedet forebygging.no, EUs database EDDRA over evaluerte prosjekter innen forebygging og behandling og Sosial- og helsedirektoratets søknadsskjema for midler til forebyggingsprosjekter. Det endelige reviderte skjemaet er endret i samsvar med resultatene fra en utprøving av skjemaet ved de regionale kompetansesentrene og de nasjonale ruspolitiske organisasjonene.

Resultater: Ny web-side underliggende nettstedet forebygging.no, med elektronisk versjon av registreringsskjemaet med veiledning publiseres våren 2004.

Formidling/publisering 2003: Per Holths manus "Planlegging og evaluering av forebyggende arbeid – en veiledning" er trykket opp av Sosial- og helsedirektoratet og distribuert til samtlige regionale kompetansesenter og ruspolitiske organisasjoner.

PROSJEKT 6.8: TILRETTELEGGELSE FOR BRUK AV ADDICTION SERVERITY INDEX (EUROP-ASI) OG EUROPEAN ADOLESCENT ASSESSMENT (EUROP-ADAD) I BEHANDLINGSPLANLEGGING OG EVALUERING

Ansvarlig: Grethe Lauritzen
Medarbeidere: Hans Olav Melberg og Edle Ravndal

Samarbeidspartnere: Helge Waal, UiO, seksjon for kliniske rusmiddelproblemer, Heid Nøkleby og Tore T. Rokkan, Tyrili FoU
Varighet: 2003-2005
Finansiering: SIRUS

Tema: Addiction Severity Index er et internasjonalt anerkjent og utbredt klientkartleggingsverktøy for bruk i behandlingsplanlegging og behandlingsforskning. Den europeiske tilpassede versjonen (EuropASI) er benyttet som hovedinstrument i nytte/kostnad studien som er gjennomført ved SIRUS. Ulike behandlingsmiljøer i Norge ønsker nå å benytte EuropASI og ungdomsversjonen European Adolescent Assessment (EuropADAD) i en utvidet klientkartlegging både for å imøtekomme kravet om sterkere vekt på individuelle behandlingsplaner, men også for å skape grunnlag for evaluering av behandling. Vi ønsker med dette prosjektet å ferdigstille inntaks- og oppfølgingsmoduler samt manualer i norsk oversettelse og gjøre instrumentene tilgjengelige som elektronisk verktøy. Vi vil legge opp en standard for undervisning og veiledning som kvalifiserer for pålitelig bruk av EuropASI og EuropADAD, likeledes skape et faglig nettverk rundt bruken av instrumentene og eventuelt en felles database. Vi ønsker å vurdere instrumentenes egnethet i det norske behandlingsfeltet ut fra de standard undervisnings- og veiledningsprosedyrer vi legger opp til og også vurdere ASI/ADAD i forhold til andre instrumenter som benyttes.

Status: I løpet av 2003 er EuropASI instrumentet, både inntaks- og oppfølgingsmodul tilrettelagt i ny layout og trykket. Det er utarbeidet en enkel elektronisk versjon av inntaksmodulen og den standardiserte undervisningen i EuropASI er videreutviklet. Et dagseminar samlet 60 deltagere fra rusmiddeltiltak, voksenpsykiatri, kriminalomsorg og barnevern. Hovedfokus var metodisk refleksjon etter bruk av EuropASI i ulike forskningsprosjekter i Norge. Det ble også orientert om nye prosjekter der instrumentet primært brukes til kliniske formål.

Resultater: Prosjektet har bidratt til økt interesse for instrumentene og flere behandlingseenheter har tatt EuropASI i bruk for behandlingsplanlegging og evaluering. Et faglig nettverk for erfaringsutveksling på tvers av sektorer er under oppbygging. Bruk av EuropASI tyder på at instrumentet har gode kvaliteter mht. å beskrive klientenes situasjon ved inntak til behandling og gir en nyttig baseline for målinger senere i behandling eller etter behandlingsavslutning. Forsøk med ASI intervjuer i voksenpsykiatrien bekrefter behovet for et bredt kartleggingsverktøy, der rusmidler og psykiske vansker inngår blant flere kartleggingsområder. Psykometriske svakheter ved EuropASI tas opp i artikler fra nytte/kostnad studien.

Formidling/publisering i 2003: EuropASI modulene er ferdigstilt i skriftlig versjon.

7 PUBLIKASJONER

7.1 BØKER OG FORSKNINGSRAPPORTER

Amundsen, Ellen J.:

Aspects of HIV disease development in Denmark, Norway and Sweden. Quantitative development of epidemics, effect of national prevention strategies and of highly active antiretroviral treatment. Avhandling for graden Dr.Philos ved det medisinske fakultet, UiO, Oslo 2003, Unipub.

Berg, Elin:

Samhandlingens monolog.

SIRUS rapport nr. 1/2003. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo, 111 s.

Bretteville-Jensen, Anne Line:

Understanding the demand for illicit drugs: An empirical approach based on self-reported data. Dissertation no. 25, Department of Economics, University of Bergen, 2003.

Holth, Per:

Planlegging og evaluering av forebyggende arbeid: en veiledning.

Sosial- og helsedirektoratet, Oslo 2003.

Lund, Ingeborg & Sturla Nordlund:

Pengespill og pengespillproblemer i Norge.

SIRUS rapport nr. 2/2003. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo, 128 s.

Melberg, Hans Olav & Øyvind O. Alver:

Rus og psykiatri i inntektssystemet for kommunene.

SIRUS rapport nr. 3/2003. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo, 90 s.

Melberg, Hans Olav, Grethe Lauritzen & Edle Ravndal:

Hvilken nytte, for hvem og til hvilken kostnad?

SIRUS rapport nr. 4/2003. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo, 153 s.

Babor, T.; Caetano, R.; Casswell, S.; Edwards, G.; Giesbrecht, N.; Graham, K.; Grube, J.; Gruenewald, P.; Hill, L.; Holder, H.; Homel, R.; Österberg, E.; Rehm, J.; Room, R.; & Rossow, I.:

Alcohol: No ordinary commodity. Research and public policy. Oxford Univ. Press. 290 s.

Skretting, Astrid:

Bruk av rusmidler blant 15-16 åringer. Resultater fra den norske delen av den europeiske skoleundersøkelsen – ESPAD, 1995, 1999 og 2003.

SIRUS rapport nr. 5/2003. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo. 62 s.

Brunowskis, Anette & Trygve Ugland:

Alcohol Consumption in the Baltic Countries: Developments from 1994 to 1999.

Fafo-paper (2003) no. 4, p. 27.

7.2 VITENSKAPELIGE ARTIKLER OG BOKKAPITLER

Amundsen, Ellen J.; Eskild, Anne; Stigum, Hein; Smith, Else; Aalen, Odd O.:

Legal access to needles and syringes/needle exchange programs versus HIV counselling and testing to prevent transmission of HIV among intravenous drug users: A comparative study of Denmark, Norway and Sweden.

European Journal of Public Health (2003) Vol. 13, No.3, 252-258.

Amundsen, Ellen J. & Harald Fekjær:

Progression to AIDS slowed even more after the first two years with highly active antiretroviral therapy.

Scandinavian Journal of Public Health (2003) Vol. 31, 312-318.

Aalen, Odd A.; Moger, Tron Anders; Amundsen, Ellen J.; Sæbø, Solve & Weedon-Fekjær, Harald:

Overlevelses- og forløpsanalyse: Det tematiske området Norevent.

Norsk Epidemiologi 2003; 13 (2): 233-238.

Bretteville-Jensen, Anne Line & E. Biørn.:

Heroin consumption, prices and addiction: Evidence from self-reported panel data.

Scandinavian Journal of Economics 2003:105(4):1-19.

Bretteville-Jensen, Anne Line:

Rational Addiction and Injection of Heroin.

Kapittel i Vuchinich, R.E. & Heather, N. (eds.) (2003), Choice, Behavioural Economics and Addiction, Oxford, U.K.; Pergamon Press.

Hauge, Ragnar:

Endringer i norsk alkoholpolitikk – fra sosialpolitikk til handelspolitikk.

Nordisk alkohol & narkotikatidsskrift 2003:272-275.

Holth, Per:

Psychological versus radical behaviorism.

The Behavior Analyst Today, 4, 38-47.

Holth, Per:

Generalized imitation and generalized matching to sample.

The Behavior Analyst, 26, 155-158.

Svartdal, F. & Holth, P.:

Læringspsykologiske grunnbegreper.

I S. Eikeseth og F. Svartdal (red.), Anvendt atferdsanalyse: Teori og praksis. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2003.

Horverak, Øyvind:

Alkohol.

I NOU 2003:17 Særavgifter og grensehandel. Rapport fra Grensehandelsutvalget. Statens forvaltningstjeneste. Informasjonsforvaltning, Oslo, s. 43-57.

Lauritzen, Grethe & Helge Waal:

Sammenheng mellom rusmiddelbruk og psykisk helse i et generasjonsperspektiv.

I K. Killen og M. Olofsson (red.) Det sårbare barnet. Barn, foreldre og rusmiddelproblemer, Kommuneforlaget 2003, s. 22-39.

Helgason, A.R.; Lund, K.E.; Adolfsen, J. & Axelsson, S.:

The dentistry and tobacco prevention – results from Stocholm county.

Community Dentistry and Oral Epidemiology 2003: 378-85.

Lund, K.E.; Lund, M. & Rise, J.:

Tobakksforebygging i norsk tannhelsetjeneste. Resultater fra en nasjonal undersøkelse blant tannleger og tannpleiere.

Den Norske Tannlegeforenings tidsskrift 2003; 113:222-30.

Lund, M.; Lund, K. E. & Rise, J.:

Snakker tannleger og tannpleiere med sine pasienter om snusbruk? Resultater fra en nasjonal undersøkelse.

Den Norske Tannlegeforenings tidsskrift 2003: 113:900-7.

Lund, Karl Erik:

Røyking – kulturfenomen og risikofaktor.

I: Larsen, Ø; Alvik, A; Hagestad, K; Nylenna, M. (red.). Helse for den ene og de mange – samfunnsmedisin i det 21. århundre. Gyldendal Akademisk, Oslo, 2003:323-39.

Lund, Karl Erik:

Tobakk.

I NOU 2003:17 Særavgifter og grensehandel. Rapport fra Grensehandelsutvalget. Statens forvaltningstjeneste. Informasjonsforvaltning, Oslo, s. 58-72.

Melberg, Hans Olav:

The spread of drug use: Rachlin or Schelling?

In R. Vuchinich & N. Heather (eds.): Choice, Behavioural Economics and Addiction. Oxford, U.K.: Pergamon Press, 2003.

Nordlund, Sturla:

Totalforbruksteorien og dens betydning for alkoholpolitikken.

Tidsskrift for Den Norske Lægeforening (2003), 123(1); 46-48.

Nordlund, Sturla:

Grensehandel og tax-free import av alkohol til Norge.

Nordisk alkohol & narkotikatidsskrift (2003), 20(1); 20-33.

Nordlund, Sturla:

Norway.

In Blocker, J.S., Fahey, D.M. & Tyrrell, I R. (eds.): Alcohol and Temperance in Modern History: An International Encyclopedia. Santa Barbara, Denver and Oxford: ABC-CLIO, 2003; 458-463.

Ravndal, Edle:

Forebygging av narkotikamisbruk blant ungdom – politisk talemåte eller nyttig tiltak?

I Berg, O; Søgaard, A.J.; Selkowitz, S; Aasland, O. (red.) "Medisin og samfunn". Festskrift til Grethe Bottens 60-årsdag. S. 144-162, Unipubforlag, Oslo.

Ravndal, Edle:

Research in the concept-based therapeutic community - its importance to European treatment research in the drug field.

International Journal of Social Welfare, 12, pp. 229-238.

Rise, J.; Thompson, M. & Verplanken, B.:

Measuring implementation intentions in the context of the theory of planned behaviour. Scandinavian Journal of Psychology, (2003) 44, 87-95.

Rossow, Ingeborg:

Den ulovlige spriten – om holdninger og kjøpevillighet i Norge.

Nordisk alkohol- og Narkotikatidsskrift, 20:349-360.

Babor T, Caetano R, Casswell S, Edwards G, Giesbrecht N, Graham K, Grube J, Gruenewald P, Hill L, Holder H, Homel R, Osterberg E, Rehm J, Room R., Rossow, I. (2003).

Alcohol: No ordinary commodity. A summary of the book. Addiction, 98: 1343-1350.

Skog, Ole-Jørgen:

Alcohol consumption and fatal accidents in Canada 1950-1999.

Addiction, 98, 883-893, 2003.

Norström, T. & Skog, O.J.:

Saturday opening of alcohol retail shops in Sweden: an impact analysis.

Journal of Studies on Alcohol, 64, 393-401, 2003.

Skog, Ole-Jørgen:

Addiction – definitions and mechanisms.

In: Heather, N. and Vuchinich, R. (eds.) Choice, Behavioural Economics and Addiction. Oxford, U.K.: Pergamon Press, 2003.

Skog, Ole-Jørgen:

Avhengighet som motivasjonskonflikt.
Tidsskrift for samfunnsforskning, 44, 67-82, 2003.

Skretting, Astrid:

Legal aspects of substitution treatment programmes in Norway.
In Casselman, J. & Meuwissen, K. (eds.) Legal aspect of substitution treatment.
www.emcdda.eu/int/multimedia/project_reports/policy_law/substitution_legal.pdf

Ugland, Trygve:

A Case of Strange Bedfellows in the EU: An Institutional Perspective on the French-Swedish Co-operation on Alcohol Control.
Scandinavian Political Studies, 26(3):269-286.

Ugland, Trygve:

Making Policy in the EU: The Case of the Council Recommendation on the Drinking of Alcohol by Young People.
Contemporary Drug Problems, Autumn-issue 2003.

7.3 DOKUMENTASJON

NOU 2003:4 Forskning på rusmiddelfeltet (Øyvind Horverak og Astrid Skretting)

Narkotikasituasjonen i Norge 2002 Norsk versjon av Annual Report to the EMCDDA 2002. SIRUS 2003. (Odd Hordvin)

The Drug Situation in Norway 2003 - Annual Report to the EMCDDA. Norwegian Institute for Alcohol and Drug Research, SIRUS 2003. (Odd Hordvin)

Rusmidler i Norge. Statistikk -03. Statens institutt for rusmiddelforskning, SIRUS 2003.

Kommunenes forvaltning av alkoholloven 2003. Publisert på SIRUS nettsider, 2003

Landsdekkende oversikt over tiltak for rusmiddelmissbrukere 2003. SIRUS 2003. Foreligger også i form av en database, www.rustiltak.no

EuropASI. Addiction Severity Index. Europeisk tilpasning av The American 5th edition (McLellan 1992). Versjon 2003 ved Grethe Lauritzen, SIRUS, og Heid Nøkleby, Tyrili Forskning og utvikling. SIRUS 2003

EuropASI. Addiction Severity Index. Oppfølgingsintervju (etter 1 år). Europeisk tilpasning av The American 5th edition (McLellan 1992). Versjon 2003 ved Grethe Lauritzen, SIRUS, og Heid Nøkleby, Tyrili Forskning og utvikling. SIRUS 2003

7.4 POPULÆRARTIKLER, DEBATTINLEGG, BOKANMELDELSER O.L.

Amundsen, Ellen J.:

Toveis påvirkning i Oslo. Rus & avhengighet, 2003, nr. 3, s. 27-29.

Brofoss, Knut:

En kunnskapsbasert rusmiddelpolitikk, Kronikk i Folket, 27. mars.

Brofoss, Knut:

Har ikke verden endret seg? Anmeldelse av N. Christie og Kjetil Bruun, Den gode fiende, 3. utg. Rus & Avhengighet nr. 1/2003.

Hauge, Ragnar:

Avkriminalisering av narkotikabruk. Rus & avhengighet nr. 1, 2003:12-15. (Også publisert i Materialisten nr. 1-2, 2003:68-73 og i Kromnytt nr. 1-2, 2003:21-24).

Hauge, Ragnar:

Grenser for straffelovgivningen? Tidsskrift for Strafferett, 2003:510-513.

Hauge, Ragnar:

Legalization of illicit drugs; two sides of the coin. Addiction 2003:717-718.

Holth, Per:

NAFO gjennom tid og rom. Diskriminanten, 30, nr. 1, 35-37.

Holth, Per:

Kan forebygging skade? Rus & avhengighet, 6 (2), 20-22.

Moen, Jorunn

Beyond borders: 25 years of international networking in alcohol, tobacco and other drug Information - report from the Salis annual conference in Toronto 23.-26- April, 2003. Elisad Journal nr. 12 (juni 2003) (Artikkelen er også publisert i Salis News nr. 2 (2003))

Moen, Jorunn

Another Elisad member: The Sirius library (Norwegian Institute for Alcohol and Drug Research). Elisad journal nr. 12 (juni 2003)

Nordlund, Sturla:

Underbygger de tradisjonelle virkemidlene i alkoholpolitikken. Bokanmeldelse av Robin Room (ed.): The effect of Nordic alcohol policies. What happens to drinking and harm when alcohol control change? Rus & avhengighet (2003), 6(2); 40.

Olsen, Hilgunn:

The foundation Life after serving the sentence. Conference Report from NSfK's 45th Research Seminar in Helsinki, Crime and Crime Control in an Integrating Europe.

Rise, Jostein:

Book Review, P. Norman et al. (eds.): Understanding and changing health behaviour. From health beliefs to self-regulation. London Harwood Academic Publishers, 2000, 374 p; Journal of Health Psychology, 7, 737-739.

Rise, Jostein:

Kan man skremme folk til vettet? Rus og avhengighet, nr. 2, Mai 2003, s. 12-15.

Rossow, Ingeborg:

Etter forskerkommisjonen. Rus & avhengighet, 5, 14-15.

Rossow, Ingeborg:

Sprøyterom. Rus & avhengighet, 6, 42-43.

Skog, Ole.-Jørgen:

A response to Heather. In: Heather, N. and Vuchinich, R. (eds.) Choice, Behavioural Economics and Addiction. Pergamon Press, 2003.

Skog, Ole-Jørgen:

Collectivity revisited – A reply to Gmel and Rehm. Drug and Alcohol Review, 22, 472-473, 2003.

Skretting, Astrid & Cathrine Dammen:

Bruk av Subutex i Norge. Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift nr. 1/2003, 51-56.

Skretting, Astrid:

Sprøyterom i Norge? Historien ruller videre. Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift nr. 4/2003, 260-271.

8 MEDARBEIDERNE ØVRIGE VIRKSOMHET

8.1 FOREDRAG OG KONGRESSDELTAGELSE

Ellen J. Amundsen:

- "Does drinking alcohol the Norwegian way influence drinking among immigrant youth - or is it the other way around? An epidemiological analysis based on the youth part of the Oslo Health Study". Foredrag fagseminar NOVA 17. februar og som selvvalgt prøveforelesning 6. mars.
- "HIV in Eastern Europe and Asia – emergence of new epidemics". Foredrag fagseminar Nasjonalt Folkehelseinstitutt, divisjon for epidemiologi, Oslo 27. februar.
- "Current Epidemiology of HIV/AIDS". Foredrag ved møte for Kirkens nødhjelps regionale AIDS koordinatører, Diakonissehuset, Oslo 8. mai.
- "Alkoholbruk blant ungdom i Oslo med ulik innvandrerbakgrunn". Foredrag fagseminar Divisjon for rettstoksikologi og rusmiddelforskning, Nasjonalt folkehelseinstitutt, Oslo 9. mai.
- "Innvandreringdom og alkohol. Hvordan bruke kunnskapen til å arbeide forebyggende i lokalmiljøene". Foredrag konferanse om Etniske minoriteter og rus arrangert av Rusmiddeletatens kompetansesenter, Oslo 15. mai.
- "Expert meeting on prevalence indicator (MIM) project". Presentasjon av foreløpige norske resultater, EMCDDA, Lisboa 22. mai.
- "Alkoholbruk blant ungdom i Oslo". Foredrag Barne- og ungdomsfaglig forum, Sandefjord 26. mai.
- "Does drinking alcohol the Norwegian way influence drinking among immigrant youth - or is it the other way around?" Ellen J. Amundsen, Ingeborg Rossow, Svetlana Skurtveit. Foredrag Kettil Bruun Society 2003, Krakow 2.-6. juni.
- "HIV epidemiology in the Nordic countries and the Baltic". Foredrag 20th annual meeting of the SSAC (Scandinavian Society for Antimicrobial Chemotherapy), Odense 24. oktober.
- "Påvirkes alkoholbruk blant ungdom av "tørre miljøer"?" Foredrag norsk årskonferanse for Norsk forening for epidemiologi, Ellen J. Amundsen, Ingeborg Rossow, Svetlana Skurtveit, Oslo 14. november.
- "Expert meeting on the key indicator 'Prevalence of problem drug use' ". Deltakelse på EMCDDA, Lisboa 20.-21. november.
- "Påvirkes alkoholbruk blant ungdom av "tørre miljøer"?" Foredrag Forskningskonferanse, Vetre 27.-28. november.

Anne Line Bretteville-Jensen:

- "Sprøytemisbrukere – hvorfor så store forskjeller i atferd?" Innlegg holdt på NADs forskermøte "Könsperspektiv i drogforskningen", Stockholm 7.-9. mai.
- "Bør narkotikamarkedet legaliseres?" Innlegg holdt på Nasjonalt Helseøkonomikonferanse, Bergen 12.-13. mai.
- "Heroinrøyking i Norge". Innlegg holdt på forskerseminaret arrangert av SIRUS/SRI, Asker 27.-28. november. Medforfatter Astrid Skretting.

Elin Berg:

- "Samhandlingens monolog. En studie av interaksjon mellom klienter med innvandrerbakgrunn og ansatte i tiltaksapparatet for rusmiddelmissbrukere". Foredrag
 - SIRUS' styre 3. mars
 - Incognito klinikk 26. mars
 - Oppsøkende virksomhet (OTK) 8. april
 - Konferanse om etniske minoriteter og rus, Oslo 14.-15. mai
 - Fagkafè, Oslo 21. oktober
 - Forskerkonferanse, Asker 27.-28. november.
- "Mannlige innvandrere og behandling." Forsker møte om könsperspektivet i drogforskning, Stockholm 7.-9. mai.

Knut Brofoss:

- Forskerkommisjonens arbeid. Presentasjon for Vinmonopolets ledergruppe, Oslo 14. mars.
- Rusmiddelpolitikk og rusmiddelforskning. Foredrag på presentasjonsseminar om Forskerkommisjonen, Oslo 17. mars.

- Betydningen av norsk alkoholforskning og virkemiddelforskning på feltet. Innledning på seminar arrangert av SIRUS, Sosial- og helsedirektoratet og Norges forskningsråd til presentasjon av boka "Alcohol: No Ordinary Commodity – Research and public policy", Oxford University Press, 5. november.
- Hva kan man vente seg av forebyggingsprogram? Innledning på seminaret Globalisering – alkoholpolitiske utmaningar och alternativ, i regi av Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD), Asker 19.-20. november.
- The European Union – where political issues become legal issues – revisited. Innlegg på en rundebordskonferanse om EU-retten og dens innflytelse på alkoholpolitikken, arrangert av OGT-NTO, Swedish Temperance Movement & Actis, Norw. Policy Network on Alcohol & Drugs, Stockholm 18. desember.

Randi Ervik:

- "Metadon og rehabilitering". Foredrag for ansatte i sosialtjenesten, Bergen 10. desember.

Ragnar Hauge:

- "Straffelovkommisjonens forslag om endringer i narkotikalovgivningen". Foredrag på KROMs kriminalpolitiske konferanse, Spåtind høyfjellshotell 11. januar.
- "Straffri bruk av narkotika". Foredrag på Universitetsforlagets presseseminar, Oslo 30. januar.
- "Changes in Nordic Alcohol Policy – from Ideology to Market Economy". Foredrag på 29th Annual Alcohol Epidemiology Symposium of the Kjetil Bruun Society, Krakow 5. juni.
- "Bør narkotika avkriminaliseres?" Foredrag på Debattkonferansen "Dop til alle – en skrekkevisjon?", Oslo 13. oktober.
- "Rus og straffegjennomføring" - Deltagelse i paneldebatt. Landsorganisasjonens kriminalpolitiske konferanse, Sundvollen 23. oktober.

Per Holth:

- "Behavioral prevention and substance abuse". Paper presented at the 29th annual convention of The association for behavior analysis, San Francisco i mai.
- "Beyond generalization: Continuous repertoires – a largely forgotten concept?" Paper presented at the 29th annual convention of The association for behavior analysis, San Francisco i mai.
- "Towards operational goal descriptions in substance abuse prevention programs". Paper presented at the 29th annual convention of The association for behavior analysis, San Francisco i mai.
- "Cultural diversity and social consequences of the smoking behavior: A comparison". Panel discussion contribution at the 29th annual convention of The association for behavior analysis, San Francisco i mai.
- Foredrag om prinsipper for planlegging og evaluering av forebyggende arbeid. Sosial og helsedirektoratets seminar for de rusmiddelpolitiske organisasjonene.

Odd Hordvin:

- "Føre Var" - presentasjon av kontaktpunktet. Internasjonalt seminar, Bergen 6. oktober.

Øyvind Horverak:

- "Har det norske drikkemønsteret endret seg i de senere tiår?" Foredrag for Norsk Bryggerlaug, Sarpsborg 3. april.
- "Bruk og skader av rusmidler". Foredrag ved seminaret Forskerkommisjonen om kunnskapsgrunnlaget for rusmiddelpolitikken, Oslo 17. mars.
- "Wine journalism – marketing or buyers guide, or neither of them?" Paper presented at the 29th Annual Alcohol Epidemiology Symposium, Krakow 2.-6. juni.
- "Kan forskningen legitimere Vinmonopolets rolle som alkoholpolitisk instrument? Om forskning i forhold til Vinmonopolet". Foredrag for Vinmonopolet, Oslo 16. juni.
- "Globalisering – alkoholpolitiske utmaningar och alternativ", Deltagelse, Asker 19.-20. november.
- "An informal round table seminar on understanding EC law and its impact on alcohol policy – and what to do about it?" Deltagelse, Stockholm, 18. desember.

Grethe Lauritzen:

- "2 års oppfølging av sprøytemisbrukere i medikamentassistert behandling i Oslo". Paper presentert i samarbeid med Edle Ravndal. Den 3. Nasjonale MAR-konferansen Oslo 16.-17. januar.
- "The implementation and diffusion of EuropASI in Norway". Paper presented at the conference organized by SoRAD & NAD; "Measuring addiction in Europe: clinical, sociological, cultural and policy aspects of the Addiction Severity Index (ASI) and other international instruments. Stockholm 21.-23. januar.
- "Langtidsbehandling – en saga blott?" Foredrag i samarbeid med Edle Ravndal på Rusfeltets Nasjonale Fagkonferanse, Trondheim 15.-16. oktober.
- "Valg av EuropASI som hovedinstrument i en behandlingsforskningsstudie, erfaringer fra datainnsamlingen og bruken av endringsmål belyst ved materialet". Foredrag i samarbeid med Hans Olav Melberg og Edle Ravndal. Seminar om bruk av Addiction Severity Index (EuropASI) i Norge. Arrangør på vegne av SIRUS og Seksjon for kliniske rusmiddelproblemer, UiO, Oslo 20. oktober.
- Vurdering av EuropASI som instrument for å utarbeide individuell behandlingsplan og for evalueringsformål. For avdeling for stoffmisbrukere, Rusmiddeletaten i Oslo, Hadeland 28. oktober.
- Presentasjon av Nytte/kostnads studien med vekt på Origo's klientmateriale. For institusjonens ansatte, Sarpsborg 6. november.
- Deltagelse ved Forskerseminaret for programmet for Helse- og samfunn. Norges forskningsråd, Leangkollen 11.-12. november.
- Deltagelse ved forskningskonferanse på rusmiddelfeltet. Bidrag til fremleggelse av Nytte/kostnads studie. Arrangører, Divisjon for rettsstoksikologi og rusmiddelforskning, Folkehelseinstituttet og SIRUS, Asker 27.-28. november.
- Introduksjon av EuropASI og EuropADAD for klinisk bruk og behandlingsevaluering. Barne- og familieetaten, Oslo 17. desember.

Johanne Longva

- "Internet Librarian 2003". March 24th – 28th, 2003, Birmingham .

Ingeborg Lund:

- Pengespilldeltakelse og pengespillproblemer i Norge. Foredrag holdt på seminar om pengespill, Førde, 10-11. juni 2003.
- Pengespillproblemer og –patologi i den voksne befolkningen. Foredrag holdt på seminar arrangert av Forening for pengespillproblematikk, Hamar, 16. juni, 2003.
- Spilleavhengige i Norge. Hvem er de og hvordan spiller de? Foredrag holdt på Nordlandsklinikkens kurs "Spilleavhengighet", Tromsø, 8-9 oktober, 2003.

Karl Erik Lund:

- "Når forebygging møter politikk – erfaringer fra tiltak for å redusere røyking". Foredrag ved nasjonal konferanse. Forum for lungerehabilitering. Oslo 20.-21. januar.
- "Tobakksforebygging: Forbedringspotensial i primærhelsetjenesten". Foredrag ved nasjonal tverrfaglig konferanse om kreftomsorg. Onkologisk avdeling, Haukeland Universitetssykehus, Bergen 9.-10. april.
- "Snus – den nye utfordringen for Sosial- og helsedirektoratet". Foredrag ved konferanse i Sosial og helsedirektoratet, Oslo 19. mars.
- "Barn og tobakk. Effekter på barn av passiv røyking og røyking i svangerskapet. Hva er barnelegenes anliggende?" Foredrag ved konferanse for barneleger i helseregion Sør, Gautefall, 21.-22. mars.
- "Norge tar krafttag mot tobaken". Foredrag ved nasjonal svensk tobakskonferanse. LUFT, Jönköping, 13.-14. mai.
- "Hvorfor røyker vi? Om ulike røyketyper". Foredrag ved kurslederkonferanse, Sosial og helsedirektoratet, Oslo 3.-4. april.
- "Røyking og framtidige klasseforskjeller i helsestatus. Forebyggingsstrategier". Foredrag ved den nasjonale KOLS-konferansen, Oslo 20.-21. november.
- "Røyking i videregående skole". Foredrag for Den Norske Kreftforening/Sosial og helsedirektoratet 13. juni.

- "Tobacco prevention in dental practice. Results from a nationwide survey in Norway." Foredrag ved 12th world conference on smoking and health, Finland.
- "Smokefree environment for children – George the Giraffe". Foredrag ved 12th world conference on smoking and health, Finland.
- "Evaluation of the Norwegian version of the "Every cigarette is doing you damage" campaign. Poster ved 12th world conference on smoking and health, Finland.
- "Tidstrender og tobakk". Foredrag ved Avdeling for preventiv kardiologi, Ullevål universitetssykehus, 6. oktober.
- "Konflikten om snus – pragmatikere mot puritanere". Foredrag for Pfizer. Oslo, 30. oktober.
- "Legitimeringsgrunner for innføring av bevilling for salg av tobakk". Foredrag, Tostrupkjelleren. Presseseminar. Den norske Lægeforening/Tobakksfritt. Oslo, 26. november.

Marianne Lund:

- "Tobacco prevention in dental practice. Results from a nationwide survey in Norway". 12th world conference on smoking and health, Finland.
- "Tobakksforebygging: Forbedringspotensial i primærhelsetjenesten". Nasjonal tverrfaglig konferanse om kreftomsorg. Onkologisk avdeling, Haukeland universitetssykehus, Bergen 9.-10. april.

Hans Olav Melberg:

- "Om bruken av ASI indeksen for å vurdere effekter av behandling". Innlegg på seminar om ASI arrangert av SIRUS og MARIO i oktober.
- "Rusøkonomi: Kostnader og nytte av behandling". Foredrag på konferansen Rus og Samfunn, Gardermoen i november.
- "Om å lage usikkerhetsintervaller når man skal bruke propensity score-metoden for å justere for ulikheter i klientgruppen ved sammenligning av ulike behandlinger. Internseminar, Økonomisk institutt, 19. november.

Inger Synnøve Moan

- "An analysis of the intention-behaviour relationship among daily smoking university students". Poster presentasjon (sammen med Jostein Rise) ved the 17th Conference of the EHPS "Gender, Culture and Health", Island of Kos, Hellas, 24.-27. september.

Jorunn Moen

- "Beyond borders: 25 Years of International Networking In Alcohol, Tobacco and Other Drug Information". SALIS (Substance Abuse Librarians and Information Specialists) Silver Anniversary Conference, April 22 – 26, 2003, Toronto Canada. Representant for ELISAD (European Association for Library and Information Services on Alcohol and Other Drugs)
- Foredrag: "The Progress of the Elisad Gateway Project".
- BIBSYS' vårmøte 5.-8- mai 2003, Bergen.
- "Supporting research: the challenge for information specialists." Elisads 15th annual conference, 25-26 September 2003, Dublin.
- "Online Information 2003" 2.-4. December 2003, London
- Foredrag: "Drug information portals and resources". Foredraget ble utarbeidet og presentert i samarbeid med Christine Goodair fra DrugScope, London.

Benedicte Mohr

- "Online Information 2003" 2.-4. December 2003, London

Hilgunn Olsen:

- "The foundation Life after serving the sentence". Paper presented at the 3rd Annual Conference of the European Society of Criminology, Helsingfors 27.-30. august.

Sturla Nordlund:

- "Forskningen ved SIRUS". Foredrag for rusfaglig studiegruppe ved Høyskolen i Oslo, 15. september.
- "Gambling and gambling problems – past and present". Foredrag ved den 12. årlige Addiction Forum konferansen i Durham, England, 22.-26. september.

Edle Ravndal:

- "Behandling/rehabilitering av unge utagerende rusmiddelmissbrukere". Foredrag Oslo fengsel, 15. januar.
- "2 års oppfølging av sprøytemisbrukere i medikamentassistert behandling i Oslo". Paper presentert i samarbeid med Grethe Lauritzen, 3. Nasjonale MAR-konferansen, Oslo 16.-17. januar.
- "Practical, clinical and statistical experiences with EuropASI in a cost-benefit study of drug abusers in Norway". Paper i samarbeid med H.O. Melberg, G. Lauritzen presentert på konferansen Measuring addiction in Europe: Clinical, sociological, cultural and policy aspects of the Addiction Severity Index (ASI) and other international instruments, Skarpö kursgård, 21.23. januar.
- Deltagelse på seminar om SiS-forskning (Statens institusjonsstyrelse), Stockholm 26.-27. mars.
- "The treatment alliance – its importance for treatment completion". Foredrag på den 9ende European Conference on Rehabilitation and Drug Policy, Mestre/Venezia 14.-18. mai.
- "Hvordan lykkes med å få personer med rus og psykiske problemer ut i arbeidslivet?" Foredrag på konferansen "Rus og sosiale problemer, kan man jobbe da?" Attføringsbedriftene, Trondheim 2.-3. oktober.
- "Evaluering av behandling i et kost/nytte perspektiv – ønsker vi det?" Foredrag, Rusfeltets nasjonale fagkonferanse, Fagrådet, Trondheim, 15.-16. oktober.
- "Langtidsbehandling – en saga blott?" Seminar i samarbeid med G. Lauritzen, Rusfeltets nasjonale fagkonferanse, Fagrådet, Trondheim, 15.-16. oktober.
- "Bruk av EuropASI som forskningsinstrument og som kartleggingsverktøy i klinisk virksomhet". Erfaringer fra "Kost/nytte" studien. Fagseminar, SIRUS og Seksjon for kliniske rusmiddelproblemer, Oslo 20. oktober.
- "Hva vet vi, og hva kan vi gjøre?" Deltagelse på seminar om alkoholpolitiske virkemidler i forbindelse med utgivelsen av boka "Alcohol: no ordinary commodity. Research and public policy", Oslo 6. november.
- "Psykisk helse hos stoffmisbrukere i behandling". Paper presentert på Den ellefte norske epidemiologikonferansen, Oslo 13.-14. november.
- "Hvorfor og hvordan måle effekt av behandling". Foredrag på NSHs konferanse om den nye Rusreformen 2004, Oslo 20.-21. november.
- "Hvilken nytte for hvem og til hvilken kostnad?" Fremleggelse av forskningsresultater i Sosialdepartementet, Oslo 25. november.
- "Analyser av nytte og kostnad for behandling av stoffmisbrukere". Foredrag i samarbeid med H.O. Melberg og G. Lauritzen. Forskningskonferanse for rusmiddelfeltet, SIRUS og Folkehelseinstituttet, Divisjon for rettskoksikologi, Asker 26.-27. november.
- "Hvilken nytte for hvem og til hvilken kostnad?" I samarbeid med H.O. Melberg og G. Lauritzen. Seminar for framleggelse av hovedresultater fra prosjektet, SIRUS, 8. desember.
- "Hvordan måle utfall av behandling – hvilken nytte for hvem?" Foredrag, Rustjenestens årskonferanse, Østfold: "Fra fylkeskommunen til helseforetak", Sarpsborg 17. desember.

Jostein Rise:

- "Frykt-vekkende budskap, den norske kampanjen". Foredrag på Avdeling for preventiv kardiologi, Ullevål Universitetssykehus, 16. juni.
- "Frykt-vekkende budskap, den norske kampanjen". Innlegg på 2 møter i Sosial- og helsedirektoratet, 10. og 13. juni.
- "Fryktvekkende budskap". Fagseminar, SIRUS/Rus & avhengighet; 16. september.
- "An analysis of the intention-behaviour relationship among daily smoking university students". Poster presentasjon (sammen med Inger Synnøve Moan) ved the 17th Conference of the EHPS "Gender, Culture and Health", Island of Kos, Hellas, 24.-27. september.
- "Perceived risk of smoking and intention to quit smoking in a sample of Norwegian smokers" (sammen med S. Sutton). Foredrag ved the 17th Conference of the EHPS "Gender, Culture and Health", Island of Kos, Hellas, 24.-27. september.
- "Evaluation of the Norwegian version of the "Every cigarette is doing you damage" campaign". (sammen med E. Larsen, K.E. Lund og P. Kraft) Poster presentasjon på Verdenskonferansen om Tobakk, Helsinki i august.

Ingeborg Rossow:

- "Prevention of alcohol and drug use and related harms". Presentasjon på flernasjonalt møte med representanter fra baltiske land om tiltak på rusmiddelfeltet, Oslo i mai.

- "The validity of self-reported suicidal behaviour among youth". Foredrag på internasjonal workshop om selvmordsforskning, Oslo i mai.
- "Rusmidler og vold i Norge og andre land". Foredrag på konferanse om forebygging av vold i utelivsbransjen, Oslo i mai.
- "Alcohol consumption and homicide in Canada 1950-1999". Paper presented at The Kjetil Bruun Society meeting, Krakow i juni.
- "Ungdom og pengespill". Foredrag på Nasjonal konferanse om ungdom og pengespill, Førde i juni.
- "Ungdom og pengespill". Foredrag på Nasjonal konferanse om pengespillproblemer, Hamar i juni.
- "Rusmiddelbruk og suicidal atferd". Foredrag for helsepersonell, Ålesund i oktober.
- "Misbruk og selvmord". Foredrag på Nasjonal konferanse om misbruksproblemer og selvmord, Odense i oktober.
- "Helsemessige og sosiale konsekvenser av alkoholkonsum". Foredrag på seminar om alkoholpolitiske virkemidler, Oslo i november.
- "The global burden of alcohol consumption". Foredrag på årsmøte i Society for Studies of Addiction, Leeds i november.
- "Endringer i rusmiddelbruk og suicidal atferd blant ungdom" (Sammen med Lars Wichstrøm og Berit Grøholt). Foredrag på årsmøte i Norsk Forening for Epidemiologi, Oslo i november.
- "Hvor får de det fra? Kilder for alkohol blant ungdom under 18 år" (Sammen med Elisabet Storvoll og Hilde Pape). Foredrag på norsk rusmiddelforskningskonferanse, Asker i november.
- "Alkoholkonsum og skader: hva viser forskning om effekt av ulike virkemidler?" Foredrag på møte med kompetansesentrene, Oslo i desember.
- Arrangert rusmiddelforskningskonferanse i samarbeid med Divisjon for rettsstoksikologi og rusmiddelforskning, Nasjonalt folkehelseinstitutt, Asker i desember.

Janne Scheffels:

- "Quit & Win – Don't start 2002. Evaluation of the Norwegian Competition". Paperpresentasjon. World Conference on Tobacco or Health, Helsingfors i august.

Astrid Skretting:

- "Hva vet vi om effekt av skadereduksjon?" Seminar ved framleggelse av rapporten fra Forskerkommisjonen, Oslo 17. mars.
- "Public injecting rooms in Norway." NADs forskermøte "Tension in drug policy in Western Europe". Lund University 12.-13. mai.
- "Patterns and Trends in Alcohol Use among Young People in Norway – Some characteristics of the Norwegian youths drinking pattern in the period 1986-2002." 29th Annual Alcohol Epidemiology Symposium of the Kjetil Bruun Society, Krakow 2.-6. juni (sammen med Elin K. Bye).
- "Vil rusmiddelmissbrukere få et bedre tilbud når behandlingstiltakene blir en del av spesialisthelsetjenesten?" NAD seminar om "Globalisering – alkoholpolitiske utmaningar och alternativ", Asker 19.-20. november.

Trygve Ugland:

- "Making Public Health Policies in the European Union", 29th Annual Alcohol Epidemiology Symposium of the Kjetil Bruun Society for Social and Epidemiological Research on Alcohol, Krakow 2.-6. juni.
- "Adding Value via Common Action: Insights from the European Union", Annual McGill Health Challenge Workshop, McGill University, Canada i april.
- "Positive and Negative Integration in European Health Policies", Lecture, Bishop's University, Canada i april.
- "Making Public Health Policies in the European Union", McGill University, Canada i mars.

8.2 UNDERVISNING

Anne Line BrettevilleJensen:

- Obligatorisk prøveforelesning holdt 31. januar, UiB.
- Forelesninger holdt for 3.års studenter ved Politihøgskolen i Oslo, 3. mars og 3. november.
- Foredrag holdt ved Folkehelseinstituttets seminar/videreutdanning for leger og helsepersonell om hepatitt C, 28. april.
- Forelesninger holdt for studenter ved Senter for Helseadministrasjon (bachelornivå), 7. november.

- Forelesningsrekke i samfunnsøkonomi holdt for 1.års studenter ved Diakonhjemmets sosialhøgskole, høst semester.
- Sensor for hovedfag, UiB.
- Retting av oppgaver i samfunnsøkonomi for deltidsstudenter ved Diakonhjemmets sosialhøgskole.

Elin Berg:

- Forelesning 19. november på Høgskolen i Oslo, videreutdanning i flerkulturell forståelse (SEFIA). Tema "Profesjonspraksis og marginalisering av brukergrupper. Om behandlingsprosess og samhandling i et flerkulturelt perspektiv".

Randi Ervik:

- Institutt for spesialpedagogikk, UiO. "Ungdom og rusmidler (4t), i januar.
- Høgskolen i Hedmark. Sensor ved videreutdanning i rusproblematikk, vårsemester.
- Institutt for kriminologi og retts sosiologi, UiO. Undervisning, veiledning og sensur, høstsemester.

Ragnar Hauge:

- Professor II i kriminologi ved UiO.
- Forelesninger på University of North Dakota/UiO Summer School.
- Forelesninger på Kriminalomsorgens utdannelses senter.

Per Holth:

- Forelesninger om læring og om utviklingspsykologi ved Psykologisk institutt, UiO.
- Forelesning ved Sosial og helsedirektoratets kurs for kompetansesentre: "Kan forebygging skade?"
- Forelesning om læringspsykologi og anvendt atferdsanalyse ved NTNU, Trondheim.
- Forelesninger (etikk, anvendt atferdsanalyse, målvalg) ved Høgskolen i Oslo, avd. for vernepleie, videreutdanningen i målrettet miljøarbeid.
- Forelesning for Østnorsk kompetansesenter om "Prinsipper for planlegging og evaluering av forebyggingsprosjekter".

Grethe Lauritzen:

- Undervisning i bruk av Addiction Severity Index (EuropASI). Kvalifiseringskurs av tre dagers varighet for: Tyrili og Phoenix Haga (januar), Askøy behandlingssenter i Bergen (april) og Rustiltakene i Troms og Finnmark (juni).
- Forelesninger ved Høgskolen i Oslo, avd. for videreutdanning av lærere. Tema Rusmiddelmisbruk i familien, med vekt på risikovurderinger og forebyggende perspektiver.

Karl Erik Lund:

- Høgskolen i Buskerud, avdeling for helsefag, Drammen. Kurs for studenter.
- Høgskolen i Akershus. Kurs for studenter.
- Sosial og helsedirektoratet, Oslo. Undervisning av nye veiledere ved Røyketelefonen.
- Sosial og helsedirektoratet, Oslo. Kurslederkurs for regionalt personell i VÆR røykFRI.

Hans Olav Melberg:

- Seminarleder i statistikk ved UiO.

Hilgrunn Olsen:

- Sensor på grunnfag i kriminologi, UiO, vår og høst.

Edle Ravndal:

- Klinikk for psykiatri, Ullevål universitetssykehus. Halvdags undervisning i rusmiddelproblematikk for leger i spesialistutdanning, 1. april.
- Diakonhjemmets høgskole. En dags undervisning om "Behandlingsforskning, metoder og teori" for studenter i etter og videreutdanning i rusmiddelproblematikk, 24. april.
- Seksjon for kliniske rusmiddelproblemer, Institutt for psykiatri, UiO. Professor II.

Jostein Rise:

- Psykologisk Institutt, NTNU: Professor II i sosialpsykologi. Forelesninger, veiledning av hovedfagstudenter og sensurering av hovedoppgaver og semesteroppgaver.

- Psykologisk Institutt, UiO: Undervisning i sosialpsykologi, sensor i sosialpsykologi og hovedoppgave.
- Høgskolen i Hedmark: sensor ved Kurset i Informasjon og samfunnskontakt.

Ingeborg Rossow:

- Forelesninger i rusmidelepidemiologi ved Høgskolen i Østfold, videreutdanning i rus.
- Veiledning av tre doktorgradsstipendiater.

8.3 KONSULENTARBEID, KOMITÉ OG STYREVERV

Ellen J. Amundsen:

- Medlem i arrangementskomiteen for den 11. norske epidemiologikonferansen i Oslo, 13.14. november.
- Medlem i arrangementskomiteen for den nordiske konferansen "International Biometric Society Nordic Regional Conference" som holdes i Oslo juni 2005.

Anne Line BrettevilleJensen:

- Redaksjonen for "Rusmidler i Norge".
- Ressursgruppe for "Hvilken nytte? Til hvilken kostnad? For hvem?".
- Nasjonal ekspert i forhold til EMCDDAs arbeid rundt "drug related deaths".
- Referee for tidsskriftene
 - Addiction
 - Social Science & Medicine
 - Journal of Health Economics
 - Health Economics
 - Contemporary Drug Problems
 - Økonomisk Forum.

Knut Brofoss

- Leder av Forskerkommisjon om kunnskapsgrunnlaget for rusmiddelpolitikken.
- Formann i Det Nordiske Administrative Forbund, Den norske avdeling.
- Styreleder Stiftelsen for utvikling og godkjenning av renholdsbedrifter (Ren Utvikling).

Elin K. Bye:

- Redaksjonsassistent i Nordisk Alkohol & Narkotikatidsskrift.
- Sensor for kvantitativ metodeeksamen, hovedfag sosiologi ved UiO.

Randi Ervik:

- Medlem av referansegruppe for evaluering av tiltak, Forskningsstiftelsen Fafo.
- Medlem av faggruppe for utredning av sprøyterom, Rusmideletaten, Oslo kommune.
- Medlem av styrings og referansegruppe for undersøkelse om hepatitt C, Helsevernetaten/Rusmideletaten i Oslo kommune.
- Veileder for personalgruppen ved et lavterskel botilbud, Rusmideletaten i Oslo.

Ragnar Hauge:

- Sakkyndig ved bedømmelse av søkere til lektorat/professorat i kriminologi ved Stockholms universitet.
- Sakkyndig ved bedømmelse av søkere til professorat i politivitenskap ved Politihøgskolen.
- Sakkyndig ved evaluering av forskningsvirksomheten ved Statens Institusjonsstyrelse (SiS) i Sverige.
- Medlem av redaksjonsutvalget for "Rusmidler i Norge".
- Sakkyndig ved bedømmelse av prosjekt for Regeringskanseliets "Mobilisering mot narkotika".

Per Holth:

- Redaktør (i redaktørtroika) for EJOBA, European Journal of Behavior Analyses.
- Medlem av Editorial boards i
 - Journal of Applied Behavior Analyses

- The Behavior Analyst
- Internasjonalt oppslagsverk: Verplanck's Glossary/Thesaurus of behavioral terms.
- Sensorarbeid, Psykologisk institutt, UiO.
- Sensorarbeid, Videreutdanningen i målrettet miljøarbeid, Høgskolen i Akershus.

Odd Hordvin:

- Medlem av redaksjonsutvalget for tidsskriftet Rus & avhengighet.

Øyvind Horverak:

- Medlem og sekretær for Forskerkommisjon om kunnskapsgrunnlaget for rusmiddelpolitikken.
- Medlem av Grensehandelsutvalget.

Grethe Lauritzen:

- Konsulentbistand til behandlingstiltak vedr. evaluering av virksomheten.
- Medlem av arbeidsgruppe under ledelse av SINTEF Unimed, med mål å utarbeide en samlet strategi for helsetjenestene for tunge rusmiddelmissbrukere.
- Medlem i styringsgruppe for prosjekt: Rusmiddelbruk og Affekt Bevisstgjøring. Avd. for stoffmisbrukere, Rusmiddeletaten i Oslo.
- Medlem i Forskningsforum for MARfeltet.
- Varamedlem til styret for SIRUS.

Hege C. Lauritzen:

- Medlem av arbeidsgruppa for nasjonalt klientkartleggingssystem.
- Leder av arbeidsgruppe for nasjonalt dokumentasjonssystem på forebyggingsfeltet.

Karl Erik Lund:

- Nestleder Statens tobakksskaderåd.
- Member of scientific committee of the 12th World Conference on Tobacco or Health, Finland.
- Sakkyndig vitne i Norsk høyesterett, U. Lund/JL Tiedemanns tobaksfabrikk.
- Member of executive committee in The International Society for the prevention of Tobacco Induced Diseases.
- Medlem av jury for bedømming av beste reklameidè mot tobakk.
- Chairperson ved to seminar på 12th world conference on smoking and health.
- Referee i 5 vitenskapelig tidsskrift.

Hans Olav Melberg:

- Oppdrag fra Sosial og helsedirektoratet i forbindelse med et notat om nytten og kostnaden ved å innføre et lisenssystem for salg av tobakk.

Inger Synnøve Moan:

- Hovedrepresentant for de ansatte i tilsettingsrådet ved SIRUS f.o.m. 9. september.

Jorunn Moen

- Medlem av Norsk bibliotekforening (NBF)
- Medlem av Norsk fagbibliotekforening (NFF)
- Medlem av Forum for bibliotekarer i små og mellomstore bibliotek
- Medlem av Forum for helsefaglige bibliotek
- President (chair) for European Association for Library and Information Services on Alcohol and Other Drugs (ELISAD) fra september 2003. Styremedlem fra oktober 2002.
- Medlem av Substance Abuse Librarians and Information Specialists (SALIS). Salis har sekretariat i USA.

Sturla Nordlund:

- Medlem av det vitenskapelige rådet i Nordisk nemnd for alkohol og drogforskning (NAD).
- Medlem av Scientific Advisory Board for the Addiction Research Institute (IVO) i Rotterdam, Nederland.
- Sakkyndig ved bedømmelse av 4 forskningsprosjekter for den svenske regjeringens satsingsområde "Mobilisering mot narkotika".

- Sosialdepartementets representant i styret for Fondet for forskning og folkeopplysning om edruskap.
- Medlem av Nasjonal samordningsgruppe i forbindelse med Norges deltagelse i EUs folkehelseprogram Health Monitoring.
- Norsk medlem av referansegruppe i EMCDDA for utvikling av området (key indicator) "Population surveys on drug use among the general population".
- Medlem av redaksjonsutvalget for "Rusmidler i Norge".

Edle Ravndal:

- Medlem i den internasjonale vitenskapelige komite for the 9th European Conference on Rehabilitation and Drug Policy (EFTC), Venezia, 14.17. mai.
- Medlem av Det vitenskapelige råd, Statens institusjonsstyrelse, Stockholm.
- Medlem av programkomite for nasjonal konferanse om yngre rusmisbrukere, MidtNorsk Kompetansesenter for Rusfaget.
- Sakkyndig i bedømmelsen av forskningssøknader til "Mobilisering mot Narkotika", Regjeringskansellet, Stockholm.
- Opponent ved Lunds Universitet, for doktoravhandlingen "Konturer av ett kvinnelig fält. Om missbrukande kvinnors möten i familjeliv och behandling".
- Referee for tidsskriftene:
 - Scandinavian Journal of Public Health
 - Nordisk Alkohol & narkotikatidskrift (NAT)
 - Nordic Journal of Psychiatri.

Jostein Rise:

- Coeditor i det europeiske tidsskriftet Psychology and Health.
- Assistant editor i Addiction.
- Referee i tidsskriftene
 - Addiction
 - Scandinavian Journal of Psychology
 - Psychology and Health
 - British Journal of Social Psychology
 - Tidsskrift for Norsk Psykologforening.
- Sakkyndig vitne i erstatningssøksmål U. Lund/JL Tiedemands Tobakksfabrikk. Høyesterett.

Ingeborg Rossow:

- President i Kjetil Bruun Society for Social and Epidemiological Research on Alcohol.
- Assisterende redaktør (assistant editor) i Addiction.
- Ekstern bedømmelse av søknader om forskningsmidler til svensk rusmiddelforskning.
- Ekstern bedømmelse av søknad om forskningsmidler til nederlandsk rusmiddelforskning.
- Medlem av bedømmelseskomite førsteamanuensisstilling ved Høgskolen i Bergen.
- Vitenskapelig konsulent (referee) for tidsskriftene:
 - Addiction
 - Drug & Alcohol Dependence
 - Health Education Research
 - Psychological Reports Perceptual and Motor Skills
 - Scandinavian Journal of Public Health
 - Scandinavian Journal of Crime and Crime Prevention.

Janne Scheffels:

- Konsulentbistand til Sosial og helsedirektoratet, avd. tobakk og Norges Idrettsforbund i forbindelse med utvikling av alkohol og tobakksforebyggende program for idrettslag.
- Medlem av Nasjonalt råd for tobakksforskning.

Astrid Skretting:

- Medlem i The Scientific Committee, EMCDDA, Lisboa.
- Konsulent (referee) Nordisk alkohol & narkotikatidskrift.
- Leder av redaksjonsrådet for Nordisk alkohol & narkotikatidskrift.
- Bistått SINTEF i planlegging av tverrsnittstudie av rusmiddelmisbrukere i kontakt med den kommunale sosialtjeneste, primærleger og behandlingstiltak.

- Sakkyndig i forbindelse med behandling av søknader til "Mobilisering mot narkotika" om forskningsmidler, Sosialdepartementet, Sverige.
- Engasjert av Helsedepartementet for bistand til utarbeidelse av policydokument til de regionale helseforetakene i forbindelse med rusreformene (permisjon fra SIRUS i desember 2003).

Einar Ødegård:

- Norsk representant i EMCDDAs arbeidsgruppe med siktemål å harmonisere inklusjonskriterer i forbindelse med registrering av overdoser.
- Medlem av styret ved SIRUS.